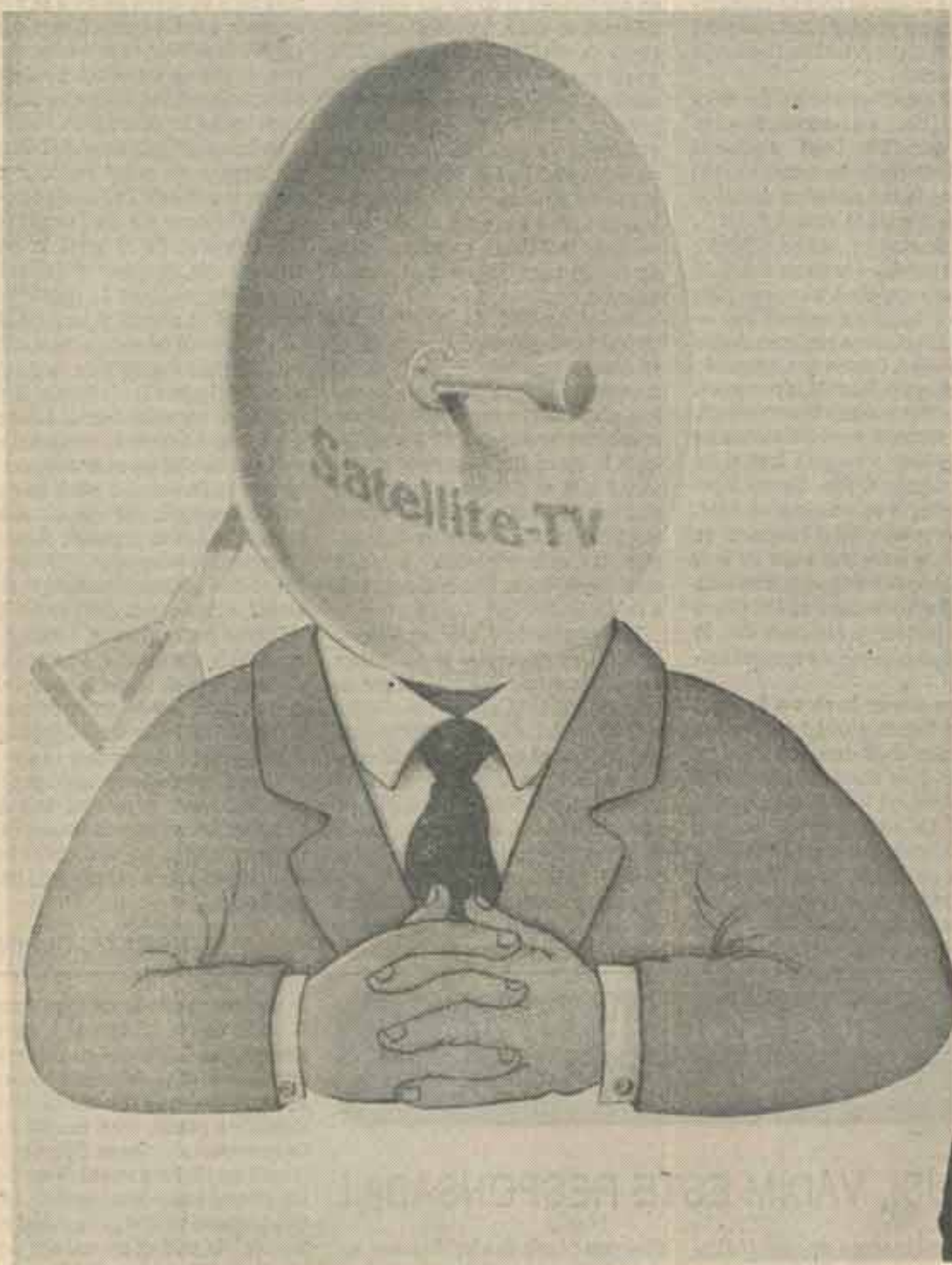

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • NR. 29 • 26 IULIE - 2 AUGUST 1991

Coperta de EMANUEL PĂRVU

DIN SUMAR: • DEMOCRATIA MEDIILOR (DOSARELE „22”) • LEGEA ECOULUI • DESPRE TVR - DACĂ AȘ FI VORBIT CU PREȘEDINTELE • AMBIGUITĂȚILE UNEI LEGI CLARE • UN ATU AL PUTERII • SĂ FII TÎNĂR CU VOIE DE LA PĂRINȚI • STRATEGIA POLITICĂ A PROIECTULUI DE CONSTITUȚIE • ORTODOXIE ȘI LIBERTATE •

*„Domnia imaginilor atrăgătoare pune
imaginația în pericol, atât pe aceea a
poetilor, cât și pe cea a oamenilor de stat“*

RÉGIS DEBRAY

1,78?

Recentul conflict dintre Parlament și conducerea Radioteleviziunii Române riscă, din nou, ca și în alte dăți, să ne ia ochii și să ne trezească speranțele. În primul rând, pe aceea - exasperantă - a rezolvării, în sfârșit, după, deja, ani de iregularități, a aceluia litigiu în sine reprezentat de această conducere, cu pilonii de susținere atât în sus, înspre o „anumită parte” a puterii, cât și, din ce în ce mai subtilă, în jos, în masa de lucrători ai acestei instituții, și lateral, în profunzimea ambientului uman al întregii țări. Că s-a ajuns la un punct critic, ce nu mai poate fi tratat cosmetic, este o realitate. Că, probabil, ceva-ceva tot se va întâmpla, este tot o realitate. Că, probabil, nu se va întâmpla exact ce ar fi de dorit și ceea ce logic, legic, juridic, moral, profesional etc. s-ar cere este o realitate de care prea des am făcut abstracție.

Aflind, probabil, că un nou proiect de lege al audiovizualului a fost înaintat, din surse, se pare, americană spre discuție, băgând de seamă că acest nou proiect (al patrulea, dacă nu mă înșel) este susținut atât de Sindicatul Liber din Televiziune, cât și de o instanță pur tehnică - precum Ministerul Comunicațiilor, de teamă că, aflat pe lista săptămânală de urgențe de mai bine de două luni, acest nou proiect - sau cel anterior, cu amendamentele lui - ar putea fi într-adevăr luat în discuție și, mai stii, chiar votat, conducerea Televiziunii constrânată. Căci, într-adevăr, jocul politic din Parlament începe să lasă din monotonia în care ținea prizonieră o întreagă societate. O dovadă: retragerea unei părți notabile a opoziției de la discutarea inacceptabilului proiect al legii privatizării, o acțiune mult cerută până de curând și în sfârșit încercată de câteva partide. O reușită experimentală, care ne poate da o idee despre ce poate face cu adevărat opoziția, chiar în lipsa unui consens (obsesia a partidului majoritar) intern (căci ce legătură, de pildă, alta decât una pur circumstanțială, ca acum, ar putea exista între PNT-c.d. și P.U.N.R. ?).

Oricât de discutabilă în anumite puncte (vezi în acest sens comentariile din cuprinsul revistei noastre), este evident că o lege a audiovizualului ar sparge în momentul de față monopolul de „partid unic” al Televiziunii Române. Astfel că, în acest caz, a avea pur și simplu o lege constituie un „atac” direct la adresa omniprezenței și omnipotenței instituției, de care aceasta, laolaltă cu partea retrogradă a puterii, nu are decât a se teme. Conflictul, deși ne interesează pe toți, este, ca de altele ori, interior puterii, desenind pentru cei din afară topografia acesteia.

Să nu uităm, însă: se apropie alegerile locale, iar amintitul monopol deținut de Televiziunea Română este amenințat și concurat nu atât la nivel național (chiar dacă manevra ce se pregătește în legătură cu „privatizarea” programului II va reuși, producând pe acei Răzvan Theodorescu și pe acei Emanuel Valeriu ce acum sînt obligați să rămîină pe margine, programul e receptat de numai 15% din totalul populației țării) cit la nivel local: foarte numeroasele solicitări de frecvență cărora în momentul de față Ministerul Comunicațiilor nu dispune de bază legală pentru a le da apobare, se referă la stații de radio și televiziune de mică putere. Comunitățile, în primul rând cele închise, provinciale și rurale, aflate atât de departe de centru, unde presa scrisă independentă și de opoziție ajunge cu greu și unde proporțiile dezastrului au fost hotărîtoare nu s-ar mai afla la discreția fără-de-legilor televiziunii centrale unice. Puterea, indiferent de „nuanțele” ei, interesată de pură reproducere de sine, nu are cum să nu vadă în acest proiect de lege, în instaurarea Legii în acest atât de subtil și de puternic domeniu un dușman, îndrăznesc să spun, de moarte. Dacă îmi este îngăduit, pariez că nu vom avea prea curînd o astfel de lege a audiovizualului. Hoosul este mult mai profitabil.

Președintele Răzvan Theodorescu amenință în Parlament cu falimentul. Cere subvenții. Cheamă la ordine pe acei ce întîrzie să-și plătească taxele de abonament. Cu numai 1,78 lei pe zi, televiziunea poate redeveni ce-a fost și chiar mai mult decât atât. Altfel, „revoluția permanentă” a puterii, lipsită de arma ei principală, este în pericol. Zice dl. Răzvan Theodorescu, imbotabil, de neoprit: ce ziar costă numai 1,78 lei ? Ca să întrebunțez o distincție propusă de Constantin Noica (imi cer scuze pentru contextul cu totul nedemn !), președintele (pînă cînd ?) al Radioteleviziunii vorbește exact dar nu și adevărat. Calculul și raționamentul domniei sale sînt corecte, dar mincinoase. Ele lasă deoparte faptul că, cu 10 lei sau chiar mai mult, noi avem posibilitatea de a alege ziarul pe care vrem să-l citim ! Pe cînd, în schimbul a numai 1,78 lei, avem de ales ? Sînt eu liber să-mi confecționez realitatea din sursele pe care le doresc ?

1,78 lei ? Doar atât ? Pentru tot ce continuă să însemne această televiziune română, e mult prea mult. E enorm ! E astronomic !

BOGDAN GHIU

Important

La solicitările cititorilor din țară vă informăm că, datorită majorării prețului publicației, costul unui abonament trimestrial este de 204 lei; suma respectivă poate fi expediată prin mandat postal pe adresa: Redacția Revistei „22”, Calea Victoriei 120, Oficiul postal 22, București.

Totodată, cititorii sînt rugați să semnaleze în scris, la aceeași adresă, neregulile privind difuzarea.

ÎN ATENȚIA

DIFUZORILOR PARTICULARI

Redacția Revistei „22” face cunoscut DIFUZORILOR PARTICULARI că remiza cuvenită lor a crescut

de la 20% la **25%**

Plata se face anticipat la redacție, acceptîndu-se un retur de maxim 10%.

Cei interesați ne pot contacta la adresa:

Calea Victoriei 120, etaj 1 - Serviciul Difuzare

Ilustrăm acest număr cu o selecție din caricaturile graficianului croat Felix (Srečko Puntarič).

Jucați!

Fratele meu, cînd era mic și, se pare, destul de rău, reușise performanța ca nici un copil de pe stradă să nu mai dorească să se joace cu el. Să fie vară, vacanță, o vreme nemaipomenită pentru joacă și tu să stai singur! Așa că pîndea ieșirea vreunui copil din curte, apoi se repezea în fața lui: „Joacă-te, măi, cu mine!”. „Nu pot, îi răspundea ăla, că sînt bolnav și am febră”.

„Joacă-te, măi, cu mine!”, insista frate-meu. „Nu pot, continua să se scuze celălalt, că am nu știu ce treabă...”

„Joacă-te, măi, cu mine!” se aprindea fratele meu. „Nu vreau, se hotăra celălalt să fie sincer, că tu nu știi să te joci...” Atunci, frate-meu îl lua de piept să-i care pumni, mîrînd printre dinți: „Joacă-te, măi, cu mine; joacă-te, fire-ai ai dracului!”

Cam tot așa se întîmplă și cu cel care se joacă de-a puterea de mai bine de un an și jumătate. După ce, naiv, poporul a acceptat jocul de-a democrația originală, s-a dezmeticit vîzînd că toate promisiunile au fost vorbe goale. Tăranii, care nici acum nu știu ce-i cu pămîntul; muncitorii care nu pot cumpăra un suc copilor și pe care îi pîndește șomajul după colț; medicii și pacienții, luptîndu-se cu bolile în condiții de ev mediu; profesorii, studenții și elevii; oamenii de cultură; cercetătorii; copiii...

Cu toți poartă în priviri disperare, nu-i mai poți păcăli cu vorbe și zîmbete. Știm către ce ne îndreptăm, dar puterea aleasă - nimic! Ne-a înfipt mina în piept și ne izbește cu capul de toți pereții: „Hai, jucați-vă! Jucați-vă, fire-ai ai naibii, cu noi!”

ALECSANDRU VĂDUVA

IN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

Boicotul Legii privatizării, inițiat săptămîna trecută de 10 partide și grupuri parlamentare, nu poate, teoretic, să-i împiedice promulgarea. La Cameră sau la Senat, orice decizie poate fi luată, prea bine în absența opoziției, căci legile se votează, conform regulamentului, cu jumătate plus unu din numărul membrilor. Retragerea din parlament a partidelor care au semnat Convenția pentru democrație devenise, la un moment dat, un fapt iminent, care nu s-a mai realizat și din cauză că F.S.N. și-ar fi continuat marșul glorioș vîndînd la repezeală tot ce i s-ar fi așezat înainte. Varianta boicotului a fost avută mereu în vedere, dar problema era de a-l măsura lucid gradul de eficiență.

De data aceasta situația creată are semnificații politice ample, deoarece o lege de o asemenea anvergură nu poate dobîndi o reală legitimitate fără măcar acordul de principiu al tuturor forțelor politice. Legea privatizării riscă să devină legea unui singur partid și F.S.N., conștient de acest pericol, ar putea încerca o soluție de compromis.

Boicotul a mai fost practicat (ne amintim cum U.D.M.R. s-a retras din Senat cu ocazia discutării Legii siguranței naționale), dar săptămîna trecută am asistat la o situație fără precedent. Alături de opoziția tradițională se aliniază P.U.N.R., socialiștii democrați ai lui Nica și Șomicu și - iarăși surpriză - gruparea F.S.N.-20 mai. Aceștia din urmă sînt prea puțin cunoscuți și surpriza e motivată doar de imaginea deformată pe care o are despre el opinia publică. Departele de reprezentare aripa de stînga a Frontului, așa cum cei interesați au lăsat anume să se înțeleagă, gruparea disidentă cuprinde oameni cu gândire liberală, preocupăți însă și de aspectul protecției sociale. Domnul deputat-Dănuț Fleacă ne-a declarat că, în viziunea lor, politica social-democrată se aplică abia în urma unei etape de ferm liberalism. Argumentele pe care le-au adus împotriva Legii privatizării au fost printre cele mai precise și elaborate dar, în esență, identice cu cele ale opoziției consacrate.

Dacă ne referim la ce s-a întîmplat săptămîna trecută, cuvîntul opoziție și-a pierdut sensul dintr-o deosebită împotrivă F.S.N.-ului s-au manifestat aproape toți satelii de mai ieri, iar U.D.M.R. a părăsit pe vechii săi aliași, plasîndu-se într-o poziție ambiguă. Partidul Liberal-Aripa Tînră a îmbrățișat cauza F.S.N. în speranța participării la guvernare și face echipă cu democrat-agricarii. Domnul Dinu Patriciu e nerăbdător să ocupe foto-

lul ministerial și declară că legea, bună sau rea, trebuie votată cît mai degrabă. În urmă acestor mutații cred că mai putem distinge doar două invariabile în cadrul parlamentului: pe de o parte relația P.N.T.-c.d./F.S.N., iar pe de alta U.D.M.R./P.U.N.R., care se regăsesc, nedezmînjit, în tabere diferite.

E un bun prilej pentru noi să spunem ceva mai mult despre un partid pe care l-am ignorat mai tot timpul din cauza stridențelor sale naționaliste: Partidul Unității Naționale și-a intensificat în ultimul timp activitatea. După moștenirea care cerea Guvernului să vină în sprijinul personalului medical, aflat în grevă, a urmat Apelul privind închiderea centralei atomo-electrice de la Kozlódul. În 10 iulie, a depus la Biroul permanent al Camerei Deputaților un proiect de lege privind pensionarea la cerere a persoanelor care au o vechime în muncă de 25 de ani (femeile) și 30 de ani (bărbați), indiferent de vîrstă. Motivația: un mare număr de tineri (absolvenții) se află în pragul șomajului, al descalificării profesionale și înstrăinării sociale. În aceeași perioadă, P.U.N.R. a purtat tratative pentru a participa la viitorul guvern de coaliție, prețînzînd Ministerul de Interne și pe cel al Apărării Naționale. Pretențiile lor trebuie să fi părut exagerate, sau inoportune, astfel încît F.S.N. a reușit, cel puțin pe termen scurt, să-și câștige un nou adversar.

Pentru partidul de guvernămînt, bilanțul este îngrijorător. În afară de cel pe care l-a atras în jocul puterii, nimeni nu mai sprijină ultimul proiect al guvernului și problema este dacă F.S.N. își poate asuma responsabilitatea de a promulga legea în aceste condiții. Să mai arătăm că U.D.M.R. nu a rămas la dezbateri în mod necondiționat, ci a pretins, discret, grupării majoritare, o mai mare receptivitate la amendamentele propuse, rezervîndu-și în caz contrar libertatea de a vota împotriva.

Problema de fond este următoarea: proiectul de privatizare al societăților comerciale, propus de guvern în prelungirea Legii 15/1990, prevede constituirea a cinci fonduri ale proprietății private (F.P.P.), care să cumuleze 30% din capitalul social al societăților comerciale și un fond al proprietății de stat (F.P.S.) pentru celelalte 70 de procente. Aceste fonduri reprezintă și obiectul principal al litigiului. Partidele și grupurile parlamentare care au hotărît boicotul au susținut, pe bună dreptate, că noile instituții creează un imens aparat birocratic, înclî-

nat mai curînd să frîneze proiectul privatizării, fiind în realitate interesat de propria sa conservare. O instituție care să acționeze pentru propria sa desființare ar fi, desigur, un paradox. Domnul deputat Varujan Vosganian, un economist foarte sagace, a demontat întregul mecanism, demonstrînd că legea va reuși în final să păstreze tipurile de relații existente în socialism: o centralizare excesivă și o înproprietărire fictivă. Admițînd că mecanismul greoi imaginat de guvern va funcționa, el nu va reuși să transfere gratuit populației decît prea puțin deoarece, în condițiile unei inflații galopante, cele 30 de procente din capitalul social calculat în perioada elaborării legii 15 reprezintă acum de trei ori mai puțin.

Proiectul acesta de privatizare nu este unicul. La Biroul permanent al Camerei au depus proiecte alternative U.D.M.R., P.N.T.-c.d., grupul F.S.N.-20 mai. Deosebirea dintre acestea și proiectul guvernului este în primul rînd aceea că evită imensa birocrație a celor șase fonduri, propunînd forme mai simple de privatizare directă. Opoziția a cerut, prin urmare, ca o comisie specială, alcătuită eventual și prin cooptarea sindicatelor, să analizeze toate variantele pentru a se putea ajunge la o formă generală unanim acceptată. În definitiv, nu este o lege care, ci una de importanță hotărîtoare pentru ieșirea din criză și pentru consolidarea instituțiilor democratice.

Nu întîmplător gruparea F.S.N.-20 mai s-a desprins din cadrul partidului: aici domnește o atmosferă sufocantă de ignoranță și infatuare și e dificil de găsit calea dialogului. Feroc durdă la orice argumentație, gruparea majoritară a răspuns argumentelor de natură strict economică cu acuzații și insinuații. Am aflat de pildă că cei care contestă calitatea proiectului sînt lipsiți de sentimente patriotice și puțin a lipsit să auzim că sînt dușmani ai poporului. Domnul Mihuleț regreta că nu s-a împlinit una din mai vechile sale dorințe, aceea de a se pune la înlăturare în Parlament o placă de marmură cu inscripția: „Să între aici numai cei care-și iubesc poporul!”. Printr-un reflex dobîndit (sau moștenit?) F.S.N. se identifică cu națiunea și preînde. În consecință, să i se acorde credit nelimitat.

Domnul Adrian Severin, echilibrat și rezonabil în așteptările, s-a identificat cu marile figuri ale istoriei românești și a reluat patetic, într-un acces de mania grandorii, cuvintele lui I.C.Brătianu: „Nu-mi pasă de pietrele care se aruncă în mine, ci de inscripția pe piatra pusă la mormîntul meu”. În definitiv, ar trebui să-l înțelegem pe domnul Severin căci, pentru actualul guvern, proiectul de lege a privatizării este o chestiune de viață sau moarte.

HORAȚIU PEPINE

MASS-MEDIA ÎN PAS DE DEFILARE

TOTUȘI, VADIM ESTE RESPONSABIL!

În relatarea sa asupra procesului lui Vadim Tudor din săptămînalul Express, domnul Răsvan Popescu, care este de altfel un profesionist al meseriei de gazetar, își permite o foarte gravă aproximație pe care mă văd obligată să o corijez, cu altă mai mult cu cît s-ar putea crea vreun curent de opinie sau improviza vreo strategie. Domnul Popescu afirmă că Vadim este bolnav psihic și că nu are rost să se mai discute din punct de vedere juridic cu el pînă nu este supus unui examen psihiatric. De altfel mai multe persoane care au relatat procesul de la Ploiești au insistat asupra faptului că Vadim părea convins de propriul său delir și că își pierduse orice control asupra sa și în fața Curții. Cel care face aceste afirmații uită două lucruri: că Vadim era practic condamnat, date fiind probele, în acest proces și deci nu mai avea nici un interes să facă sluj în fața Curții și

că singura sa cale de a ieși din impas era circumstanțial, aducerea dezbaterii pe tărîmul iraționalului. Fiind Vadim un mare cabotin, iar publicul său destul de neexperimentat, iată că el a realizat un scop parțial care se poate dovedi salvator: a convins pe cei prezenți că nu este în toate mințile, nu este, cu alte cuvinte, un abil diversionist în slujba puterii, ci un onest fanatic cu mințile rătăcite.

Să ne înțelegem: este greu de susținut afirmația că domnul Corneliu Vadim Tudor este o persoană sută la sută normală din punct de vedere psihic. La o vedere cît de superficială se observă că avom de a face cu un demonstrativ și un isteric, o personalitate antisocială. O baterie de teste psihologice ar dovedi probabil această. Cu ce folos? Psihopatul antisocial este o persoană care se poate foarte bine prezenta în justiție. El nu este un psiho-

lic, o persoană care nu mai știe a deosebi binele de rău. El face răul, dar cu discernămînt. O expertiză medico-legală nu ar face decît să stabilească aceasta. Psihopatul antisocial nu poate fi scutit de răspundere penală, dacă funcțiile sale de cunoaștere sînt integre. Cu ceva timp în urmă am citit într-o revistă de specialitate articolul unor psihatri japonezi, care trata problema terapiei personalității antisociale. Nu cred că am mai citit ceva atît de dur și atît de realist în acele timp. Concluzia finală era că personalitatea antisocială trebuie izolată în instituții specializate și neutralizată. Altfel, există riscul ca psihopații antisociale să ajungă poliști, generali sau chiar șefi de state.

N-am dat încă în judecată revista România Mare deși mi-a făcut în repetate rînduri cinstea de a se ocupa de persoana mea. Singura dată cînd am fost tentată să o dau în judecată pe dna Florica Mitroi, mi s-a spus că este pensionată din motive psihiatrice și am renunțat, am spus că nu e de demnitatea unui medic să își pună mîntea cu un bolnav. Dacă se extinde această chestiune și asupra domnului C.V.T., chiar nu vom mai avea pe cine da în judecată. Fiți deci ceva mai prudenți cu diagnosticul, domnilor.

(A. M.)

EVENIMENTE SI NONEVENIMENTE

Alte trei întrebări adresate lui Nestor Rateș

„22”: L-ați interviuat săptămîna trecută pe ministrul de externe Năstase și l-ați chestionat pe președintele Iliescu la conferința sa de presă asupra unor aspecte ale politicii externe românești. Care este cea mai puternică impresie cu care ați rămas?

N.R.: Impresia cea mai puternică — și s-ar putea să fie numai o impresie — este că politica externă pare a fi arena unei bătălii între emoție și realitate. Emoția, mi s-a părut, îl muncеște pe președinte, în timp ce realitatea îl confruntă pe ministrul de externe. Rezultatul se concretizează în semnale mixte care pot crea confuzii în cancelariile diplomatice străine, într-un moment în care claritatea ar fi mai necesară ca oricînd. Un exemplu frapant îl constituie felul în care cei doi demnitari au vorbit despre unul dintre obiectivele majore ale diplomației românești, anume îmbunătățirea relațiilor româno-americane. După cum am mai avut prilejul să remarc săptămîna trecută, posibilitatea care se conturează acum de a se face unele progrese în aceste relații se întemeiază pe două premise: pe de o parte, o anumită deplasare în gîndirea americană ce ar favoriza o angajare mai mare în și cu România, iar, pe de altă parte, înțelegerea că guvernul român va proceda la ameliorări în trei domenii prioritare (din punctul de vedere al Statelor Unite): televiziunea independentă, alegeri libere și echitabile și controlul forțelor de securitate. I-am întregat despre aceste ameliorări atît pe președintele Iliescu, cît și pe ministrul Năstase. Răspunsurile au fost foarte diferite. Ministrul de externe mi-a spus că partea română a prezentat celei americane o agendă clară cu strategia pe care o va urma pentru a elimina obstacolele. Un răspuns deci care conține implicația că preocupările americane sînt legitime și ele trebuie soluționate nu numai pentru a le face pe plac americanilor, ci și pentru a obține „ceea ce în definitiv avem nevoie în primul rînd noi în România, și anume o mai mare democratizare, o mai mare libertate de exprimare la nivelul unor mijloace mass-media și, în același timp, regenerarea aceluia climat politic și moral care să permită un dialog valabil cu administrația americană”.

Președintele a abordat întrebarea noastră defensiv și propagandistic. El a spus că România a fost singura țară fostă comunistă care a demantelat Securitatea (Ungaria i-a schimbat numai conducerea), că alegeri libere au fost în mai anul trecut, iar alegeri locale se vor ține pînă la sfîrșitul anului, că noțiunea de televiziune independentă este relativă („adică de ce este mai independentă o televiziune privată decît una publică?” — a întregat d-l Iliescu, citînd exemplul Elveției care, potrivit informației sale, ar avea un singur canal de televiziune publică și nimeni nu și pune problema în legătură cu independența acestei televiziuni”). Ce a părut să ne spună președintele român este că problemele ridicate de americani nu există, căci au fost deja soluționate ori nu se cer soluționate. Cît privește argumentele sale referitoare la televiziune, ele sînt cel puțin disputabile: un post de televiziune privat este independent de putere — căci despre acest gen de independență este vorba — iar în Elveția se pot viziona simultan mai multe canale de televiziune.

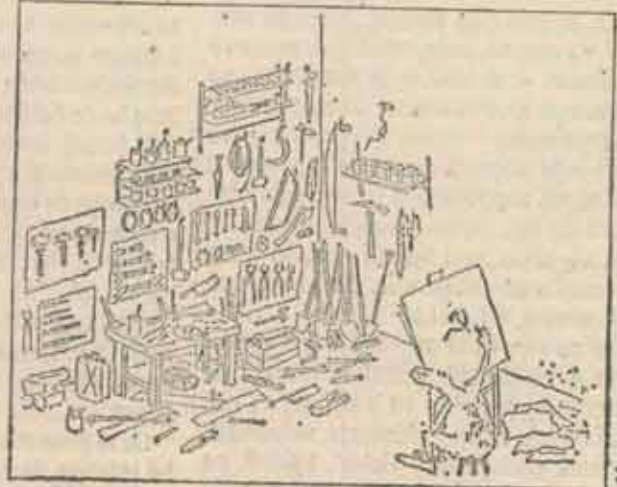
Se cuvine să adaug că președintele și ministrul de externe pot avea, fără îndoială, perspective diferite asupra aceleiași chestiuni. Contrastul este foarte tulburător, însă, în declarațiile lor referitoare la preocupările americane, el ar putea compromite dorita deschidere cu Washingtonul, mai ales dacă se manifestă și la masa tratativelor în aceeași măsură ca în discursul public. Un filon emoțional poate fi sesizat și în alte domenii, cu deosebire în insistența cu care președintele atribuie unor forțe din străinătate conspirații de denigrare sau compromitere a României. Forțele incriminate rămîn uneori în zona ocultului, alteori sînt numite direct. Deși nu se poate nega că există forțe competitive în lume și că ele folosesc poate metode reprobabile pentru a și promova interesele potrivnice României, nu-i mai puțin adevărat că li s-au servit nu o dată argumentele pe care să și brodeze atacurile cu mult mai multă credibilitate decît li s-ar cuveni. Și încă ceva: victimizarea continuă mi se pare contraproductivă intereselor României și debilitantă pentru politica ei externă. Ar fi mult mai util dacă energia cheltuită în denunțarea presupușilor mistificatori ar fi folosită pentru schimbarea acelor componente ale realității românești care afectează imaginea României în lume.

„22”: La conferința sa de presă, d-l Iliescu a adresat obișnuitele sale reproșuri presei independente sau de opoziție spunînd că acestea denigrează totul și nu acordă respectul cuvenit președintelui țării ca ales al poporului. D-sa a argumentat că în Franța sau în Statele Unite președintele s-ar bucura din plin de acest respect. Ca unul care trăiește și vă desfășurați activitatea de ziarist la Washington, cum vi se pare argumentarea președintelui român?

N.R.: Exemplul Americii nu cred că slujește prea bine argumentarea d-lui Iliescu. Există, fără îndoială, un respect universal pentru instituția prezidențială — asta-i adevărat — și jurnaliștii nu fac excepție. Dar, din acest respect nu rezultă nicidecum vreo reverență jurnalistică sau scutire de critică, atac, caricaturizare, ocazional și insultă. Sosirea președintelui la o conferință de presă este invariabil salutată prin ridicarea în picioare a asistenței, dar chestionarea care urmează este agresivă, directă, ascuțită și nu rareori ireverentă. Ca principiu structural, presa se găsește, în Statele Unite, într-o relație de adversitate cu puterea, deci și cu președintele, mai ales cu președintele. Apologetica prezidențială este de neimaginat peste Ocean, deși în argumentarea diverselor puncte de vedere se găsesc și exprimări favorabile politicii președintelui.

Nici un personaj public nu este în măsură mai mare subiectul caricaturilor din presă ca președintele țării (și nu e o împrejurare specifică Americii; tocmai mi-a atras atenția colegul meu N.C. Munteanu asupra unei statistici publicate de ziarul „Süddeutsche Zeitung” din 18 iulie, din care rezultă că în prima jumătate a acestui an cancelarul Kohl a fost caricaturizat în presa germană de 1.260 de ori, de peste șase ori mai mult decît a fost caricaturizat în același timp șeful opoziției din Bundestag, Vogel). Dar poate

mai revelatoare decît adversitatea presei este reacția președintelui american, care, de obicei, cu cît este mass-media mai agresivă, cu atît ține el să arate mai calm, mai înțelegător și mai nepăsător. În această atitudine se găsește desigur și poză, dar e și înțelegerea riscurilor și necazurilor care vin odată cu puterea (după adagiul: „If you cannot stand the heat, don't go in the kitchen”). — Dacă nu suporți căldura, nu te duce în bucătărie). Se întîmplă foarte rar ca președintele să certe presa. Cînd Nixon a replicat în mod public și în particular adversității presei, rezultatele au fost catastrofale pentru șeful statului. Să adaug însă că presa română mi se pare că practică asperitatea de limbaj mult mai des decît presa americană, iar critica argumentată mult mai rar. Dacă e ceva de învățat din America, deci, acel ceva se referă deopotrivă și la președinte, și la presă.

„22”: Dezbaterea parlamentară asupra legii privatizării s-a oprit brusc, cea mai mare parte a opoziției părăsind ședințele în semn de protest deoarece guvernul nu ia în considerare obiecțiile și propunerile ei. Ce anume vă spune acest incident și care credeți că este semnificația lui în perspectiva imediată și, poate, într-una mai îndepărtată?

N.R.: Incidentul îmi spune că viața parlamentară românească preia unele dintre caracteristicile obișnuite ale forurilor legislative din alte țări. Boicotul parlamentar este un instrument destul de curent și adesea eficace prin care minoritățile se apără contra „tiraniei majorității”. În această privință, venerabilul filibuster din Senatul american este, probabil, un exemplu deopotrivă celebru și extrem. Apoi cred că sînt două aspecte diferite în boicotul opoziției: unul este cel general și care exprimă opinia — întemeiată, mi se pare — că proiectul de lege referitor la privatizare este de importanță capitală pentru țară și ar trebui elaborat prin consens, și nu impus cu mașina de vot a Frontului Salvării Naționale. Cu alte cuvinte, cuvîntul opoziției ar trebui să cîntărească mai greu decît o permite reprezentarea ei în cele două camere legislative. Celălalt aspect se referă la obiecțiile și propunerile propriu-zise ale opoziției. Ele diferă de la o grupare la alta, sînt adesea vag conturate și uneori chiar divergente. Se cuvine a recunoaște că tranzițiile de la economia socialistă la cea capitalistă conțin o mare doză de pionierat și că nimeni nu deține rețeta perfecțiunii în acest domeniu.

România a rămas în urma majorității țărilor foste comuniste în domeniul reformei economice. Trimiterea proiectului de lege asupra privatizării înapoi la masa de proiectare ar întîrzi și mai mult indispensabilul început în aplicarea privatizării industriei. E de sperat că opoziția angajată în boicot are în vedere acest lucru. Spun asta pentru că divergențele asupra proiectului de lege mi se par a avea mai curînd o dimensiune politică decît una economică. S-ar spune că există și o componentă electorală în aceste desfășurări, apropierea alegerilor (locale — sigur, generale — probabil), făcîndu-se simțită în mai multe din mișcările care se produc pe eșichierul politic românesc. Cel puțin unele din propunerile din categoria celor populiste, cum ar fi mărirea la 50 la sută a activelor ce ar urma să fie distribuite populației, par să aibă intenții electorale. O tentă electorală are și replica guvernului, care, în loc să discute propunerile opoziției, să răspundă obiecțiilor ei și să și explice propriile opțiuni, preferă să lanseze diatribe acuzatoare. Căutarea unui consens și evitarea dictatului întemeiat pe schimbătoarea aritmetică parlamentară este, cred, esențială în momentul de față, atît pentru guvern, cît și pentru opoziție.

A consemnat GABRIELA ADAMEȘTEANU

ACCENTE

Augustin Frățiță

Ideologie și natură umană

Ce-ar mai rămâne de făcut după ce vom fi redevenit egali, după ce democrația va fi învins pe întreg mapamondul?

Sigur, visăm, în perspectivă istorică, la o perioadă postliberalistă, când Idealul va triumfa, când ultimul stagiul de „conștiință eronată” (în accepția hegeliană a evoluției istorice) va fi fost încheiat; vom fi ajuns atunci, într-adevăr, la acel mult discutat „sfârșit de istorie”? Va suporta, oare, omul, suprapunerea de planuri — al Ideii și al Realului —, va supraviețui el „eleatismului” atotcuprinzător, absenței visului — rezultat al neîmplinirii —, va supraviețui dispariției speranței?; pentru că una dintre componentele umane este construită din risc, eroism și sacrificiu și, atunci, cum va arăta acel individ scos în afara polarității naturii ființei sale: curaj-frică, umilință-mândrie, ură-lubire?

Cei pe care-i văd populind finalul acestui ciclu al civilizației, izolați în propria lor perfecțiune, seamănă tot mai puțin cu noi, scufundându-se în redundanța universală, asemenea acelor „Black Holes”, trecând, pe rând, ca misterioșii alchimisti, într-un spațiu ale cărui dimensiuni, azi, nu le percepem.

Sînt cel puțin două planuri distincte ale evoluției: planul istoric, secvențial — orizontal și cel vertical — al naturii umane; ne va fi infinit mai greu să depășim un stadiu al naturii umane, cum ar fi solidaritatea, decît să trecem la o altă ideologie sau la o altă epocă istorică. Și asta pentru că solidaritatea (ca exemplu) este expresia instinctului de conservare universal, pe cînd istorismul, de cele mai multe ori, are natura prejudecății politice.

Creștinismul, căruia, în bună măsură, îi datorăm credința noastră în democrație și visul nostru de egalitate, a „uitat” să ne spună doar... cum să ne atingem ținta și pentru ce. Cîm?, cînd ne stă în cale un mic și tragic amăpunt: Adam și Eva au fost creați unul în urma celuilalt; și apoi mereu, noi, restul, unul după altul? Pentru ce?, cînd starea de libertate spre care tindem este copilul minții și nu va semăna niciodată cu cea pe care o construim, pentru care se zbate, societatea formală?

A fost suficientă acea biblică, primă „comparație”, pentru a fi, pe veci, robiți singularității; timpul subtil, mortal, strecurat între cele două prime „egalități”, va mușca mereu una din ele.

Cît ne-am îndepărtat de utopia primei fraze: „Ce-ar mai rămâne de făcut după ce vom fi redevenit egali?” (De ce oare?, cînd, de fapt, am gândit totul deodată; cînd sentimentul celor ce le scriu a fost total și fulgerător? Poate pentru că și vorbele pot fi scrise numai una în urma celeilalte?)

Ne-am îndepărtat și, iată, simțim tensiunea unei alte dimensiuni umane, ce ne tale calea spre perfecțiune: tristețea, „marea defazare”, între sistemul de referință al duratei unei vieți, și cel al duratei istoriei, tristețea, această cicatrice dureroasă a tăierii cordului temporal. (De altfel, anticii, cu infailibilitatea lor instinctivă existențială — pe atunci, inteligența se definea ca grad de exersare a instinctului —, și-au dat seama în ceea ce privește „perfecțiunea”, înlocuind-o cu simțului, acei îngeri căzuți, oferind omenirii un Ideal mai rezonabil!) Tristețea, deci, că, puține dintre acțiunile noastre se vor încrusta, ca adevăruri „de preț”, în montura minusculei noastre existențe fizice.

Și, cu toate acestea, nu ne vom opri nicio-

dată: acum, lumea noastră respiră aparenta victorie a democrației libere, „consens” mondial plin de speranțe, al legitimității liberalismului. Nu este, însă, o „cucerire” a sfârșitului de secol acest pact ideologic, ci, mai degrabă, așa cum spunea Tocqueville, un proces istoric inevitabil, travaliu de underground al „naturii umane”, proces pe care, cîndva, va trebui să-l negăm. Peste cite generații, oare?

Pînă atunci, însă, pînă la „statul omogen universal”, finalitate a istorismului hegelian, replică a Republicii platoniene, vom asista, conform previziunilor lui Fukuyama, la „crlica liberalismului”, prin concurența ce se simte deja, a cel puțin trei surse: comunismul însuși, fundamentalismul islamic, naționalismul, plus un „factor surpriză”, ideologia posibilă a unei noi Americi, care, cîștigînd Războiul rece, se întoarce „acasă”, așteptînd la orizont.

O nouă viziune asupra Instituțiilor noastre se întrevide; ne-o sugerează eforturile de integrare europeană și mondială. Este evidentă slăbiciunea tipului actual de instituție, lipsa lui de fiabilitate, faptul că, din „conceptivă” (inițial), instituția devine rapid „productivă”, țărîndu-și, prin compromis administrativ, funcția de depozitară a unei anume laturi morale, la un moment dat, statul, biserica, armata ne oferă doar cîteva exemple de fragilitate reflectată a stării conștiinței umane. Dar Instituția este un produs al Polarității, ea apare în zonele de conflict ale alcătuirii noastre, un arbitrar, care „omului final” îi va fi de prisos.

Ce va pune ei în locul contradicției, al acestui rezervor de energie al mișcării sociale? Vom încerca, oare, ideali, implozivi, monumente ale Cosmosului, la acel „zero Kelvin al naturii umane” unde atomii tac? Ce măreți!

Mult mai probabil, însă, omul va opta pentru o soartă pe care să și-o poată alege; prin „viclenia rațiunii”, va prefera autodistrugerea, dispariția „dinamică”, perfecțiunii, tot atît de mortale.

Mai putem oare crede că un viitor, ce ar trebui să fie cit mai apropiat, va opri suicidul drăcesc, că vom schimba, în ultimul moment, cele două „cornițe” negre în două șanse de supraviețuire, care, cred că sînt unirea într-o Biserică Unică, și desființarea armatelor naționale?

Vom muri și vom vedea!

ACCENTE

Florin Berindeanu

Poporul suveran

Fatalități vechi sau mai noi se adună ca niște nori cenușii și sufocă societatea românească. Pînă acum doi ani, înfricoșăți de Securitate (în subconștientul fiecăruia reprezenta o instituție cu majusculă) și de olimpianismul partidului, cetățeanul obișnuț fusese îngrozit din fața oricărei conversații politice, mitizînd, în compensație, șansa compatrioților care reușeau să lase în urmă comunismul. Nu exista, pe atunci, politică mai aproape de sufletul românului decît fabricarea obsesivă de scenarii pentru a putea evada din țară. Nația era considerată (dinăuntru și din afară) lipsită de o elementară demnitate umană, compătimită, în cel mai bun caz, pentru inconștiența crucificării de bună voie pe altarul comunismului. Occidentul era invidiat și iubit, doream ca el să ne ajute cumva, iar pentru că acest lucru înfîrșia să se întimplă ne înfățișam noi la poarta lui spășiți și dormici să facem cu adevărat totul ca să uităm coșmarul întrerupt după îndelungi deliberări. Nimeni nu-și imagina atunci să facă politică: doream cu toții libertate.

Vreau să spun că evenimentele din de-

cembrie '89 ne-au surprins nu doar prin fulgerătoarea lor derulare, ci prin accentuata retardare politică în care ne găseam. Dacă, într-un fel, deznodămîntul a fost pe potriva orizontului nostru pasiv de așteptare (toată lumea vedea eliberarea de Ceaușescu, în primul rînd, printr-o intervenție deus ex machina), nu se gîdea nimeni în acel moment că surpriza de decenii așteptată era pregătită de însăși temuta Securitate. Un paradox al soartei a vrut ca tocmai ea, instituția-terorizatoare, să ne ofere cadrul jînduit. Dar — timeo Danaos... — el este acum pe cale de a ne fi retras.

Iluzia politică n-a durat decît lunga primăvară din decembrie și pînă la alegeri. Partidele politice și-au consumat energia în diatribe înfricoșătoare la adresa comunismului ingenucheat, în loc să chibzuiască o strategie politică pe termen lung. Iar obiectivul numărul unu ar fi trebuit să fie educarea moral-politică a compatrioților, scoaterea acestora din orbecăiala sloganelor și clișeeilor. E un lucru real, firesc și deloc rușinos a mărturisi că în ultimele cinci decenii a încetat practic adevărata gîndire politică la noi. Cel mai înțelept lucru pentru partidele istorice ar fi fost să-și legitimizeze trecutul prin opera prezentului. Educînd moral și politic semenii, tradiția partidului s-ar fi impus de la sine alegătorului cucerit de pedagogia încrederei în ideea de om activ într-o societate activă. De aici, firește, democrația care n-ar mai fi trebuit vîrîtă în ochi și caricaturizată în trista noastră tradiție în sintagme de tot nefericite ca „fragila noastră democrație... etc., etc.”.

Partidele eșuînd și prin ele însăși ideea de opoziție coerentă, singura manifestare politică de pînă acum cu incontestabilă vocație pedagogică este pentru multă vreme încă „Piața Universității”. Tribuna de acolo a însemnat o supremă încordare a ființei tinerilor care au îngrijorat politic și pe cei mai vîrstnici. După sacrificiul fizic din decembrie, „Piața Universității” a fost o treaptă sublimată în efortul de a recupera în numele tuturor timpul pierdut.

Scoala politică în aer liber din centrul Capitalei nu putea fi tolerată de proaspetții guvernanți vechi tocmai datorită pericolului contaminator pe care-l conținea. A risipi fetișurile se dovedește a fi pentru Putere infinit mai periculos decît zeci de marșuri cotidiene. „Neutralitatea” noastră politică este un capital de inestimabilă valoare practică pentru „emanația” de gradul doi. Sîntem un fel de Elveția a Estului fără ciocolată veritabilă și cantoane, dar cantonată în neutralismul democratic al celor care mai bine nu cuvîntă. Pentru că, instinctiv, omul simte că Securitatea nu este de felul ei prea sfioasă și că oricînd își poate lua cadoul înapoi. Degetul ei amenințător te îndeamnă să chibzuiști că nemulțumitul lui i se ia darul. Scepticismul politic care a cuprins pe mai toți se explică așadar, îndecis manevrat și în salturi, efortul politic consumat în cele șaptesprezece luni scurse de la Revoluție ne-a întors acolo de unde am plecat. Decît o confruntare politică inutilă, cetățeanul caută umbra cafenelei sau răcoarea berăriei, iar pentru spiritele autoironice și cu simț artistic exacerbant recomand schița Atmosferă încercată a lui I.L. Caragiale, pasajul care începe: Drept să spun: să merg la manifestație, n-am curaj, fiindcă am aflat că guvernul este hotărît să reprime cu toată energia mișcarea populară” etc.

ACCENTE

Dan Pavel

Tehnica pașnicei lovituri de stat

Cîte nuanțe sînt între DA și NU? Un milion. Tot altele răspunsuri se dau și la întrebarea dacă a fost revoluție în decembrie 1989. Indiferent însă de răspuns, să

judecăm ceea ce s-a întîmplat atunci în funcție de situația de acum. Adică, un derutant anacronism: deși totalitarismul comunist s-a destrămat ca sistem, elementele sale componente, instituțiile, au supraviețuit. Este vorba de poliția politică, de armată, de nomenclatură. Poliția politică este atît de puternică încît nici măcar o afacere de proporțiile Berevoiesțului n-a reușit s-o amenințe serios. Armata este condusă de aceiași generali care și-au respectat jurămîntul militar făcut atît lui Ceaușescu, cit și lui Iliescu. În rîndurile nomenclaturii a avut loc doar o înlocuire de lideri, generații, secte și clanuri.

Cu instituțiile intacte, cu puterea legitimată prin alegeri dubioase, noua nomenclatură își vede liniștită de opera ei de Restaurare. Marea ei dificultate este să-și disimuleze atît natura totalitară a instituțiilor moștenite, cit și mișcarea ei pentru contra-reformă sub o aparență parlamentară. O improvizație politică în care toate loviturile au fost permise: diversiunea cu teroriștii, executarea pripită a lui Ceaușescu, biciul proceselor politice, mascarada alegerilor, pseudoparlamentul, liberalizarea cu jumătăți de măsură, conflicte etnice provocate, diversiunea cu partidele și revistele extremiste, subminarea economică a revistelor independente sau de opoziție, infiltrarea cu agenți a partidelor de opoziție, funcționarea televiziunii pe principiile dezinformării și diversiunii.

Nu trebuie să fii Sherlock Holmes ca să recunoști în toate aceste fapte același făptaș, chiar dacă uneori (rareori) nu lasă amprente: poliția secretă. Supraviețuirea ei este singura garanție a supraviețuirii bronțaurilor stalinisti care azi ne dau lecții reformiste. Bolșevicii, ca și hitleristii, și-au dat seama că nu pot păstra puterea decît în măsura în care își perfecționează poliția politică și metodele acesteia. Analiza bolșevismului actual scoate în evidență persistența aceluiași trei piloni: K.G.B., armată, nomenclatură. Iar perestroika și glasnost sînt invenții K.G.B. Este și asta o problemă de filosofie a istoriei: să vezi că mijloacele s-au substituit atît scopurilor, cit și cauzelor, și că în locul unor determinisme sau teleologisme avem de-a face cu o simplă mișcare de păstrare a puterii, indiferent de nuanțele politice pe care puterea le capătă, cu o simplă tehnică a represiunii, controlului social și diversiunii.

Ca să n-o mai lungim atîta cu teorii, trebuie observat că ne confruntăm cu o problemă de tip pragmatic: puterea nu poate fi înfrîntă atîta vreme cît organul ei de represiune funcționează. Anihilarea lui este condiția supraviețuirii democrației. Lucrul acesta l-au înțeles oamenii decîși să lupte în mod concret împotriva aparatului de represiune. În ultima vreme, în presă au apărut relatări și comentarii cu privire la constituirea organizațiilor „Patriot”, rînduite pe departamente menite să distrugă prin mijloace legale ramurile de activitate ale poliției politice (dezinformare, interceptarea convorbiilor telefonice, violarea corespondenței, infiltrarea partidelor, torționarii, depozitele ilegale de documente etc.). Este vorba de o „acțiune cetățenească” și sperăm că ea nu va fi infiltrată de securitate înainte de a-și îndeplini scopul, mă ales că se oferă posibilitatea participării securiștilor cinstiți la acțiunile ei. Există și posibilitatea unei farse menite a determina poliția politică să se dea de gol.

Nimeni nu poate spune dinainte care va fi soarta experimentelor politice, și cu atît mai puțin a experimentelor făcute cu instrumente de represiune sau cu instrumente de luptă împotriva represiunii. De aceea, nu ne rămîne decît să sperăm că organizațiile „Patriot” își vor îndeplini ambițioasele proiecte și că nu se vor transforma; după victoria electorală a opoziției, în vîitoarea poliției politice, ci cel mult în niște elegante servicii de „intelligence”.

Doru Cosma

DE LA PROCURATURĂ LA MINISTERUL PUBLIC

Așadar Parlamentul, adoptând noua lege de organizare judecătorească, a repudiat principiul „Independenței” procuraturii, integrând-o pe aceasta din urmă, sub denumirea tradițională de **minister public**, în sistemul judiciar, dar „sub autoritatea ministrului Justiției”. În viitor, unitățile de procuratură vor funcționa ca **parchete** pe lângă instanțele judecătorești, iar procurorii vor face parte, ca și judecătorii, din corpul magistraților. E bine? E rău? Răspunsul nostru este categoric: e bine, dar... cu unele, necesare, nuanțări și puneri în gardă. Adeviziunea la această soluție se cere justificată. Nu însă înainte de a răspunde principalelor argumente invocate împotriva soluției adoptate.

Argumentele partizanilor „independenței”

Vreme de luni în șir adepții „independenței” procuraturii, sprijiniți de unii ziariști, mai mult bine intenționați decât bine informați în materie, s-au străduit să demonstreze că procuratura trebuie să rămână o instituție independentă pentru a îndeplini funcțiunile, dacă nu identice, cel puțin similare celor din trecut. Ideea atașării unităților de procuratură pe lângă instanțele judecătorești și îndeosebi trecerea lor din subordinea procurorului general sub autoritatea ministrului Justiției, a fost respinsă în general cu argumentul că o atare subordonare ierarhică ar nesocoti principiul separației puterilor în stat. Cum ar mai putea fi puterea judecătorească independentă față de puterea executivă, s-a spus, dacă procuratura s-ar afla sub autoritatea supremă a ministrului Justiției, adică a unui membru al guvernului care este organul central al puterii executive? Argumentul este neconvincător pentru că se bazează pe o veltustă, pentru a nu spune îngustă concepție, despre separația puterilor în stat. În statul democratic modern cele trei puteri sau „autorități”, în termi-

nologia proiectului noului Constituții - legislativă, executivă și judecătorească - nu coexistă asemenea unor monade „fără ferestre”, fără nici o comunicare între ele. Cele trei puteri colaborează și - ceea ce este mai important - se controlează reciproc în scopul de a împiedica abuzurile puterii centralizate, unice. „O facultate mutuală de a zădărnici” (fărădelegie), așa definea Montesquieu principiul separației puterilor în stat. Nici un jurist autentic și nici un politician avizat nu au pretins vreodată că dreptul, recunoscut adesea prin Constituție, al instanțelor judecătorești de a anula actele administrative ilegale sau dreptul Curții Supreme de Justiție de a controla constituționalitatea legilor ar reprezenta o violare a principiului separației puterilor în stat. Tot astfel, nimănui nu i-a trecut prin minte să susțină în mod serios că numirea judecătorilor de către șeful statului (monarh sau președinte de republică), la propunerea consiliului superior al magistraturii sau al ministrului Justiției (membru al puterii executive), dar pe temeiul îndeplinirii condițiilor prevăzute de lege cu privire la studii, stagii, examene etc., ar reprezenta o imixtiune a puterii executive în activitatea puterii judecătorești. În fine, pentru a ne limita numai la câteva exemple, nimeni n-a susținut că instituirea de către Parlament a unei comisii de anchetă pentru a cerceta abuzurile imputate unui organ al administrației de stat ar reprezenta o ingerință a puterii legislative în activitatea puterii executive. Ca atare, prin ea însăși, plasarea procuraturii „sub autoritatea ministrului Justiției”, dispoziție legală care se întâlnește în multe țări democratice, ale căror Constituții consacra principiul separației puterilor în stat, nu reprezintă o încălcare a acestui principiu. Deși au drept autoritate supremă pe ministrul Justiției, procurorii se bucură conform legii de autonomie.

Astfel, dacă ei sînt datorți, spre exemplu, să poartă acțiunea penală și să sesizeze instanța judecătorească prin rechizitoriul în cazul cînd astfel au dispus organe-

le ierarhice superioare, inclusiv ministrul Justiției (de altfel, ca și în trecut, cu deosebire că locul procurorului general l-a luat ministrul Justiției). În fața instanței judecătorești procurorul este liber să pună concluzii în conformitate cu convingerea sa intimă, întemeiată, firește, pe probe. Aceste concluzii pot fi diferite de cele ale rechizitoriului scris, putîndu-se merge pînă la a se cere achitarea inculpatului considerat vinovat de rechizitoriul. (A se vedea în acest sens art. 33 alin. ultim din legea de organizare judecătorească). S-a menținut astfel principiul recunoscut încă de vechiul drept francez din timpul regalității, principiul cristalizat în adagiul: „Ja plume est serve, mais la parole est libre” și preluat de toate codurile de procedură penală moderne, inclusiv de codurile similare românești.

Autonomia parchetelor față de instanțele judecătorești pe lângă care funcționează își află expresia în noua lege de organizare judecătorească, și în faptul că, în baza principiului subordonării ierarhice, procurorii pot primi, în limitele indicate, dispoziții obligatorii numai din partea șefilor lor ierarhici, inclusiv ministrul Justiției, nu însă și din partea conducătorului instanței de judecată pe lângă care sînt atașați (art. 32 și 33 din suscitata lege). Ca atare, în cadrul noului sistem judiciar care a absorbit și procuratura, nu există primejdia deturării de la scopurile legale ale activității ce urmează s-o îndeplinească ministrul public. Cît privește propunerea de a se menține titulatura de procuratură cu motivarea că sintagma „minister public” ar evoca o instituție „ministerială, ne mărginim să observăm doar că:

a) termenul de „procuratură” a fost fabricat ad-hoc de bolșevici, fiind asociat în memoria tuturor popoarelor blagoslovite de sovietici cu regimul comunist, organului care a conferit aparență de legalitate ororilor acestui regim;

b) la originea termenului de „minister public” se află nu vreun „minister oarecare (cum cred unii), ci cuvîntul latin de largă semnificație care înseamnă „slujbă” sau „serviciu”. În genere, indiferent de natură. Lăsăm la o parte faptul că prin adoptarea acestei sintagme se revine nu numai la instituția ca atare din perioada premergătoare instaurării regimului totalitar comunist, dar și la terminologia legislației, jurisprudenței și doctrinei noastre din aceeași perioadă.

Puțină istorie, mai veche și mai nouă

„Independența” procuraturii, consacrată de Constituțiile tuturor țărilor comuniste, inclusiv de Constituțiile României din anii 1948, 1952 și 1965 și înfățișată de apărătorii ei ca o garanție a îndeplinirii misiunii acestei instituții de a asigura legalitatea în toate sferile de activitate ale organelor statului s-a dovedit în fapt o simplă ficțiune. Pînă la revoluție, procuratura a fost doar virful vizibil al aisbergului aparatului represiv instaurat de statul comunist, inclusiv al Securității. S-a obiectat că o asemenea funcțiune „odioasă” ar fi

îndeplinit numai o fracțiune a procuraturii, și anume numai procuratura militară, care supraveghea și controla activitatea organelor de cercetare penală ale Securității. Afirmatia este doar aparent întemeiată pentru că, în fapt, procuratura civilă a colaborat asiduă cu Securitatea atunci cînd interese de conjunctură ale politiciii statului comunist deșt sau ceaușist impuneau sancționarea penală a unor disidenți politici sub paravanul săvîrșirii unor infracțiuni de drept comun. Cazul lui Petre Mihai Băcanu, „vinovat” de tentativa de răspîndire de manifeste anti-ceaușiste, dar trimis în judecată de procuratura civilă și condamnat pentru... speculă cu autoturisme, este doar unul dintre nenumăratele cazuri de acest fel. După revoluție, procuraturii i s-a oferit șansa de a-și justifica Independența instituțională prin eficiența practică în sfera sa de exclusivă competență. Cum? În primul rînd prin efectuarea urmăririi penale și trimiterea în judecată măcar a principalilor vinovați de infracțiunile cărora le-au căzut victimă sute de mii de oameni nevinovați în ultimii 45 de ani de opresiune totalitară comunistă. Au trecut de la revoluție mai bine de 18 luni și procuratura, singurul organ judiciar competent să declanșeze asemenea procese, nu a trimis în judecată, după cunoștința noastră, nici un singur instigator, autor sau complice al crimelor abominabile comise, de pildă, în era de singeroasă represiune a lui Gheorghiu-Dej. Miniștrii, generalii și toți ofițerii care au participat direct la urmărirea, anchetarea, judecarea și conducerea locurilor de detenție, în condiții în care faptele lor cad cu certitudine sub incidența legii penale în vigoare, chiar și în epoca respectivă, nu numai că se bucură de libertate, dar chiar își păstrează multe dintre privilegiile dobîndite ca răsplătă a activității lor infracționale. Au trecut 7 luni de cînd d-l ministru al Justiției, Victor Băbuș, într-o **Declarație** dată în numele d-lui prim-ministru Petre Roman (a se vedea ziarul **Azi** din 27 decembrie 1990), vestește în termeni drastici și inechivoci pasivitatea procuraturii în această privință, și totuși onorabila instituție s-a menținut în aceeași inacțiune din trecut referitor la numeroșii tortionari din epoca deșistă și ceaușistă de sinistru memorie. „Primul ministru care organelor procuraturii - se spunea în amintita **Declarație** - să ducă pînă la capăt descoperirea și trimiterea în judecată a tuturor celor care s-au făcut vinovați față de poporul român, alți în timpul regimului comunist, cît și în timpul revoluției” (s.n.). Este o împrejurare în care independența procuraturii, atît de insistent revendicată de zelatorii ei, în scopul, pasă-mi-te, al restabilirii legalității și al combaterii criminalității, s-a dovedit ineficientă în practică. Motivele acestei (aparent) inexplicabile pasivități sînt multiple. Ele rezidă, înainte de toate, în teama implicării, directe sau indirecte, în aceste fărădelegi, deci a antrenării răspunderii politice și chiar penale a multora dintre actualii potențai politici, ceea ce desigur, procuratura, stăpînită de reflexul obedienței față de puterea politică, evită cu deosebită grijă. Trebuie ținut seama apoi că nici trecutul unora dintre cei care au avut sau au încă pu-

terea de decizie în procuratură în ceea ce privește trimiterea în judecată a „tuturor celor ce s-au făcut vinovați față de poporul român în timpul regimului comunist”, nu este atît de imaculat, sub aspectul discutat aici, încît să riște declanșarea unor procese de asemenea natură și, subsecvent, propria lor „demașcare”. Cînd domnul general Nițoiu de la secția militară a Curții Supreme de Justiție a părut unor „funcționari ai umbrelor” prea „incisiv” cu unii securiști puși sub inculpere pentru infracțiuni săvîrșite în timpul revoluției, i s-a publicat la re-pazeală în presă, pentru a i se tempera zelul, o sentință prin care condamnase în trecut un disident politic. În sprijinul inacțiunii în astfel de cauze ale procuraturii, s-a mai invocat, pe lângă repudierea „vendetei” (față de promotorii vendetei sistematice și generalizate) și... lertarea creștină a păcatelor („Totuși, iubirea!”), precum și o „scuză” juridică: împlinirea termenului de prescripție a răspunderii penale (art. 121 și următorii C.pen.). Numai că în privința acestui din urmă argument se omit cel puțin două lucruri: Întîi, că infracțiunile contra omenirii sînt imprescriptibile (art. 357 și 358 C.pen., raportate la art. 121, alin. 2 C.pen.); apoi, că atunci cînd o „împrejurare de neîntîrnat” împiedică punerea în mișcare a acțiunii penale, cursul termenului prescripției răspunderii penale se suspendă (art. 128, alin. 1 C.pen.). Mai este nevoie să spunem că existența regimului represiv comunist a constituit prin ea însăși o atare „împrejurare de neîntîrnat” suspendivă de prescripție a răspunderii penale?

Dar, „independența” procuraturii față de puterea politică în ființă, s-a vădit a fi o ficțiune și cu ocazia evenimentelor din 13-15 iunie 1990. Cu acest prilej procuratura n-a urmărit penal pe nici unul dintre mineri (raali sau în travesti) care i-au maltrat pe studenții sau pe simplii cetățeni de pe stradă, însă a trimis în judecată penală numeroși oameni nevinovați, dovedii ca atare și achitați de Tribunalul Municipiului București, Secția I penală. Pe scurt, nici înainte, nici după revoluție, procuratura, deși independentă din punct de vedere funcțional, n-a sînjit plenar și eficace legalitatea și adevărul. Ea s-a eschivat să întenteze marile procese penale pe care avea obligația legală - și de ce nu și morală? - să le declanșeze. Și aceasta, deși îi fusese pusă în vedere în mod expres chiar de primul-ministru prin mijlocirea ministrului de Justiție. În atare condiții se mai poate pretinde că trecerea ei sub autoritatea ministrului i-ar răpi „libera inițiativă” și „independența”, în primul rînd în combaterea criminalității de ieri și de azi? Desigur că odată investit cu conducerea ministerului public, ministrul Justiției își asumă și răspunderea pentru eventuala perpetuare a curenților de după revoluție ale foetei conduceri a procuraturii. Noul statut al ministrului public, instituit de art. 29-34 din legea de organizare judecătorească, constituie pentru noul conducător al acestui corp special de magistrați un test de credibilitate și, nu mai puțin, de eficacitate, pe care ar fi încorect să i-l refuzăm a priori.

(va urma)

Sorin Antohi

O „POLITICĂ ABSTRACTĂ ȘI LITERARĂ”: INTELIGHENȚIA ȘI DEMOCRATIA*

Un colocviu despre „Tocqueville și democrație astăzi” e o invitație la anacronism și la comparație cele mai vertiginoase; în plus, el pare să poată inspira și alte entorse ale rigori analitice. Întârit de această premisă, voi scria raporturile dintre inteligență și democrație. Pentru a controla un obiect de studiu atât de discutabil, mă voi limita la raporturile dintre inteligența română și democrația ezitantă a posttotalitarismului, fără a renunța totuși la implicațiile lor est-europene. În interesul conciziei, metatextul imediat (în raport cu care textul comunicării e doar o aplicație) nu va fi invocat decât într-o scurtă bibliografie, fără comentarii. Totuși, orice eventuală discuție a textului va trebui să se refere și la metatext.

1. CAPCANELE EXTRATERITORIALITĂȚII

Eșecul euristic al celor mai multe dintre modelele inteligenței est-europene are ca sursă principală folosirea mecanică a citorva categorii istorice și sociologice occidentale pentru a da seamă de o experiență care le rămâne străină. Astfel, inteligența este considerată (explicit sau implicit) a fi „elita cultivată”, o noțiune vagă ce include, în funcție de regiune și epocă, ansamblul persoanelor având o formație secundară sau universitară. Rezultat de aici că inteligența ar fi euma slab structurată a „intelectualilor” (prin extensiune, o realitate socială ubicuă și eternă), deci modelul inteligenței ar avea ca referință modelul „clericului” sau, la autorii mai riguroși, posteritatea atacării Dreyfus.

Acest model superficial a fost larg adoptat în Est, deoarece: a) pune între paranteze determinările istorice și sociale ale inteligențelor din regiune; în consecință, b) le absolvea pe acestea de orice responsabilitate legată de rolul lor în producția, manipularea și interpretarea anumitor factori cruciali de integrare socială: bunurile simbolice; deci, c) oculta miza esențială a relațiilor inteligențelor cu ceilalți actori sociali: puterea simbolică, puterea pur și simplu.

Prestigiul științei occidentale și certitudinea amănunțită de a avea de-a face reciproc cu „omologii” au agravat neînțelegerea, și dacă lucrul a rămas evanescent, cuvântul „inteligență” a intrat în dicționarele limbilor vest-europene după ce a parcurs în sens invers traiectoria sa din secolul al XIX-lea: ne amintim că germanul *Intelligenz* a fost împrumutat de polonezi și, de la aceștia, de ruși - care aveau să-l illustreze cu succesul științ. În opinia mea, modelul inteligenței abia menționat falsifică pe deplin analiza societăților est-europene din secolele al XIX-lea și al XX-lea. Dincolo de consecințele neplăcute pentru erudiții și pentru reproducerea unor discipline academice, această eroare împiedică înțelegerea societăților comuniste și a avaturilor lor mai mult sau mai puțin democratice.

Din ferocitate, leșirea din neînțelegere a fost găsită de vreo cincisprezece ani, și pare să-și croiască drum spre gloria academică și uzul popular. E vorba esențialmente de a considera inteligența ca regroupind, dintre toți actorii sociali care dezvoltă activități intelectuale, pe aceia care inventează - și fac recurs la - strategii de transformare a cunoașterii (sau a unui alt capital simbolic; în rezumat: *auctoritas*) în putere (*potestas*). În general, ideologii și practici discursive specifice sunt asociate acestor strategii.

Restricția relevată mai sus lasă totuși deschisă chestiunea „extrateritorialității”, inteligenței, la care mă opresc pe scurt în continuare.

Reluând o analiză a lui Alfred Weber (sintetizată în celebra sintagmă *freischwebende Intelligenz*), Karl Mannheim credea că inteligența este o entitate fără determinări sociale definitorii, „a relatively classless stratum which is not too firmly situated in the social order” (evit dubla traducere; citez după ediția engleză, mai completă: *Ideology and Utopia, An Introduction to the Sociology of Knowledge*, London and Healey, Routledge and Kegan Paul, 1979, p. 137). Desigur, ceea ce constituie inteligența nu sînt creații *ex nihilo*, dar încă mai important decât originile sociale diverse ale acestor oameni este factorul comun: ideile. Legătura dintre diferitele grupuri de intelectuali este educația, care transmite (fiind o melonimie a societății) problema socială. Activitatea intelectuală a societății moderne nu mai e privilegiul citorva clase privilegiate, al citorva caste (clerul, de pildă), ci este exercitată de această nouă „pătură”, detașată de structurile societății, recrutată pe o bază mereu mai largă. În consecință, inteligența este singurul grup capabil să depășească perspectiva de clasă pentru a se înalta la generalitate. În înțelegerea ansamblului; cum, prin educație, inteligența e familiarizată cu totalitatea problemelor societății, și cum, pe de altă parte, ea nu e orbită de interese subiective, poate pune activitatea socială și politică pe baze obiective, științifice.

Inteligențele est-europene au manipulat foarte abil acest element însemnat al autoimaginii lor - portretul intelectualului ca agent al Națiunii. Dar istoria agitată a Europei orientale avea să compromită argumentele extrateritorialității, antrenând o rapidă evoluție înspre inteligențele naționale, a căror sursă de capital simbolic nu mai putea fi rațiunea, ci demijurgia statului-națiune. Intelectualii care au rămas să vorbească lumii lor despre valorile universale europene au fost adesea marginalizați sau pur și simplu eliminați, în timp ce curentele autohtoniste (de tipul slavofililor din Rusia sau de tipul protocroniștilor din România) au ajuns la hegemonie arogându-și monopolul identității naționale și refuzând adversarilor lor orice pretenție de arbitraj politic și social. Statul-națiune și, pe urmele sale, statul-partid, au exploatat mult acest conflict intern al inteligenței. Astfel, în România anilor '50, după o scurtă și violentă domnie a „Rațiunii” Komintern-ului, modul de dominație simbolic-ideologic ales de partid a favorizat întoarcerea la metafizica Națiunii. În acest context, Partidul (acest intelectual colectiv, ca să reiau o formulă a lui Gramsci) și inteligența au trebuit să găsească un *modus vivendi*.

Și i-au găsit. Epurările și celelalte forme de intervenție violentă a Partidului în viața inteligenței au fost înlocuite cu modalități de control mai complexe, iar elitele revoluționare de profesie (adesea alogene, totdeauna sprijinite de sovietici) au făcut loc elitelor birocratice naționale, aflate uneori în ruptură cu Moscova; din ce în ce mai mult, bestiarul politic se complică, dar regula este, în termenii lui Pareto, ca lei să fie mincați de vulp(ă); la fel, natura puterii politice s-a schimbat, reinnodind, după schemele comunismului de război, cu tradițiile locale sud-est europene; relația patron-client devine paradigma unei puteri ambigue și insidioase, căreia nimic nu-i poate scăpa. Puterea (patronul) și inteligența (clientul) sînt inseparabile: prima fixează regulile jocului, dar acceptă din cînd în

cînd sugestilei celei de-a doua; cei doi termeni ai relației luptă continuu pentru controlul asupra istoricității (crede Alain Touraine), asupra surplusului (cred Konrad și Szelényi) sau asupra filierelor de transformare a oricărei *auctoritas* în *potestas*; totuși, nu lipsesc perioadele de antantă cordială, în care fracțiuni statistic neînsemnate ale inteligenței (în fond, mutanții acestei specii) rămîn pe dinafară sau în marginea simbiozei. Partidul administrează mijloacele producției de bunuri simbolice atrăgute (prin constrîngere și corupție) inteligența în campaniile oficiale (deschiaburire, propagandă etc.), distribuind-o în roluri de aparatcic de rang inferior sau mijlociu - rezultatul secundar e anularea principalelor surse de popularitate (și aceasta într-o parte a lumii în care inteligențele erau de la început mai aproape de stat decît de societatea civilă). Această inteligență privită cu ostilitate de toată lumea - strigătul „Moarte intelectualilor”, auzit cu prilejul razei minerilor la București, nu e decît expresia radicală a unei vechi tensiuni - furnizează Partidului (și nu întotdeauna obicîi) o asistență ideologică, socială și administrativă, așteptînd de la burocrația alocativă resurse și omologare.

În aceste condiții, extrateritorialitatea este o dogmă de nesuşinut. Partea inteligenței care a folosit în conflictele sale profesionale cultura Națiunii a oferit Partidului, mai ales în România, o redevabilă sursă de legitimitate, fiind recompensată cu atribuiri unei importante poziții sociale, profesionale (în cîteva cazuri), politice. Adversarii lor, campioni ai Rațiunii și meritului, au trebuit să abandoneze orice iluzie de a concura Puterea, resemnîndu-se la un capital simbolic problematic, derivat din recunoașterea publică a excelenței intelectuale și a unei etici a automarginalizării. Contra-elita intelectuală care acceptă extrateritorialitatea exercită și un anume sacerdotiu laic. În linia tradiției est-europene a inteligenței, dar ea nu mai influențează Puterea, ca altădată. În România, această contra-elita reușea în anumite perioade să câștige conflicte profesionale, să omologheze autori accesibili doar inițiatilor, să difuzeze discursuri eterogene în raport cu ansamblul practicilor discursive curente. De exemplu, în literatura română a anilor '60 și '70 s-a vorbit mult de „autonomia esteticului”, un postulat care încerca să limiteze ingerințele Partidului în afacerile „inginerilor sufletelor omenești”. În același sens, Constantin Noica și „Școala de la Păltin” au propus, în anul '70 și '80, un model uman alternativ, omul excepțional dotat, cunoașcător al înaltei culturi universale, care trăiește în lumea căzută a socialismului dramele spirituale exemplare ale eroilor lui Platon sau ale idealismului german. Cele două curente intelectuale au eșuat totuși atunci cînd au încercat să se instituționalizeze (Noica a vrut să pregătească, ne amintim, o elită națională de 22 de genii), sau au avut efecte secundare reprobabile (teoriile lui Noica privind „sentimentul românesc al ființei” și atacurile sale împotriva decadentei Occidentului au fost recuperate de inteligența colabo și chiar de către Partid).

*Textul de față este versiunea românească a unei comunicări prezentate la Colocviul „Tocqueville et la démocratie aujourd'hui” (Novi Sad, Iugoslavia, 20-21 Iunie 1991). Autorul ține să mulțumească domnilor Eduardo Nolla, Francois Furet, Luc Ferry, Robert Legros și Pierre Murant pentru discuția detaliată a tezelor sale.

(Va urma)

Bedros Horasangian

GUNOAIELE

Nu știu dacă mă simt în stare să schimb lumea. Nuvăd cum aș putea influența bunul sau răul mers al omenirii. Cea mare, de departe, cea mică de aproape în care trăiesc zi de zi, oră de oră, clipă de clipă. Reducînd marile ambiții la variațiuni în jurul lui zero lucrurile se simplifică. Aparent. De ani în șir, nu mulți dar nici foarte puțini, încerc să înțeleg lumea în care trăiesc. Cu tot ce are ea, pe înțelesul meu. Îmi asum toate riscurile, poate sunt subiectiv, fiecare dintre noi este. Și totuși. Plec de la premisa că nu eu am dreptate, că poate greșea și greșelile îmi aparțin. Și totuși. Nu mă pot împăca alt de lesne să spun că e roz cînd eu văd albastru și să spun că plouă dacă soarele mă arde în creștet. Comparațiile sînt infinite dincolo de simplitatea lor ce ne oferă lungi interpretări. Am cutreierat țărișoara asta numită România cum puțin poate au făcut-o. Istă-mă și laudăros. Nu spun mai mult, nu vreau să conving pe nimeni de nimic. Uneori șansa se ivește celor lipsiți de orice speranță. Cînd nu mai crezi că se poate face nimic și tot mitul lumii se adună într-un punct nedefinit din prajmă se poate deschide un nou drum pentru încă un și totuși. Ce vreau să spun, fără patimă, încercinare sau mai știu eu ce izbucnire temperamentală. Con-

juncturală. Să nu vorbim de interese, urît lucru. Mă văd silit, cu stringere de inimă, să vorbesc despre gunoaie. Am revenit în București după ce am vizitat cîteva orașe de provincie și am făcut cîteva trasee în Munții Rodnei. În patruzeci și cinci de ani de viață nu mi-a fost dat să-mi cadă șoareci pe mine. Într-un tren complet lipsit de lumină, murdar, împuțit - vorbele sunt prea cuvîncioase. Am văzut, peste tot, din păcate, o paragină deja organizată. Fel de fel de improvizatii, cîrpii, cizelări, resturi industriale și menajere, aruncate te miri unde, risipite te miri de ce. Fiare, beton, materiale de construcții, alimente, anvelope, tot ceea ce mirtea noastră poate produce este prezent peste tot. În orașe, pe străzi, în capete de sate, chiar și în munți. Potecile sunt degajate, șoselele părăginite, copiii se învîrt prin fel de fel de incredibile gunoaie. Cum a fost posibil? Ne mîndream mai ieri că țara e un șantier. Și ce-a rămas? Prețul pentru cele cîteva lucruri într-adevăr și cu adevărat importante - o uriașă neodemagogie se învîrte în jurul acestei magice justificări. Dar s-a și construit în țara asta! - uriaș! Incredibil. Altea combinatele respite haotic în toate județele, altele exploatare deschise fără nici o noimă, cu toate implicațiile so-

cio-umane de rigoare, ce să mai vorbim de agricultură, sol și cultură, mediul înconjurător, dezastrul ecologic și, de ce nu, oamenii. Oricîtă politică am face azi - și facem destulă - nu putem șterge cu buretele uriașa moștenire a mizeriei prezentă azi în toată țara. Departe de mine gîndul de a face propagandă și de a murdări locurile și oamenii la care țin: e viața mea acolo. Și totuși. Și totuși mi se face inima mică cînd văd că oamenii nu-și mai dau binețe, că se taie cu coasele pentru un loc de pășune, că se sfîșie între ei pentru un ștlu ce post, bursă sau loc de casă. Cine a umblat nițel cu rucaacul în spate își dă seama de ce vreau să spun. Degeaba facem politică dacă vrem să schimbăm niște nume cu alte nume. „A venit și rîndul nostru, au ros destul ăștia!” Aici e răul din adînc, aici se află pericolul și tragedia. Oamenii nu mai au încredere în nimeni. Și pot fi lesne duși iar, cu vorbe mesteșugite. Sistemul și organizarea răului trebuie curmate din rădăcină. Nu sunt nici angelici și nici un cîinic lipsit de scrupule. Dar toată mizeria fizică, materială, adunată în țară este reflectarea propriei noastre murdării. Ne e greu să recunoaștem dar nu se poate altfel. Oricît nu ne-ar face plăcere. Nu de raportaje senzaționale cu suferință umană și nenorociri ducem lipsă. Ci de puterea de a înfrunța toată această murdărie istorică adunată de-a lungul multor secole. Avem nevoie de modele și trebuie să ne oferim unul altuia modele. Fără răcnete demagogice și

dărea ochilor peste cap. Fără cuvinte mari și minciuni poate fi bună intenția. Fapte concrete, eficiente, palpabile. Omul de rînd nu trăiește în abstracțiuni, silogismele îi sînt inutile. Un cerc vicios al structurării murdării și murdărilor trebuie rupt. Nu sunt în măsură să ofer soluții și să alcătuiască programe într-o lume care are deja alcătuite nenumărate scheme poli-

tico-economice. Realitățile, din păcate, le surmontează cu ușurință. Pot fi doar un simplu martor. Constat evidențe, iar ceea ce s-a adunat prej de cîteva decenii este înfiorător. Dacă dăm din umeri și nu ne pasă - e rău. Dacă zîmbim sceptic și o ținem tot așa e și mai rău. Dacă mai spunem că e chiar binele - e înfiorător. Căle de întoarcere pentru curățenie nu poate fi.

democrația mediilor

Neculai Constantin Munteanu

DESPRE TELEVIZIUNEA ROMÂNĂ... ...DACĂ AȘ FI VORBIT CU PREȘEDINTELE

Am acceptat cu inima îndoită invitația de a-mi da cu părerea despre Televiziunea Română, despre cum e și cum ar trebui să fie. Ce-aș mai fi putut spune, fără să mă repet, despre o televiziune pe care am analizat-o cu un alt prilej și despre care am spus tot binele, dar și tot răul pe care-l gîndesc? Ce altceva aș mai fi putut spune despre ceea ce se spune: la vremuri noi, năravuri vechi.

Însă, la barza chioară îi face Dumnezeu cuib. M-a scos din încurcătură d-l Ion Iliescu, președintele României. Eu asumîndu-mi rolul berzei cu un singur ochi, se înțelege că d-lui Iliescu îi revine rolul binefăcătorului, drept care nici chiar Dumnezeu nu-mi va putea reproșa că nu respect președinția și pe președintele României. O respect. Alții n-o respectă. Cel mai abilitat tocmai cei care confundă respectul cu guduratul. Însă asta e o altă poveste.

La fapte. Răspunzînd unei întrebări puse de colegul meu Nestor Rateș, d-l Iliescu a vorbit și despre televiziune. Chiar despre două televiziuni, cea română și cea elvețiană. Citea d-l Iliescu: „Televiziune independentă? Noțiunea de independență este și ea relativă. Adică de ce este mai independentă o televiziune privată decît una publică? Elveția are un singur canal de televiziune, este canal public și nimeni nu-și pune problema în legătură cu independența acestei televiziuni sau că nu-i democratică”. Așa a vorbit d-l președinte Ion Iliescu.

Dacă aș fi vorbit cu d-l președinte (așa cum alții oameni vorbeau cu domnia sa, pe cînd nu era decît un activist de partid luminat, dornic să asculte și să audă, pe cînd și domnia sa era scîrbit de demagogia ceaușisto-comunistă), i-aș fi spus că are dreptate în unele privințe și că greșește în altele. Sper să nu mi-o ia în nume de rău și să creadă că nici eu nu respect președinția și președinția. Toți greșim, și președintele e om, greșește și el. Nimeni nu e infailibil.

Dacă aș fi putut vorbi cu d-l Iliescu, i-aș fi spus că da, are dreptate, noțiunea de independență e relativă. Și încă cum! Mai acum cîțiva ani, nu gemea România de independență, iar Televiziunea Română nu era și ea independentă?

Dacă aș fi vorbit cu d-l Iliescu, cu tot respectul pe care l-i port, i-aș fi spus că

greșește amarnic invocînd Elveția și televiziunea elvețiană. Presupun că d-l Iliescu n-a văzut prea multe programe ale televiziunii elvețiene și că a fost greșit informat. În primul rînd că elvețienii nu văd doar un singur canal de televiziune. Văd mai multe. Au de ales. Ceea ce, din păcate, nu e cazul cu românii. E adevărat că elvețienii au și un canal public. Și, dreptu-i, nimeni nu-și pune problema Independenței televiziunii elvețiene. Însă nu-l mai puțin adevărat că nimeni nu-și pune nici problema preciziei ceasurilor elvețiene sau a funcționării democrației de pe acele meleaguri. Ceea ce încă nu e cazul pe plaiurile noastre mioritice.

Dacă tot vorbim despre Elveția, e bine de știut că pe acel canal public de la ei se transmit programe și în limba franceză, și în limba germană, și în limba italiană. În toate limbile vorbite în Elveția. Se transmit emisiuni pînă și în retro-romanșă, limbă vorbită de o comunitate foarte restrînsă de locuitori ai Elveției, ceilalți elvețieni nici pomeneală să se supere. Din păcate, felul în care la noi s-a procedat cu forțarea emisiunilor limbilor minorităților, momentul ales, motivele invocate — toate scormonite din jarul care mocnește în vatra noastră — nu seamănă deloc, dar deloc, cu ceea ce se întîmplă la televiziunea publică elvețiană. Explicațiile date, hotărîrea fiind a băieților de la televiziune și numai a lor, i-a acoperit pe ei de ridicol, ceea ce nu ne miră deloc și a făcut să planeze asupra noastră, a românilor dar și asupra guvernului, dar și asupra președintelui, acuzația, să zicem de intoleranță, de persecutare a minorităților, de ultranaționalism, de xenofobie. Televiziunea Română ne-a făcut acest pustiul de bine de care ne puteam lipsi.

Dacă aș fi vorbit cu președintele Ion Iliescu i-aș fi răspuns și la întrebarea: „Cu ce este mai independentă o televiziune particulară decît una publică?”. Cu mult, cu foarte mult. O televiziune privată nu poate minți, trunchia faptele, măslui evenimentele, decît o singură dată. A doua oară păcălitul se va uita la canalul concurent. Problema e că românul n-are de ales. El trebuie să se uite la ce-l dau Valeriu și Răzvan, iar monopolul informației este un tic comunist și n-ar trebui să-și găsească locul în

statul de drept. Spre care tindem.

Dacă aș fi vorbit cu președintele, i-aș fi spus că Televiziunea Română nu e publică decît cu numele. Ea continuă să fie, în bună parte, o televiziune de partid și de stat. Faimoasele emisiuni de educație politică și ideologică n-au dispărut. S-au transformat doar. În multe cazuri actualele „Actualități” suplînindu-le cu aplicație, și cu zelul celor puși să se facă utili și plăcuți puterii. De exemplu, chiar în ziua de 18 iulie, ziua faimoasei conferințe de presă cu televiziunea elvețiană, ecranul „Actualităților” a fost ocupat vreme de vreo 15 minute cu faptele și zicerile președintelui. Sînt convins că nu președintele le-a cerut acest lucru. Problema e că cei de la Televiziunea Română nu se pot dezbră de ticurile și năravurile celeilalte televiziuni de pe lumea cealaltă, a odiosului, cu Telejurnicu de 50 minute și cu o singură știre, ziua de naștere a lui Ceaușescu.

Problema Televiziunii Române nu e că e „publică” precum cea elvețiană. Problema e că nu se poate desprinde de modelul precedent. Și că refuză să vadă ce se întîmplă în această țară și cu oamenii acestei țări. Știrea preferată a acestor televizionisti este terminarea campaniei de recoltare a orzoareice. Sau ce se mai întîmplă pe cerul albastru al patriei noastre dragi. Ca să nu se vadă că pe pămînt situația nu e chiar altă de trandafir, iar cînd coboară pe pămînt, au ei grijă ca realitatea să devină trandafir.

Bunăoară, niște muncitori fac grevă. Știm cu toții, inclusiv președintele, care a studiat istoria mișcării muncitorești, cît de gravă este pentru putere această formă de protest. În loc să informeze de ce fac grevă acei muncitori, Televiziunea Română găsește o fabrică, un sindicat care nu face grevă, sau se desolidarizează de acea acțiune. Asta face Televiziunea Română. După care mai aduce și un „specialist” în făcut morală greviștilor!

Dacă aș fi vorbit cu președintele, i-aș fi spus cit rău a făcut Televiziunea Română, nouă, românilor, președintelui, guvernului, prin felul în care a reflectat cele întîmplate în zilele de 13-15 iunie 1990. Mai mult, atunci Televiziunea Română a îndemnat la delatune publică. E drept, cei care au făcut-o nu mai sînt acum acolo. Unul a fost chiar promovat. La guvern. Trist este doar că nici

măcar n-au mers cu ticăloșia pînă la capăt, n-au invitat la recunoașterea și semnalarea, spre știința autorităților competente și a „minerilor” care au ciomăgit Bucureștiul, mineri care de altfel au venit singuri, nu i-a chemat nimeni, cum știm cu toții. Au venit să vineze legionarii despre care cu atîta zel ne-a vorbit Răzvan Theodorescu, în sacou alb, și Emanoil Valeriu, cu capul gol.

Dacă aș fi vorbit cu d-l președinte Ion Iliescu, i-aș fi spus că Televiziunea Română nu e publică. E proastă. Și neprofesională. O televiziune care refuză să vadă ce se întîmplă la ușa ei și dincolo de gardul de țepi cu care s-a înconjurat. O televiziune care înlocuiește informarea cu dezinformarea, prin omisiune, prin trunchiere, prin machiere, prin cuvîntul și prin zîmbetul în doi peri și cite altele. O televiziune care a înlocuit respectul ce se cuvine autorității cu guduratul complice și care nu-i în stare decît să pună întrebările la care autoritatea are pregătite răspunsurile. O televiziune care a înlocuit limba de lemn de stejar de Scornicești cu limba de lemn de trandafir. Televiziunea Română e inovată de multe, inclusiv de felul în care n-a explicat cum se cuvine, clar și răspicat ce înseamnă democrația, economia de piață, liberalizarea prețurilor, reforma economică, privatizarea și cite altele. Televiziunea Română, așa cum e făcută acum, nu e decît piatra de moară legată de picioarele noastre, ale românilor, deci și de picioarele puterii, și care ne împiedică să mergem mai energic pe drumul care duce spre statul de drept, spre democrație și chiar spre Europa.

Dacă aș fi vorbit cu d-l Ion Iliescu, i-aș fi spus toate acestea și încă multe altele. Între altele, i-aș fi spus că există un grup de oameni la SOTI-CONTINENTAL, deosebit de interesanți, de la care se poate afla cum gîndesc ei o televiziune independentă. Din păcate, cu d-l Ion Iliescu nu se poate vorbi. E alt de ocupat și alt de înconjurat că nu mai are timp să vorbească. Nici măcar cu prietenii cu care, în cealaltă lume, cea a odiosului, peripatetiza și discuta despre toate cite erau strimbe și hidoase în cea mai bună dintre lumi. Acum d-l Ion Iliescu nu mai dialoghează cu țara — ce formulă! — decît prin intermediul vizitelor de lucru — iar? — și nu-l mai văd oamenii decît prin intermediul ecranului Televiziunii Române. Trandafiriu. Insuperabil de trandafiriu. Și pe deasupra înecat în ceața și fumul relei credințe.

Era să uit. Oare de ce alții oameni strigă „cu televizorul / ați mințit poporul”? Cît despre televiziunea elvețiană... s-auzim numai de bine.

TELEVIZIUNEA PARTICULARĂ ȘI INDEPENDENTĂ ISTORIC ȘI PERSPECTIVE

Pe data de 28 septembrie 1990 a fost înființată Federația Națională a Posturilor de Radio și Televiziune din România, marcînd astfel primul act de coordonare și asamblare a eforturilor în această direcție. Eforturi care au fost dintre cele mai dificile și epulzante — pentru a nu spune și penibile — din cauza rezistenței sistematice opuse de către o Putere abuzivă, care știa bine că „legitimarea” ei se datorează, într-o proporție strîmă, propagandei de intoxicare desfășurate în principal prin intermediul exact acestui mijloc mass-media. Cu toate acestea... în luna octombrie a avut loc o Conferință a Federal Communications Committee din S.U.A. (Comitetul pentru Alocări de Frecvențe) de pe lîngă Congresul american și a Ministerului Comunicațiilor României, avînd ca subiect gestiunea spectrului de frecvențe. Proiectele audiovizualului — două la număr — au fost, în lunile ce au urmat, criticate și respinse. În ianuarie 1991, SOTI (Societatea pentru o Televiziune Independentă) a avut prima înfrîntură cu presa. În februarie, același Federal Communications Committee a inițiat cursul de pregătire în vederea înființării de posturi TV la Iași, Brașov și Cluj.

Între 26 și 30 august este programat un seminar despre Radio, organizat de International Media Found și de National Association of Broadcasters, ce intenționează să ofere cursuri gratuite persoanelor licențiate (dar și cu studii medii) pentru a deschide posturi de radio. Temele vizează domeniile: comercial, știri, programare, producție. În octombrie 1991, vor pleca la Strasbourg reprezentanți români ai Televiziunii independente, în cadrul înființării europene a Televiziunilor locale. În toamna aceasta, module de echipament pentru SOTI sînt programate să sosească în țară. North-Eastern University a sprijinit înființarea a încă trei posturi TV locale, la Iași, Cluj și Brașov, neîntrate încă în funcțiune din cauza întîzierii sosirii emițătoarelor. Un post de radio francez — „Nostalgie” — va lua ființă în curînd la București.

În cele de mai jos, vom încerca să creionăm o „hartă” a posturilor T.V. independente, locale, de pe cuprinsul teritoriului național:

T.V. Independent ORADEA (str. Parcul Traian 10), condusă de N. Moranciu.

T.V. Independent TIMIȘOARA (str. Arieș 19), condusă de Ionel Marchiș și Marian Odangiu.

T.V. Independent BRAȘOV (str. Oltenița 8), condusă de Adrian Ureche.

T.V. Independent Canal 7 BAI MARE (prin cablu).

SOTI — BUCUREȘTI, (B-dul G. Coșbuc 1), condusă de Laurențiu Tripcovici (vicepreședinte).

SOTI — IAȘI (str. Nicolae 4), condusă de Ticu Isari.

SOTI — CONSTANȚA (Aleea Albăstrelor 14), condusă de Valeriu Mereuță și Alex. Drăgoi Marian.

R.T.V.R. — TIMIȘOARA (str. Pestalozzi 14 A), condusă de Mihai Junea.

Există încă trei posturi T.V. locale în privința cărora înregistrăm însă, carente informaționale: ele nu emit deocamdată, cauzele rămînîndu-ne necunoscute. Acestea sînt:

T.V. — DEVA (str. Piața Unirii 4), condusă de Alex. Cîmpeanu.

T.V. — PITEȘTI (P-ța Vasile Milea 1), condusă de Ion Eftimie.

T.V. — SIBIU (str. Rahova 20), condusă de Dan Toader.

Istoricul creării unei (unor) Televiziuni Independente se dovedește, așadar, incom-

parabil mai zburcumată decît cea a înființării unei prese de aceeași factură. Lucru firesc, ținînd cont de specificul fiecărui mijloc media (pe lîngă motivele expuse la început); la fel se prezintă și perspectivele. Practic, nu s-au putut înființa decît posturi T.V. locale (cu rază redusă de emisie, „acoperirea” teritoriului național impunînd conectarea la rețeaua T.V. din Capitală, ceea ce nu se poate realiza decît în afara programului cotidian, respectiv noaptea tîrziu ori în anumite ore ale după amiezii). „Vocile independente”, ca și — mai ales — „viziunile independente”, rămîn astfel izolate. Perspectivele sînt, ele, ceva mai încurajatoare. Speranțele stau — în ce privește problema leșirii din izolare, respectiv a unei raze de emisie egale și deci concurențiale cu a T.V.R. actuale — în SOTI. Cineva spunea că o lună de emisie lipsită de tutela Puterii, de cîteva ore zilnic, ar spulbera complet și pe vecie credibilitatea actualului „administrății de la București”. Din păcate, acest lucru îl știu — și încă foarte bine — și guvernanții.

NICOLAE BALȚĂ

democrația mediilor

AMBIGUITĂȚILE UNEI LEGI CLARE

S-a vorbit cam mult despre necesitatea unei televiziuni independente în țara noastră și nu s-a făcut încă nimic. Anul trecut, manifestația din Piața Universității fusese reprimată brutal de către poliție tocmai când se agăța, agonizând, de această ultimă revendicare. S-a spus că poporul a fost manipulat cu televizorul. Este chiar adevărat, dar și cam trist, pentru că atestă nivelul lacunar de cultură și educație politică al celor care s-au lăsat manipulați. De parcă în lumea aceasta n-ar exista presă internă și internațională, posturi de radio sau milioane de cărți din care oamenii ar putea să se informeze și să înțeleagă adevărul. De parcă tot secretul democratizării, al campaniilor electorale și al luptei politice ar sta în rezolvarea problemei televiziunii. Lucrul a fost valabil până mai de curând. Faptul că nu mai este deloc așa ne este arătat de existența unui proiect al legii audiovizualului asu-

pra cărui o unanimitate suspectă plutește deja.

Proiectul legii audiovizualului a fost realizat de către reprezentanții ai Consiliului de Administrație al Radioteleviziunii și are aprobarea Sindicatului Liber din Radioteleviziunea Română. Al domnilor Răzvan Theodorescu și Dumitru Iuga, deci. Proiectul are la bază principiile care guvernează broadcasting-ul în Statele Unite ale Americii și se pare că a fost remis țării noastre nu doar ca un fel de consulting legislativ, ci însoțit de o serie de condiționări politice și economice, ceea ce explică, de asemenea, subita unanimitate din jurul său. El a fost înaintat Parlamentului și prezentat deja în cadrul unei conferințe de presă. Cunoșcând moravurile politice autohtone, în rîndurile ce urmează vom prezenta părțile încurajatoare ale acestui proiect, precum și ceea ce ar putea împiedica transformarea sa în-

tr-o lege garantată de „spiritul drepturilor și libertăților constituționale și în concordanță cu Articolul 10 al Convenției de Protecție a Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale”.

Spre deosebire de cele trei proiecte anterioare, respinse de opinia publică cu mare tam-tam, pe motivul că încercău să subordoneze instituția televiziunii puterii, noul, recentul proiect are avantajul de a garanta titularilor de licențe de „transmisie și retransmisie” „independență față de stat”, precum și de a accepta „toate responsabilitățile față de public”. Principiul de bază este „libera exprimare a ideilor, deschiderea la diverse opinii și tendințe politice, sociale, economice, culturale și religioase — și o transmitere a informațiilor în respectarea obiectivității, imparțialității și varietății acestora”. Licențele vor fi acordate de Consiliul Independent pentru Televiziune, Radio și Televiziune prin Cablu (C.I.T.R.T.C.), „alecătuit din 9 membri, personalități a căror valoare și activitate sînt recunoscute public, aleși după cum urmează: a) De către Parlamentul României 8 membri, respectiv: Senat — 4 membri și Adunarea Deputaților — 4 membri. Propunerile celor două Camere ale Parlamentului se fac cu respectarea următoarelor configurații: 2 membri vor fi propuși de partidul de guvernămînt și 2 de opoziție. Validarea lor se adoptă, în ambele Camere, cu o majoritate de 3/5; b) de către președintele României: 1 membru, ales din rîndul personalităților publice independente, care să nu figureze pe listele nici unui partid”.

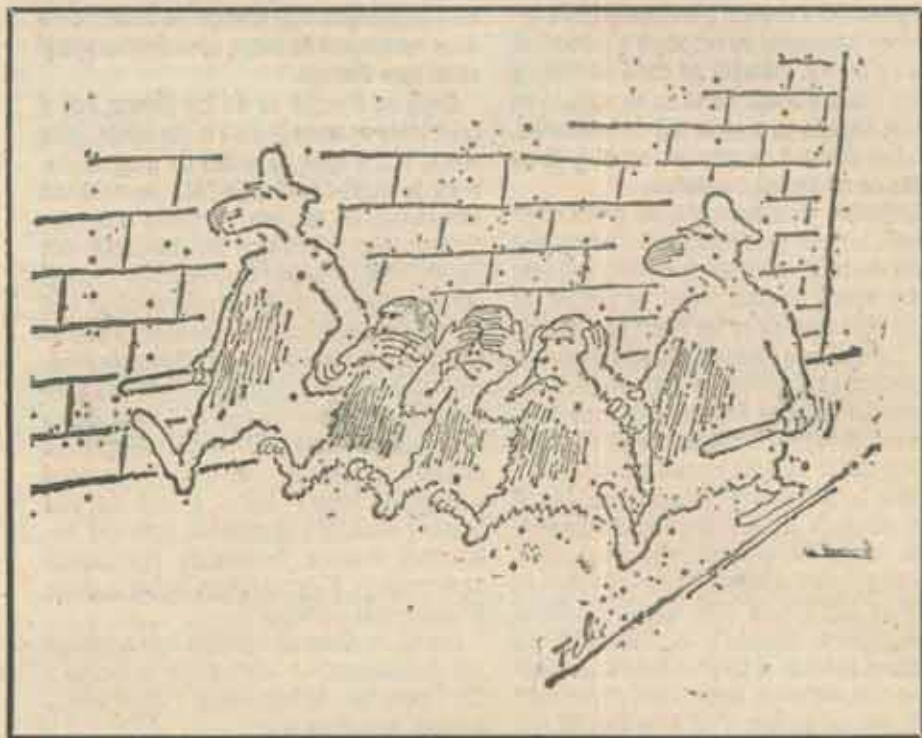
Principala funcție a C.I.T.R.T.C. va fi acordarea, prelungirea și retragerea licențelor. Acordarea licențelor se va face prin respectarea de către persoanele particulare — care vor prezenta proiecte detaliate de programe și proiecte de finanțare — a unor condiții bazate pe următoarele criterii: „a) capacitatea financiară a solicitantului de a construi și a face operațională stația respectivă de emisie; b) capacitatea de a se conforma standardelor tehnice; c) concordanța cu Actele normative privind dreptul de proprietate și delimitările privind numărul de frecvențe ce pot fi deținute de un singur proprietar”. Remarcabil este faptul că C.I.T.R.T.C. va elabora și Statutul de Organizare și Funcționare al Societății Naționale de Radioteleviziune — societate publică al cărei patrimoniu indivizibil și înstrăinabil este alcătuit din totalitatea acțiunilor și drepturilor actualei instituții a Radioteleviziunii Române, precum și din dezvoltările sale ulterioare”. Proble-

ma „înstrăinabilității” este destul de neclară și va trebui să facă obiectul unor amendamente în Parlament. Remarcabil este și faptul că nu vor fi acordate licențe de emisie următoarelor categorii: partidelor politice, autorităților centrale și locale, agențiilor de publicitate și persoanelor fără cetățenie română.

Partea cea mai slabă a proiectului este cea referitoare la retragerea licențelor. „C.I.T.R.T.C. are dreptul de a penaliza și chiar de a revoca o licență, în conformitate cu Regulamentul propriu”. Aici se ascunde o capcană! În primul rînd că proiectul trimite la un regulament care nu există încă. În al doilea rînd, confruntînd această prevedere cu originalul alcătuit la Washington, D.C. de către societatea The Trans-Atlantic Dialogue on European Broad-Casting, am constatat că acolo se spune că „licențele se vor supune înțelegerilor internaționale relevante și legilor naționale în probleme cum ar fi copyright-ul, obscenitatea, viața privată și drepturile omului”. Bineînțeles că pe plan internațional există regulamente stricte cu privire la aceste domenii (trecură cu vederea de traducători), dar pe plan național, deși sînt minunate, ele lipsesc cu desăvîrșire. La urma urmelor, se lasă la îndemîna C.I.T.R.T.C. o porțiță de exercitare disimulată a cenzurii, care în numele interpretării — conform regulamentului propriu, nu unei legislații — poate interpreta oricum aceste puncte cam ambigue. Utindu-mă mai atent la cele două acte: principiile trimise de americani și proiectul făcut de români — am constatat că în cel de-al doilea lipsește, în mod semnificativ, principiul ca C.I.T.R.T.C. să prezinte anual un raport Parlamentului, care să dea seama, sub lege, de administrarea interesului public în transmisii. Pe de altă parte, nu există în proiect nici un fel de prevedere, ca în originalul american, cu privire la confirmarea periodică de către Parlament a nivelului taxelor publice de recepție (abonamentele) și nici cu privire la controlul exercitat de către Parlament asupra felului cum C.I.T.R.T.C. își va îndeplini obligațiile față de public.

Rămîne ca Parlamentul să își exercite prerogativele, prin amendamente competente aduse proiectului audiovizualului, deși logic ar fi ca discuția să fie puțin aminată. Numai atît cît să se adopte în sfîrșit Constituția. Altminteri, vom avea o lege a audiovizualului mai liberală chiar decît Legea Legilor.

DAN PAVEL

LEGEA ECOULUI

Televiziunea — un mediu refuzat și rivnit • Patru proiecte care au ajuns la coș • Examen la autoritatea morală și democrație • Cine citește legile? • Receptorul să opteze • E morală licitația taxei? • Opinia publică trebuie pregătită pentru înțelegerea legii audiovizualului • Radioul și TV locale pot cizela comportamentul civic •

Mediul scrisului are o propagare relativ lentă și limitată — limitabilă în orice caz, chiar dacă „scripta manent”. Mediul refuzat și rivnit alțiia ani: Televiziunea, pentru care fiecare familie românească a făcut cîte un efort măcar prej de o antenă, dacă nu de un video, frustrație ingenios speculată în show-ul „Telerevoluția din decembrie” și în cele ce a urmat, pare a fi încă, subiectiv vorbind, mediul de interes privilegiat pentru dezbaterile din agora, pentru a jalona cît de cît criteriile de Adevăr și, prin ele, alte scări de valori pe care să încercăm să leșim din amoralismul în care ne tîrim.

În aceste circumstanțe mă mir (și nu mă mir) că ultimul proiect al audiovizualului, hai să-l zicem cel ulterior vizitei lui Stone, Marx și Webster de la

International Media Found, care parvine Parlamentului la propunerea unui grup de la serviciul de relații internaționale din Televiziune, nu este preluat și comentat de întreaga presă mai mult sau mai puțin destabilizatoare.

Sigur, nu mă mai mir de ce legea audiovizualului, legea ecolului pentru spațiul de care vorbeam, nu a fost inclusă de proiectanții reformei în „primul pachet de legi”, dar mă bucur, jenat oarecum în firescul meu orgoliu național, că s-au mirat îndeajuns americanii, care nu s-au amestecat în treburile noastre interne, dar au observat, în spiritul lui Marin Preda, că: unde democrație a mediilor nu e, nimic nu e.

După cel puțin patru proiecte de audiovizual care decăzuseră rînd pe rînd în jalnice regulamente milițienesco-

inginerești, acest ultim proiect, dacă... libertatea noastră nu ne va mai oferi noi surprize în acest sens, este măcar mai bine intenționat, în mare fie spus, chiar dacă în detaliile sale suferă de aceleași boli ca și precedentele, cauzate de același amestec de dilettantism și ezitări între autoritarism și liberalism formal.

Faptul că subiectul nu e suficient dezbătut public e prilej de îngrijorare, știind că pe lingă o presă „destabilizatoare” mai există și o camarilă a administrației mult mai eficient și concret destabilizantă. În aceste condiții sînt îngrijorătoare înfățișările umane concrete ale structurilor provenite din lege. Este pregătită, vorba partidului majoritar, chiar opoziția să desemneze conform legii cîte doi „specialiști” la nivelul Camerei și al Senatului, care nu-l de ajuns să fie oameni de bun simț ori de aleasă educație (sic!), dar care să aibă cît de cît idee de cruda realitate organizatorică, financiară și chiar tehnică a unui post de radio, de televiziune sau a unei stații de distribuție programe cablu, cu problemele ei de licențe, norme, copyright? Acești aleși ai sfatului de acum al țării, venind din partea partidului „de guvernămînt”, cum le place să-și spună, sau al „opoziției” (termen din lege care va crea, desigur, confuzii) pe o perioadă ce depășește cu mult viața actuală configurații parlamentare, trebuie să fie personalități capabile cu adevărat de acea moralitate profundă a unui funcționar dintr-o instituție independentă, care, dincolo de întime afinități politice,

are responsabilitatea unei funcții direct implicate în sănătatea întregului organism social.

Trebuie totuși să recunoaștem acestui ultim proiect gestul responsabil de a propune, între altele (art. 22): „nu vor fi acordate licențe de emisie următoarelor categorii: a) partidelor politice; b) autorităților centrale și locale; c) agențiilor de publicitate; d) persoanelor fără cetățenie română. Consiliul Independent pentru Televiziune, Radio și Televiziune prin Cablu (C.I.T.R.T.C.) va defini cu claritate noțiunea de «control» în baza prevederilor prezentului articol”. Și iar revenim la autoritatea morală a membrilor acestui Consiliu, dar pînă să ne confruntăm și cu această vamă a neantului din jurul nostru mă întreb: oare cîți din actualii parlamentari, indiferent de culoarea lor, au suficientă încredere în democrație și posibilitatea ei de aplicare în România pentru a vota asemenea-text?

Patrimoniul hertzian al României este un bun național finit. Administrarea și exploatarea unui asemenea bun trebuie normate tehnic în funcție de nivelul echipamentelor utilizabile și în corelație cu activitatea internațională. Aceasta este o problemă mai degrabă administrativ-inginerească, dar C.I.T.R.T.C.-ul este chemat să decidă și în chestiuni foarte greu de normat cum sînt acelea legate de atribuirea licențelor în baza unor dosare-program propuse de diverși factori de inițiativă. Aici subiectivitatea și subiectivismul se cer limitate prin practica analizării în

democrația mediilor

Cea mai birfă televizivă din țară

ALTERNATIVA

RĂMÎNE CHIȘINĂUL

A venit și revoluția, au venit și minerii, a trecut și președintele Iliescu în campanie electorală, ba chiar și președintele Mitterrand și ieșenii tot cu Cornelius Roșitanu și Florin Mitu au rămas, plus emisiunea Mesager a fraților de peste Prut, care nu ar fi rea, dar nu știrile din București sînt pe primul loc. Asta e. După aceea se mai întreabă unii de ce votează cum votează.

Cu toate acestea, Iașii nu a fost ocolit de donații sau de inițiative. Pe hîrte există chiar trei posturi de televiziune la Iași: o filială a TV București, un fel de frate al Radio Iași, post despre care se spune că trebuie să funcționeze cu sprijinul prefecturii și sprijinind prefectura, și un al treilea, donat de I.C. Drăgan.

Dintre toate acestea, postul lui I.C. Drăgan este cel mai cunoscut. În primul rînd, pentru că gazeta locală 24: ORE i-a făcut o propagandă negativă de toată frumusețea, aproape convingătoare pentru oricine nu și-ar fi dat osteneala să se documenteze singur. Cine a făcut-o, a văzut probabil documentul de donație fără condiții, prin care d-l I.C. Drăgan își pierde practic orice drept asupra echipamentului donat, astfel că teama ca fascism-comunismul să se propage prin acest post dat pe mîna unui conferențiar de televiziune și a citorva tehnicieni este bineînțeles exagerată. Societatea pe acțiuni care a preluat postul din mîinile mult-hulitului miliardar poate fi acuzată cel mult de oportunismul de a fi știut să profite de situație. Dar aceasta poate fi și o calitate, și nimeni nu poate să-i judece pînă nu se va vedea ce fel de televiziune fac.

Deocamdată ei nu fac nimic. Citese 24: ORE la răcoarea studioului științific capitonat, înregistrează emisiuni de pe satelit în așteptarea unor vremi mai bune și lunar mai fac un drum pe la Ministerul Comunicărilor ca să audă din gura ministrilor că acordarea dreptului de emisie nu este de competența lor. Cele trei camere de reportaj, camera de studio, masa de montaj și problemele Iașului stau și așteaptă să se aște a cui este competența. Răspunsul stereotip pe care îl primesc este că nu a apărut încă legea audiovizualului: cu toate acestea există destule televiziuni locale care emit, slavă Domnului. Da, dar toate emit prin releele statului. Particularitatea postului Europa este că emisiunea se face prin stația proprie, care a și fost deja cocoțată pe dealul Păun. Într-o primă fază ar putea bate pînă la Pașcani, dar mai există un emițător de 100 de kw care ar putea acoperi toată Moldova și chiar Basarabia, făcînd din postul de la Iași a doua televiziune pe scară națională. În acest avantaș stă de fapt și rezerva cu care stau primii peste tot. Oricare alt post poate fi oprit în plină emisie — ei nu, doar dacă se aburcă minerii pe dealul Păunului. Multă lume i-a știut să-i dea drumul: nefiind lege, nu există nici un temel pentru care să fi arestat. Nevînd nimeni autorizație de emisie, nu are ce să-și retragă, dar ei sînt moldovenii cu frica lui Dumnezeu, ca toți moldovenii. Mai ales că sînt și instalați în minăstirea Goliei, provizoriu, și unele fețe bisericesti sculptă peste umăr cînd dau cu ochii de antena lor pentru satelit.

În tot acest interval, studioul neputînd emite, a mai produs cîteva filme, două despre Alianța Civică, și altul despre vizita președintelui Mitterrand la Iași. La vizita lui Mitterrand numai ei au reușit să filmeze ceva, televiziunea bucureșteană nu, aceia au fost uluiți că ceilalți reporteri nu le creează spațiu, iar ei în față nu se bagă, asta nu i-a învățat Emanuel Valeriu sau poate au lipsit ei de la lecția asta. Așa că filmele lor s-au difuzat la Chișinău și au văzut toți moldovenii și de aici și de dincolo ce știu ei să facă. Acum lucrează pentru francezi un film despre arhitectura medievală din Moldova și pentru belgieni și italieni ceva despre catolicismul din România. Și așteaptă cu proverbiale lor răbdare moldovenească, că ei nu sînt francezi, să dea drumul la emisiuni politice în inima Bucureștiului.

CRISTIAN IONAȘCU

ÎN TURN EXISTĂ ETAJE

Nervi. Cefalee. Gînduri sinicite ce se zbat între durere și neputință, doamna Gheorghiu — tanti Jana noastră cea de fiecare marți — nu o duce tocmai bine. Anticipază pentru la toamnă înaintarea propriei demisi, fiindcă așa nu se mai poate. Adică se poate, dar din ee în ce mai puțin. Lipsa banilor, accentuată prin stabilirea unor formule de sponsorizare absolut neconvenabile, calvarul transmisiei în direct, în fapt singura capabilă să probeze adevăratul profesionalism. Entuziasmul celor zece tineri cu care lucrează este insuficient. Aceștia au devenit oameni de televiziune odată cu semnarea bonului de liberă trecere de poartă! Învățatul din mers durează atunci cînd pașii sînt nesiguri și terenul este mlăștinos, dar scuze și motivații se prea găsesc, oricum să nu uităm că totuși... Ei, totuși, ce? Emisiunile de tineret au fost, pînă acum, bine primite, barometru vizionării și aprecierii programelor TV este edificator, în pofida șicanelor și contestațiilor venite de sus, de la Direcție. Etajul XI se cam sprijină pe acest etaj V, conform unei statistici dubioase. Nu se poate afirma că fără ei s-ar năru Turnul Televiziunii, dar redacția de tineret nu lucrează în pierdere. Ba, din contră. Un calcul al hîrtiei este dificil de realizat, deoarece fondurile încasate se împart în mod nelesit în părți egale, dînd naștere unor discuții aprinse cu fruntașii televiziunii. Și pentru că tot veni vorba: „Multe din prostiile pe care le face Răzvan eu le cred, adică nu văd în ele un rău interes. Nevînd să supere pe nimeni, să nu-și atragă nici un fel de antipatii, el este așa cum este”. Dar Emanuel cum este?... Gest a lehamite, strîvînd brutal țigara în scrumieră: „E ca o mulier ajunsă la o anumită vîrstă. Îi intră cineva sub pielea, îi va lubi cu patimă. Îi atinge cineva pe bombeu, aceeași vîlvătaie, acționată în sens invers”.

★

Pentru un reporter situat într-o anumită parte a presei, cum privești de la intrarea din E. Pangratti, singura modalitate de a obține **ausweiss-ul** în Televiziune este de a forma „interior 304”, după care nu-ți rămîne decît să rătăcească pe coridoarele din Turn, izbindu-se de refuzuri mai mult sau mai puțin politicoase. De pildă, secretara d-lui Emanuel Valeriu este foarte politicoasă, și din caleafară de arătoasă, dar, cu toate acestea, d-l Director nu poate primi, nu este disponibil, nu se află în birou, dumnealui nu! În schimb Victor Ionescu, cu afabilitatea specifică Departamentului de Actualități, mă invită înăuntru, după care, alertat de reportofonul Panasonic — transformă totul în arță pură — așezat cu mînta la masă și pregătit să acumuleze informații, dă drumul la muzică. Tare. Zgomotoasă și plăcută, muzică. Fiindcă așa ceva nu se face, sîntem doar în Televiziune și va trebui să mă încadrez în anumite canoane. Eventual interviul va fi luat ca la turnarea unui film. **PM 1,5 metri** scena privind ultimul proiect al lezilor audiovizuale, motor. „De-a lungul timpului au fost promovate în Parlament mai multe proiecte de lege audiovizuală, dar tentativa fiecărui dintre acestea dorea dorea constituirea unui Consiliu Național al Audiovizualului, care, în esență, reprezenta expresia netă a Puterii. Ca atare, Puterea, prin acest Consiliu Național, ar fi putut controla pe deplin televiziunea și radioul, păstrînd în continuare un caracter monopolist, așa cum este televiziunea română, în continuare, din păcate. Acest ultim proiect însă, eu personal nu-l condamn. Pe celelalte le-am combătut, acuzînd că ele tind să instituționalizeze un regim mai dur decît cel al fostei cenzurii de presă a C.C. și o nouă cenzură. În acest nou proiect se regăsește prevederile ce asigură democratizarea mass-mediei, care este, de departe, cea mai importantă din orice societate contemporană. Pentru că democrația reprezintă în primul rînd alegere, de la alegerea în procesul electoral la opțiune. Este, așadar, un proiect bun, perfect realizabil, chiar dacă n-o să avem prea curînd un C.N.N. în România”.

Decupajul acestor opinii constituie îndubitabil o reușită publicitate la adresa TVR. Și-ar găsi locul la o oră de maximă audiență, între reclamele cu „Gregorio Rizo” și „București — Berlin”. De muzică și text se va îngriji principalul artizan al emisiunii de Actualități, iar pe fundal se vor imortaliza stabilonozii cu sîrmă ghîmpată.

CATALIN POPESCU

ședințe publice finale, ca în Justiție, a solicitărilor. În cazul unor solicitări multiple pentru un număr mai mic de frecvențe disponibile, de luat în considerație un interval de „probă” echilibrat oferit competitorilor și pe o durată nu foarte scurtă în urma căruia, prin sondaje multiple executate de cel puțin trei oficii distincte de sondaj, să se poată pronunța însăși comunitatea umană pe care stația își propune să o servească. Este esențial ca toate stațiile să-și însușească premisa că se află în serviciul comunității cărora li se adresează și că lucrul acesta trebuie avut în vedere și dovedit permanent, printre altele, în propriul beneficiu. Activitatea radio-tv, astfel concepută va genera în paralel o rețea de sondaje și analiza opiniei publice în multe zone de interes, activitate ea însăși valorificabilă pentru alte corecții ce se fac necesare într-un control al stării și tendințelor corpului social.

Taxa pe audiovizual instituită de art. 11 al acestui ultim proiect ar trebui, poate, să evolueze progresiv cu nădăjduita însăși economică, servind perfecționării administrației audiovizualului, nicidecum birocratizării sale. Taxa, în primă instanță, nu trebuie să fie un filtru prin care să treacă numai peștii cei mari care totdeauna răzbesc, e necesar să poată trece și stații care, ca și primele înființate în București și în țară, au muncit cu devoțiune pentru această înconfundabilă haină nouă pe care vrem să o purtăm. O licitație a taxei îmi pare oricum în actualele condiții imorală. Dar o taxă

progresivă lent cu profitul, permișind deci o acumulare inițială de mijloace pentru însuși progresul aflat de dorit, ar fi de discutat.

Un subiect ca acesta, care nu poate fi expedit în trei propoziții, o analiză eventual mai detaliată a peripețiilor și problemelor unor stații de radio și tv, deja existente, atât în privința dificultăților financiare, organizatorice, tehnice, dar și în privința impactului asupra receptorilor, solicitarea spre Ministerul Comunicărilor de a schița măcar, într-o broșură autorizată, posibilitățile și intențiile în teritoriu, pentru că ele ne privesc pe toți, publicarea unor extrase sau rezumate din Convenția Europeană de Televiziune Fără Frontiere adoptată de Consiliul Europei și ratificată prin articolul 14 al ultimului proiect de lege și de România, fapt îndreptățit și benefic, dar care merită o acceptare conștientă în public, toate acestea sînt chestiuni care nu trebuie să amine adoptarea legii de către parlament, dar care pot fi parcurse în paralel cu procesul de adoptare și cu etapa de formare a structurilor operative ce decurg din promulgare.

Recomandările mele, făcute, eventual, oamenilor de presă, pentru că parlamentarii sigur nu le citesc, iar cei din guvern nici atât, ar fi să fie mai atenți cu realitatea posturilor independente deja existente, să ia legătura cu oameni din Federația Posturilor Independente de Radio și Tv, care au o foarte bună bancă de date în aceste probleme, să-i ajute să contureze mai precis proiecția „postului” în mijlocul

ascultătorilor potențiali, dar și imaginea în „post” a ascultătorilor spre care transmit. Pe de altă parte, prin toate mijloacele, în toate ziarele și revistele, de toate culorile, opinia publică ar trebui pregătită în privința problematicei, de la comentarea unor prevederi din Convenția Europeană a Televiziunii Fără Frontiere și pînă la acțiunile de sprijinire a oricăror inițiative locale pentru activități radio-tv. Fiecare comunitate are problemele ei specifice și posturile locale nu pot decît să le consolideze specificul, dinamizînd informația, sincronizînd-o și în același timp obligînd toți factorii la un soi de „transparență” inevitabilă, izolînd balcanismele și comportamentele de gang.

Într-o țară în care apelativul „cetățean” nu se folosește decît în documentele oficiale, pentru că în dialogul curent între oameni el șochează, activitatea radio-tv, dispersată în teritoriu, ridicînd în „ster” problemele locale, va căzuta comportamentul civic.

Personal, de cînd „Europa liberă” s-a autosabotat aminîndu-și programul național la ore mult mai comode pentru redacție, dar complet inutile ca ore de emisie, ascult „Matinalul” de la Radio-Actualități. Un program constant bun, uneori chiar foarte bun, făcut profesional. Îi felicit pe autori, dar nu i-aș descărja pe independenți, mai ales în teritoriu. Un post teritorial are cu totul alt profil, alte obligații și firește alte mijloace. Democrația și practica unei vieți „urbane” nu poate fi impusă de la centru, oricît de bine intenționat — ceea ce la noi nu-l de loc cazul. Nu-

mai prindînd responsabilitățile de acest tip în mijlocul tuturor „fărilor” (Țara Făgărașului, Țara Onușului, Țara Loviștei...), oamenii își pot decalca tensiunile locale care-i blochează. Își pot promova acei specialiști care să-și asume greaua responsabilitate de radio-jurnaliști.

O astfel de idee am întîlnit și în conceptul de Rețea Centrală pe care SOTI vrea să o promoveze vis-à-vis de solicitarea sa pentru o posibilă acoperire națională. Intenția lor este de a permite stațiilor locale să-și practice programele regionale cum doreș în funcție de situația locală, funcționînd totuși sub o umbrelă care să le asigure o posibilă integrare. Unele probleme locale au ecou și în altă parte, apar astfel și facilități de producție. Pe de altă parte, un alt argument pe care SOTI îl aduce în solicitarea unei acoperiri naționale, este intenția de a face un program de învățămînt tv, atât de necesar reciclării unor mari categorii de oameni. Nu e vorba numai de elemente de management, economie de piață, bazele gestiunii economice a micilor întreprinderi, dar și de educație cetățenească.

Firește, toate aceste idei comportă și o doză notabilă de exaltată utopie dacă privim realitatea economică și tehnică cu luciditate, dar dacă se vor găsi oameni dispuși să-și asume aceste responsabilități, datorită legiilor lor și administratorilor „luminați” este să le asigure cadrul de manifestare.

HOREA MURGU

democrația mediilor

UN ATU AL PUTERII

„Aminarea discuțiilor și absența unei legi a audiovizualului constituie la ora actuală principalul atu al puterii împotriva unor posturi de radio și televiziune independente”

Nu știu dacă d-l CANTEMIR IONESCU, director general al direcției Reglementării din cadrul Ministerului Comunicațiilor, nu se va supăra că am ales tocmai această afirmație răspicată a domniei sale pentru a o transforma în titlul S-a bucurat foarte mult că, în sfârșit, presa - o „părticică” a ei - și-a adus aminte și de specialiștii, care în mai toate discuțiile au fost uitați, absența ce a dus, în opinia sa, la controverse sterile și la critici contradictorii. Opinia fermă a amabilului meu interlocutor, teza domniei sale este că legea audiovizualului nu trebuie să aștepte - cum se spune - votarea unei legi a presei și Constituția. Ceea ce o face să difere, să aibă o specificitate anume este tocmai infrastructura tehnică care supune domeniul unor condiționări și limitări prealabile peste care nu se poate trece. Prolungirea stării de provizorat, a anomiei favorizează haosul, dezordinea, blochează inițiativile, dezvoltarea, concurența, selecția, întreține monopolul actualului TVR care dă evidente semne de epuizare, a cărei criză se amplifică și se apropie în mod vădit de un termen. Domeniul audiovizualului este înainte de orice tehnic, dar devine foarte repede politic, în discutarea lui nu putem trece peste aspectele tehnice decisive, dar politicul este pînă la urmă hotărâtor. Ministerul Comunicațiilor vrea să rămână o instanță pur tehnică, dar trebuie dublat de un organism specific. Altfel spus, d-l director general a încercat să ne demonstreze cum vine un moment în care criteriile tehnice se neutralizează și este nevoie ca în acțiune să intre alte criterii, care pot fi subiective, discutabile, în de politic, dar fără de care nu se poate. Ministerul intenționează să-și păstreze o competență strict tehnică, acordând autorizații de emisie, ceea ce nu este de ajuns. Ar urma ca un Consiliu Național al Audiovizualului să acorde, pe baza altor criterii, specifice, licențele de program. La

care se adaugă, în cazul posturilor locale, acordul primăriilor. Pînă la urmă, audiovizualul creează impresia unei aporii tehnico-politice. Pot fi despărțite cele două aspecte?”

Tehnic

Nu pot exista tot atîtea posturi de radio și televiziune cîte zăre. Spectrul de frecvență e limitat și reglementat internațional foarte strict. Criteriile avute în vedere? Convențiile internaționale, evitarea interferențelor și perturbării altor emisii, asigurarea unei calități minime stabilite tot internațional, căci este vorba de banda de unde ultracurte (FM), de emisii stereo, de emisii ce au în vedere calitatea.

A existat și în acest document o „cortină de fier”: diferența dintre banda est și banda vest. Banda est: 66-73 MHz. Se urmărește trecerea treptată în banda vest, dar aceasta acoperă și alte servicii: radiotelefoane, armată, salvare etc. Canalele 4 și 5 TV acoperă peste 2/3 din banda vest. În București, televiziunea emite pe canalul 4, iar canalul 5 e ocupat de bulgari. În plus, ceea ce mai rămîne este ocupat de armată, care urmează ca în cițiva să cedeze o parte din ceea ce încă îi aparține, dar echipamentele sînt destul de vechi, sovietice, și vor trebui înlocuite, ceea ce necesită bani! Deci, banda vest de unde ultracurte este acum, în mare parte, inutilizabilă, atît pentru transmisiile radio, cît și TV. În 1971, la Stockholm, țările fostului „lagăr socialist” declarau că nu au nevoie de prea multe frecvențe pentru emisiile TV și le-au cedat statelor occidentale, firesc interesate. Lucrurile se vor rediscuta, deși e greu de distrus ceea ce, acolo, există și funcționează. În plus, România nu e nici S.U.A., înconjurate de ocean, nici, să zicem, Italia, marginită de mare și lanțuri muntoase. Este o țară conti-

hentală. Dacă zona de serviciu a unui post, zonă în care acesta poate fi recepționat normal, este destul de mică, în schimb zona de coordonare, mai mare, în care pot apărea interferențe și perturbări reciproce, este cea care pune adevăratele probleme. Pentru stațiile locale ce emit pe ultrascurte, de pildă cele din București (atît de radio, cît și de televiziune), la o putere mică, de 100 W, zona de coordonare este de 140 km. La o putere de 1 kw, ea ar crește brusc la 250 km. D-l Cantemir Ionescu mi-a arătat o întreagă corespondență cu partea bulgară, prin care noi solicităm frecvențe. Unele ni se dau, altele nu. Termenul de răspuns este de 12 săptămîni. Dramatică este însă situația în Banat: la o cerere a noastră de frecvență, partea iugoslavă răspunde de obicei cu zecă cereri, în schimb.

În țară există acum în jur de 160 de solicitări pentru posturi de radio și peste 100 pentru posturi de televiziune. În București, peste 30 în parte pentru fiecare din domenii. Și totuși, capacitatea hertziană a Capitalei noastre este aproape de capăt: cu multă bunăvoință, mai sînt posibile cel mult trei posturi de radio.

Dar cum să alegi între echipamente comparabile? Criteriul puterii financiare trebuie luat, desigur, în considerație, dar nu trebuie în nici un caz lăsat să domnească de unul singur. Alte criterii și un alt organism trebuie să intre în acțiune. Și jocul devine subiectiv, susceptibil de interpretări - inclusiv abuzive -, devine un joc politic.

Politic

În Franța există Consiliul Superior al Audiovizualului, compus din 9 membri: 3 aleși de președintele Republicii, 3 de președintele Senatului, 3 de președintele Adunării Naționale. În Italia există un Garant ales de președintele republicii la propunerea președintelui parlamentului. Garantul își

alege singur un Birou, a cărui componență o aprobă primul-ministru. În Anglia există Comisia Independentă de Televiziune și Autoritatea Radio. În S.U.A., Comisia Federală pentru Comunicații (F.C.C.). Deci modelul nu este exclusiv francez, iar proiectul românesc poate părea chiar mai democratic. Altfel doar că presiunea contextului social-uman asupra textului este de obicei decisivă.

În favoarea adoptării de urgență a unei legi a audiovizualului se pronunță presiunea din partea solicitanților (ce a dus și la cazuri de intrare frauduloasă în omisiile) și presiunea rezultantă a ministerului, care trebuie să-și depășească atribuțiile strict tehnice, depășite de situație. Legea se află săptămînal pe lista de urgențe a parlamentului de peste două luni, dar probabil că puterea - favorizată de polemicele contradictorii ale opiniei publice - nu o va pune prea curînd în discuție, căci în perspectiva alegerilor locale ce urmează nu poate avea nici un interes ca în țară să înceapă să funcționeze posturi locale alternative la cel unic, central, care știe atît de bine, la nevoie, să-și facă „datoria”.

D-l Cantemir Ionescu făcea referință la un proiect al legii audiovizualului deja discutat și amplu amendat în comisiile parlamentului. Între timp, a apărut - din sursă americană - un nou proiect. Există și din această direcție, deci, o presiune. Va duce la ceva?

Voi da, în final, din nou cuvîntul interlocutorului meu, care mi-a pus la dispoziție toate datele de mai sus, și multe altele. Înclin să cred că are dreptate. Noi l-am auzit și facem să fie auzit. Dar pe noi cine ne va auzi?

„Lipsa unei legi a audiovizualului blochează în momentul de față posibilitățile de dezvoltare a unei alternative la programele de radio și televiziune existente”.

BOGDAN GHIU

prin fax de la Saint Paul

DIFERENȚA DE MENTALITATE

Ce se știe despre România? Că a trecut printr-o revoluție în care au murit mai puțini oameni decît s-a spus, lucru care a produs o oarecare dezamăgire, mulți simțindu-se înșelați în bunelor lor sentimente; și că la primele alegeri libere am fost atît de nătărăi încît am votat pentru ceva destul de asemănător cu ceea ce am avut înainte. Că în România copiii au SIDA, că în orfelinate este o mizerie cumplită (imagini ale copiilor costeliv tirîndu-se pe podele și bătîndu-se pentru un ceștic cu mîncare au fost transmise seară de seară pe micile ecrane în S.U.A.), că din România poți înfia un copil. Dar majoritatea americanilor nu știu decît acest ultim lucru: dacă lei avionul spre București și ai ceva dolari în buzunar poți adopta un „baby”. Nu-i vorba, că și în America se găsesc copii de înfiat, dar în majoritate negri sau indieni, care, cu toată propaganda de la televiziune, nu prea au căutare.

În avionul București-Chicago, peste 30 de mici romîni de toate vîrstele, de la 6 luni la 10 ani, zburau mai mult sau mai puțin fericiți în brațele noilor mame îndopîndu-se cu ciocolată și juice. Faptul că nu înțelegeseră nimic din ceea ce li se spunea și că „darling” suna complet străin pentru ei părea a nu avea nici o importanță. O mică Florică transformată în „Florence” împreună cu surioara ei de 8 luni, amîndouă din Cluj dintr-o familie cu 6 copii (mama punînd condiția ca și cea mică să fie adoptată în „preț” celei mari), întreba marea: „Unde mergem?”, „Acasă”, am căutat să răspund cît mai convingător.

Cum atît se știe despre România. Suficient însă, pentru ca la Conferința privind Europa cineva să mă întrebe sfîșnit: „Pe dumneavoastră unde vă includem?”. Asta este! Oricît ne-am legăna în iluzii nu facem încă parte din Europa.

S-a vorbit și se va mai vorbi încă multă vreme despre „schimbarea mentalității” și „educarea maselor”. Faptul că într-adevăr avem nevoie de o astfel de schimbare nu este poate atît de vizibil „acasă”, unde nu există termen de comparație și toți sîntem mai mult sau mai puțin indiferenți la mizeria, nenorocirea sau bucuria celor din jurul nostru, ci atunci cînd treci grînța (și te și îndepărtezi ceva de ea), și începi să constăți că viața ta este obiectul unui oarecare „interes”, chiar dacă simți că acest „interes” este rezultatul unui mecanism social bine pus la punct și totodată un mijloc de a cîștiga bani. Enormă diferență de mentalitate nu provine în primul

rînd din cantitatea de alimente aflate în rafturile magazinelor (deși nu se poate nega faptul că burta plină schimbă radical viziunea asupra lumii și influențează procesul de gîndire), ci din lipsa celor peste 40 de ani de democrație care ne despart. Democrație care, în viziunea americană, înseamnă în primul rînd divizarea puterii și capacitatea fiecărui individ de a decide și a alege singur. Această distanță sîntem însă obligați să o parcurgem, dacă nu vrem să fim așezați mereu în aceeași bancă a repetenților alături de Albania și de „fetele mai mare” de la Răsărit.

Ce înseamnă diferența de mentalitate? Americanul se simte oripilat privind la televizor o emisiune despre o grădiniță, unde o educatoare, deși plătită în dolari și nu în lei, lasă copiii fără supraveghere, nu le spune numărul de povești stabilite de program și, mai ales, uită să se spele pe mîini înainte de a le da să mîncine. A doua zi toți părinții și-au retras copiii de la grădiniță, educatoarea a fost concediată și un proces plutește în aer. Și aici intervine diferența de mentalitate. Pentru că eu, românul, învățat cu jîgnușă jorpești de pe străzile Bucureștilor, cu școlile și grădinițele în care mizeria, hepatita și gîndacii sînt privite ca fenomene aproape „naturale”, mi-am spus: „Ce mare lucru, uite pentru ce se agită și americanii ăștia! Ia să vină la noi să vadă!”. Și numai după vreo două săptămîni în care nu am văzut copil mîrdar (sau corșind) pe străzile Minneapolisului, nici maldăre de gunoale inghesuite prin colțurile mai întunecoase, săptămîni în care nu am fost obligat să-mi astup nasul în autobuze din cauza mirosului de transpirație, nici să regret intrînd în weceurile publice că nu am cizme de cauciuc cu mine (pentru simplul motiv că aici totul este curat și găsești săpun, prosop și atîte cu „angajații sînt rugați să se spele pe mîini”), am înțeles de ce se agită „americanii ăștia” pentru miștile nespălate ale unei educatoare și de ce rămînem noi indiferenți la sărăcia și mizeria crescîndă din jur. Numai văzînd grija pentru handicapați, care nu se rezumă numai la emisiuni menite să zdrobească inimile, ci este concretizată în alocațiile lunare acordate de către Guvern în școli și instituții pentru refacere, în locurile de parcare și tructurile special amenajate, am înțeles că simplul apel la mila publică (din țară și din străinătate) este insuficient dacă „puterea” nu face primul pas prin acțiuni concrete. Dar, desigur, aceasta înseamnă totodată că

schimbarea de mentalitate trebuie să înceapă de sus în jos, puterea exemplului fiind de o importanță majoră. Astfel nu trebuie să ne mire răspunsurile aproape cinice ale unor tineri la întrebările Jeannei Gheorghiu, referitoare la handicapați și orfanii: „Nu ne putem gîndi numai la aceștia cînd sînt alții oameni sănătoși care mor de foame și cînd situația politică este cea care este”. Poate acești tineri au dreptate dînd acum un astfel de răspuns și interesul pentru politic în defavoarea socialului este justrificat (o structură politică de tipul celei existente la noi dînd naștere unei anumite atitudini sociale), dar totodată perpetuarea unei astfel de concepții este primejdioasă. Desigur, grija față de aproape și mai ales față de aproapele atît în nenorocire, face parte din construirea acelei societăți civice de care vorbim, dar reprezintă cea de-a doua sau a treia treaptă, lumea nefuncționînd totuși conform învățăturilor biblice, cazurile cînd singura cămașă este făcută cadou (fără regret) fiind destul de rare... În România secolului XX drumul pînă la acest stadiu este poate mai lung cît niciodată.

Cu siguranță însă că nici un loc din lume nu a ajuns încă la acest tip de mentalitate. Dar importantă este strădania, încercarea de a educa liniereț în acest spirit. America, mai mult decît alte țări, este o țară a voluntariatului și, în mod paradoxal, a non-profitului... atunci cînd este vorba de „ajutoare”. Există zeci de astfel de organizații, de tineri sau mai puțin tineri, de bogați sau nu foarte bogați, care participă la programe umanitare.

Voluntariatul poate începe cu o organizație de tipul „St. Martin's Table” - restaurant, bibliotecă, librărie - unde oamenii din aceeași comunitate se string pentru discuții, muzică și lectură. Cei peste 100 de voluntari care „lucrează” aici sînt profesori universitari, medici, muncitori, scriitori... unii de aceeași idee a pacifismului și a umanitarismului. O dată pe săptămîină fiecare li vine rîndul să servească în restaurant și să ajute la pregătirea mîncării, banii care se string din „bacșiguri” (o lege nescriasă prevede că bacșigul este 5% din consumație... cu condiția să fi bine servit), fiind folosiți în cadrul unui amplu program de combatere a foametei. Anual sînt donați peste 30.000 de dolari în acest scop. Duminică, membrii comunității pregătesc în casă prăjituri și limonadă pe care le vînd foarte ieftin, iar banii sînt donați pentru ajutorarea copiilor din Haiti.

Dar ideea voluntariatului și a preocupării pentru tineri cu probleme este reluată mai ales de sistemul educațional. Școlii de tipul „The City Inn.” întînd o mîină de ajutor familiilor și tinerilor pe care alte școlii de același gen nu au reușit să-i ajute. Majoritatea celor care frecventează aceste școlii în program alternativ (care funcționează atît ca internat pentru cei care nu au un cămin, cît și ca grădiniță pentru copiii propriilor elevi) sînt proveniți din rîndul tinerilor care au avut de-a face cu poliția, au fost eliminați din alte școlii, consumat droguri sau au făcut parte din diferite „bande”. Profesorii sînt în majoritate voluntari și sînt plătiți dintr-un buget format prin donații venite din partea unor fundații non-profit, a oamenilor care locuiesc în vecinătatea școlii, precum și dintr-un fond anual de 3 milioane de dolari acordat de guvern. Rezultatele sînt însă remarcabile, peste 20% dintre elevi sînt capabili să urmeze un colegiu, iar restul reușesc, prin intermediul școlii, să-și găsească un loc de muncă și să se integreze în societate. Earl Walker, un tânăr de culoare (15 ani), mărturisește: „Am avut de-a face cu poliția pentru droguri și trafic de arme... Făceam parte dintr-o bandă. Am venit aici din proprie inițiativă. Pentru că nu eram încă pregătit să mor. Sînt sigur că am să reușesc să urmez cursurile universitare... Vreau să devin arhitect”. Sistemul educațional este complex și, pe lângă programul obișnuit al cursurilor, prevede și alte activități, bazate pe... muncă patriotică: construirea de case pentru săraci, îngrijirea altor copii orfanii... toate în scopul înțelegerii unui anumit sistem social în care trebuie să se includă și de cere în ultimă instanță depind.

Timpu liber nu este lăsat nici ei la voia întîmplării. De două ori pe săptămîină, într-o uriașă sală de baschet, sute de tineri pînă în 21 de ani se string (sau sînt stringiți) numai în ideea că este preferabil să practice un sport decît să spargă nișani, să împuște oameni sau să se drogheze. Poliția ajută la buna desfășurare a meciului, mai ales pentru că unii dintre tineri sînt „vechi cunoștințe”. Cu zimbete amabile, doi polițiști înarmați pînă în dinți poartă două fele în mașină... pentru a le conduce acasă, deoarece locuiesc în alt cartier. O bună metodă de a vindica eventualele resentimente.

Mi-am amintit cu această ocazie de o trecută conversație pe care am avut-o la Ministerul Învățămîntului cînd cineva căuta să-mi explice că simțala liberă este o catastrofă pentru elevi, tocmai din lipsa unei organizații adecvate a timpului liber... Așa că mai bine ar fi să se reintroducă săptămîna de muncă coaspicită sau premilitară.

Deosebirea provine din nou din diferența de mentalitate.

ANDREEA PORĂ

CINE DOREȘTE UN CONFLICT AL ȘCOLILOR?

ANCHETĂ „22”

SCHIMBAREA DOMNILOR...

Conflictul par să intre într-o strategie politică bine gândită de actuala putere. Și este cu atât mai ușor de observat acest lucru cu cât multe dintre divergențele se nasc contrazicând și ignorând hotărârile ale executivului. Unul dintre conflicte este întreținut pe seama școlilor cu limba de predare maghiară. Au apărut deja calificative de „conflict al școlilor” și chiar de „război al școlilor” (după unii lideri F.S.N.). Clujul este principalul loc al divergențelor. În baza unui ordin al Ministerului Învățământului din 5 februarie 1990 se dispune înființarea la Cluj a unui nou liceu cu limba de predare română, Liceul Avram Iancu, care va conține clasele de limbă română de la două licee - Brassai și Teoretic nr. 2 - care astfel rămân cu limba de predare maghiară. Dar acest ordin a fost confirmat și respectat doar un an școlar. Între timp, conducerea Ministerului și Inspectoratul școlar județean Cluj s-au schimbat și nimeni nu mai susține conținutul ordinului. Inspectoratul școlar Cluj emite pe 26 iunie un nou plan de școlarizare pentru anul 1991-1992 care prevede clase cu predare în limba română la cele două licee: două clase la Liceul Teoretic nr. 2 și o clasă la Liceul Brassai.

SPIRITE (DIN NOU) ÎNCINSE

Anul trecut evenimentele de la Tîrgu Mureș au pornit din Cluj, tot de la problema școlilor. Acum și U.D.M.R. pe de o parte, și P.U.N.R., Vatra Românească, F.S.N., Prefectura Cluj și Inspectoratul școlar Cluj, alături de presa subordonată, pe de altă parte, amintesc că situația creată prin reintroducerea claselor de română poate genera un nou conflict interetnic. Forurile administrative și executive refuză însă să ia o hotărâre care să lămurască situația.

În Cluj se consideră că există trei mari licee cu limba de predare maghiară: Liceul Brassai, fondat în 1857 și Liceele Teoretice nr. 2 și nr. 3, fondate în 1879, respectiv 1837. Acestea sînt vechi școli confesionale cu o lungă tradiție în educația minorității maghiare. Anul trecut, ordinul Ministerului, în urma cărui licee aveau să redevină

licee cu limba de predare maghiară, a fost considerat ca un eveniment hotărâtor în reconsiderarea drepturilor minorităților. Acum inițiativa Inspectoratului Școlar de a modifica planul de școlarizare a incins iar spiritele. U.D.M.R. și populația maghiară cer respectarea ordinului Ministerului. Inspectoratul și inspectorul general Victor Drăgoi, susținut de Prefectura Cluj, motivînd o problemă administrativă, își mențin hotărîrile planului.

Problema a fost pusă la nivel de Guvern și Președinție, dar nu s-a primit încă nici o rezolvare concretă.

PROTESTE ȘI RĂSPUNSURI

Imediat după anunțarea planului de școlarizare, populația maghiară împreună cu profesorii maghiari, precum și U.D.M.R. au protestat. Răspunsul a venit imediat. În principalele cotidiane locale - **Adevărul de Cluj** și **Mesagerul transilvanian**, cotidian al Prefecturii - a început o campanie de calomnie și incitare împotriva U.D.M.R. Formațiunea maghiară încearcă să obțină o rezolvare pe calea tratativelor. În 29 iunie este organizată la Prefectura județului Cluj o întâlnire la care au participat o delegație U.D.M.R., prefectul Grigore Zanc, subprefectul, comandantul Poliției municipiului, membrii ai conducerii F.S.N., inspectorul școlar Constantin Corega și d-l Ionel Roman, vicepreședinte al Camerei Deputaților, care a condus „ședința”. Nu s-a ajuns la nici o înțelegere. Iată un fragment din Comunicatul Inspectoratului școlar: „Prezența a cîte una sau două clase cu limba de predare română în liceele susmenționate răspunde din punctul nostru de vedere ideii de bună conviețuire, cunoaștere și respect reciproc între români și maghiari, avînd în vedere rolul instituției școlare în formarea civică a tinerii generații dincolo de deosebirile etnice. Este răspunsul nostru față de tendințele separatiste manifestate cu vehemență în școlile maghiare din municipiul Cluj-Napoca”.

În stilul cunoscut nu au întîrziat să și facă apariția declarații și comunicate ale P.U.N.R., Vatra Românească și F.S.N., care sprijină decizia Inspectoratului școlar și atacă separatismul maghiar, cum că ar fi împotriva dorințelor de democrație și prietenie ale

populației. Este interesant de observat că populația română nu s-a manifestat în niciun fel, la liceele cu pricina nu s-a înscris nici un elev pentru clasele de română și nu au avut loc nici un fel de dispute, în ciuda campaniei de presă orchestrată de tendințele naționaliste de extremă dreaptă.

„UN STĂPÎN TREBUIE SĂ FIE GENEROS”

Filialele locale ale partidelor de opoziție care formează Forumul Democratic Antitotalitar și Alianța Civică sprijină revendicările populației maghiare printr-un comunicat în care se spune: „Considerăm că opțiunea pentru a se însuși în limba maternă a populației maghiare din Cluj nu afectează interesele majorității românești și că orice încercare de limitare a drepturilor minorității maghiare este o diversivisie ce vizează crearea unui conflict interetnic la Cluj”.

Ziua de 2 iunie avea să găzduiască în incinta celor trei licee maghiare adunări de protest organizate de U.D.M.R. și conducerea liceelor, la care au participat și reprezentanți ai Forumului Antitotalitar și ai Alianței Civice. A doua zi în Comunicatul Prefecturii Cluj se menționează: „Prezența Forumului Antitotalitar, a P.N.T.-c.d., P.N.L., Alianței Civice, a d-nei Dolina Cornea și a altor «opozioniști de profesie», explică dedesubturile acestor manifestări, diversivisia prin care aceștia fac joc unor interese ostile țării noastre”. D-na Dolina Cornea consideră acțiunea Prefecturii și a Inspectoratului Cluj drept o diversivisie menită să sperie populația română acum în preajma alegerilor. „Nu poate fi interpretat decît ca un abuz de putere și maghiarii au acționat împotriva acestui abuz. Nu a fost decît un joc al Prefecturii, al presei și al Televiziunii. Fiecare articol a fost o insultă: U.D.M.R. dorește o politică școlară proprie?, Armele și vocea singelui! La Televiziune am fost prezentată ca făcînd rău din Organizația maghiară, nu din Forumul Antitotalitar. Este absurd ca, în condițiile în care avem un teritoriu ocupat, Basarabia, să nu se facă aproape nimic pentru eliberarea lui, în schimb să se spună că ungurii ne iau Transilvania”. Sintem stăpîni în Transilvania și un stăpîn trebuie să fie generos”.

POPULAȚIA CLUJULUI ESTE CALMĂ

U.D.M.R. publică un număr special al periodicului său „Puntea U.D.M.R.” consacrat „conflictului școlilor”, în care prezintă evenimentele, dorînd prin aceasta să pună capăt disputelor. Se încheie însă cu mențiunea: „La această oră situația este încă ambiguă”. Ambiguitatea rezultă din lipsa oricărui răspuns scris. Există teama unei reveniri în toamnă la planul Inspectoratului, care este numit Dictatul de la Cluj. Domnul Buchwald Pêter, președintele U.D.M.R.-Cluj, menționează: „Noi am primit, dar numai verbal, o înștiințare că nu se mai introduc clase române, dar nimeni nu vrea să ne dea nimic în scris. Deci, este o situație de interimat”. Nu consideră posibil un conflict interetnic. „Clujul este un oraș mult mai matur. Aici majoritatea sînt ardeleni, nu aduși de prin alte părți. Ardelenii sînt foarte toleranți. Îndoiala față de izbucnirea unui conflict interetnic la Cluj și-o exprimă și partidele din Forumul Democratic Antitotalitar. În presă, însă, apar atenționări cu privire la izbucnirea unui astfel de conflict. Într-una din clădirile primăriei se află și Inspectoratul școlar și sediul P.U.N.R., iar în aripa centrală se află și sediile F.S.N., P.S.M. Fiecare dintre aceste grupări susține noul plan de școlarizare și amenință U.D.M.R. că vor fi conflicte dacă continuă manifestările de protest. Interesant este că populația Clujului nu se manifestă decît printr-un calm, de altfel obișnuit marele oraș. Nu puțin sînt cei care au aflat de „conflictul școlilor” doar din presă și de la televizor. Nici adunările de protest desfășurate pe 2 iunie în curtea liceelor maghiare nu sînt cunoscute de toți clujenii”.

EDUCAȚIA ESTE LĂSATĂ PE PLANUL AL DOILEA

Dincolo de aspectul politic al conflictului apare problema educației și a instruirii. Din păcate, această problemă esențială pentru devenirea oricărui individ este lăsată pe planul doi de politicienii preocupăți în primul rînd de lupta pentru putere. Astfel, în conflictul de la Cluj cel mai mult au avut de suferit elevii. Momentul ales pentru modificarea planului de școlarizare, cu opt zile

după începerea înscrierilor pentru treapta I și cu patru zile înaintea terminării acestora, zile în care se desfășura examenul de bacalaureat, a creat o stare de nervozitate și nesiguranță în tîndul elevilor. D-l Simon Gabor, director adjunct al liceului Brassai, profesor de fizică, consideră acest lucru drept un mare necaz. Oricum, evenimentul a readus în actualitate problema învățămîntului general în limba maghiară. În Puntea U.D.M.R. și în intervențiile conducătorilor maghiari se reformulează cererea renunțării la predarea în limba română a istoriei și geografiei României și introducerea învățămîntului universitar de limbă maghiară. Este cunoscut că învățarea în limba maternă este mai rapidă și mai temeinică. Se recunoaște unanim că populația maghiară „trebuie să cunoască perfect limba română”. Unele cadre didactice maghiare îmbrățișează ideea continuării predării geografiei și istoriei în limba română. Oricum, în familie, denumirile și variantele toponimice sînt folosite în ungurește. În privința învățămîntului universitar care ar trebui să dea cadre didactice care să predea materiile de specialitate în limba maghiară, cu siguranță că se va găsi modalitatea ca viitorii profesori să asimileze vocabularul de specialitate în limba maghiară, pentru a nu mai folosi în multe cazuri un dialect româno-maghiar. Cei care au dorit să se instruiască în acest sens au reușit. Importantă rămîne problema educației, care în multe cazuri se face distorsionat. Sînt încă numeroși maghiari care nu știu bine românește, deși s-au născut și trăiesc de generații aici. Problema este destul de delicată, dar cuvintele d-lui Buchwald vin să facă lumină. „Prietenia nu se impune, ci se formează și atunci este mult mai trainică”. „Noi vrem o Românie în care fiecare să-și găsească locul său”, a afirmat d-na Dolina Cornea la adunarea din curtea Liceului Bathory, fapt confirmat de atitudinea pașnică a populației din Cluj. Dacă politicienii greșesc, stă în puterea și înțelepciunea populației să li contrazică. Aproape sigur că la Cluj nu va fi nici un conflict interetnic. În ciuda campaniei de presă înșelătoare și provocatoare susținută de conducerea locală.

REMUS ANDREI ION

PROTEST

La 17 iulie 1991, în cadrul conferinței C.S.C.E. de la Geneva privind problemele minorităților, purtătorul de cuvînt al M.A.E. al României, d-l ambasador Traian Chebeleu, a afirmat că echivalentul maghiar al săptămînalului naționalist-extremist, de aștare sovînică „România Mare” este, între altele, revista „Valóság”, ambele fiind deopotrivă extremiste. D-l ambasador a afirmat în fața forului internațional că gazeta noastră insultă într-un limbaj suburban România și etnia română. Redacția revistei „Valóság” protestează cu hotărîre împotriva acestei acuzații și a comparației, pe care le consideră nefondate, ele constituînd o răstălmăcire calomnioasă izvorită din necunoașterea faptelor. Redacția este îndrituită să presupună că d-l Chebeleu a reproduș minciunile sfruntate ale revistei „România Mare”, fără a cunoaște și analiza publicația noastră.

În sprijinul afirmației noastre considerăm oportun și sugestiv să alăturăm cîteva citate extrase din cele două reviste.

Cităm din nr. 58, din 19 iulie 1991 al revistei „România Mare”: „Știi ce va face Partidul România Mare dacă va lua puterea în țara asta? O să-l belească pe toți fasciștii unguri, o să-i țină numai în puțuri pînă la graniță, să se ducă la cocina aia a lor, numită Ungaria”.

Iată, ce scrie ziarul „Valóság” apărut în aceeași zi, la 19 iulie 1991: „Libertatea a deschis porțile și în fața pomilor naționalist-extremiste pe care dictatura le-a disimulat. Ba mai mult, ele sînt artificial aștate și propagate făcîș în publicații, la radio și televiziune reprezentînd unul dintre motivele care au condus și la evenimentele tragice de la Tîrgu Mureș. Datoria noastră creștină și rațiunea ne obligă să nu răspundem pe același ton provocărilor naționaliste. Orice manifestare a trufiei rasiale trebuie zăgăzuită”. Așa cum pe

pămîntul Ardealului se întînesc munți și văi, holde și păduri, cîmpii și creste înzăpezite, tot așa diverse sînt și neamurile care laudă pe Dumnezeu în trei limbi și în 6-7 rituri. Dar Evanghelia lui Christos are o putere ce face ca toate aceste deosebiri să se dizolve în armonie și să înlesnească o conlucrare frățească”.

Spicium în continuare din revista „România Mare” apărută la data de 19 iulie a.c. Mai întîi citeva titluri: „Hungurii, ca și Hitler, vor spațiu vital în România”, „Pe teritoriul României ungurii falsifică istoria după bunul lor plac”. Și acum citeva citate: „(...) Copiii românilor sînt numiți «pul de vîtrași»; se batjocoresc (prin glume) conducerea țării și poporul român (neam de opincari, români puturoși etc.); de cînd cu războiul din Iugoslavia, ungurii din Ardeal au devenit tot mai arțăgoși, caută prilej de harță din orice, sînt de un tupeu greu de imaginat, tot speră că și la noi se va repeta înscenarea sîngerioasă din țara vecină...”

Cităm din „Valóság”: „Principalul scop al nostru este să ne flurim un adevărat cămin aici, în această patrie, să trăim alături de majoritatea română ca cetățeni egali din toate punctele de vedere...” „... trebuie să acceptăm ideea că politica, în fapt, nu este altceva decît o înlînjire de compromisuri între principii și realitate, între scop și posibilități; cum de asemenea nu avem voie să uităm că viitorul nostru în România ni-l putem făuri doar împreună cu românii (...) avem o singură șansă: rațiunea. Ori, altfel spus: politica realistă.”

Permiteți-ne să cităm din nou din revista „România Mare”: „De aceea, încă o dată, români - mare atenție la pericolul unguresc! Ungurii (drept mulțumire pentru găzduirea umană pe care le-am acordat-o 1000 de ani) ne pîndesc zi și

noapte, așteaptă să facem vreo greșeală majoră pentru ca apoi să ne loarne imediat prin toată lumea, după un obicei brevetat, probabil, de triburile retardante mintal ale Asiei medievale. Și dacă ungrimeea curvărisită prin Apus va cere intervenție internațională (60.000 de oameni!), vom ști cum să ne lămurim și cu ea...”

Urmează „Valóság”: „Naționalismul se află aproape de șovinism, naționalismul sănătos al unei alte națiuni trebuie să-l considerăm tot altfel de firesc cum privim conștiința noastră de maghiari. Trebuie să acceptăm această stare de lucruri, să o luăm în considerare și să ne modelăm comportamentul în așa fel încît el să fie compatibil cu naționalismul - repetăm: sănătos, și în limitele rațiunii - românilor. Oricum, conviețuirea, în sensul mai larg al termenului, nu ține de sentiment, ci de rațional. Nu este obligatoriu să ne îndrăgim, obligatoriu este, în schimb, să ne înțelegem”.

Credem că ar fi de prisos să continuăm compararea altor citate, căci cele prezentate demonstrează clar, și inteligibil, cine aștă, cine folosește limbajul pașnic, al împăciuirii și cine formulează acuzații, cine dorește să dea explicații raționale situației date, cine, cum și din ce unghi privește raporturile actuale din țară, și pe ce ton li se adresează cititorilor săi. Considerăm că cine are ochi vede, cine are urechi de auzit aude.

În ceea ce privește viitorul: protestăm împotriva oricărei posibile viitoare comparații cu „România Mare” și alte publicații de acest gen! Dacă acest lucru totuși s-ar înîmpla, vom considera cazul ca pe o stigmatizare, și ne vom sluji de posibilitățile date de statul de drept.

Menționăm că acest protest va fi înaintat domnului președinte Ion Iliescu, domnului prim-ministru Petre Roman, precum și mai multor foruri și organizații competente din țară și din străinătate, avînd în vedere faptul că acuzația nedemnă a fost lansată într-un for internațional.

Redacția ziarului „Valóság”
(Săptămînal al lucrătorilor maghiari din România)

22 iulie 1991

IRITARE NEJUSTIFICATĂ (OPINII)

Am primit la redacție o scrisoare lungă provocată de grupul dedicat rezistenței anticomuniste din munți, pe care revista noastră l-a publicat în 28 iunie a.c. Din păcate scrisoarea este anonimă, semnată fiind de „un grup de cercetători în istoria contemporană a României”. Formula aceasta cu „un grup de...” mă descurajează profund, dar trebuie să recunosc că citirea textului n-a fost deloc lipsită de interes, determinându-mă să-i fac loc în paginile revistei. De fapt, scrisoarea este mai mult decât o simplă reprezentantă a genului epistolar, fiind vorba în realitate de un articol destinat publicității, ba chiar de două articole, primul conținând informații și puncte de vedere referitoare la participarea militarilor români la rezistența armată anticomunistă, al doilea cuprinzând observații critice la adresa textelor apărute în revista noastră. Acest al doilea articol, cu accente polemice, îl las de o parte datorită caracterului său anonim, scotind în discuție orice confruntare de opinii se cere făcută cu asumarea răspunderii. Prima parte a scrisorii este transcrisă în cele ce urmează, cu minime intervenții ale mele în text, mai mult pentru îndreptarea unor greșeli sau licențe de dactilografare.

RADU POPA

De câteva săptămâni se discută tot mai aprins ceea ce, cu largă aproximație, se numește problema vinovățiilor. A tuturor vinovățiilor care au făcut posibil, sau cel puțin au înlesnit, calvarul ebatut asupra acestei țări odată cu venirea trupelor sovietice. În realitate, originile acestei/ acestor vinovății pot fi căutate cu mult timp în urmă, nefiind însă tema ce dorim să abordăm acum.

Între altele, în masa celor spusă acum apar și enunțuri despre lupta anti-comunistă a poporului român. Se atinge un subiect destul de gingaș deoarece, comod prin tradiție, românul nostru de obicei nu se prea uită la cele ce se spuneau și se făceau pe plan politic atîta vreme cît nu era vizat într-un sens foarte circumscris în treburile și viața lui și a lor săi. Or, cu toate că agresările materiale și morale datorate comunismului au apărut foarte curînd după mărșile 1945, populația — mai ales aceea de la sate — a reacționat destul de slab, oricum nu într-o orientare cu caracter împede anticomunist. A trebuit să se succedă și să se agraveze abuzurile, să se ajungă la lezări fizice curente pentru ca locuitorii să ajungă la adevărate nivele de revoltă.

La aceste tendințe s-au asociat, destul de curînd dar cu mobilitate mai degrabă antisovietice, unele elemente militare. În privința acestora este foarte necesar a se avea în vedere un fenomen complex pe care opinia publică românească — cită și cum mai exista atunci — nu l-a înțeles.

Fenomenul nu era o noutate în psiho-sociologia militară. În război, marea majoritate a combatanților luptă pentru că are îndatoriri precise, obiective oficiale ale țării respective conștientizate de forțele în acțiune. Dar mai există — și nu chiar puține — forme de manifestare ce pot fi considerate acțiuni individuale de „luptă de dragul” (pentru plăcerea luptei). Asemenea cazuri au fost decelate, deși încă nu studiate științific, chiar din perioada războaielor zise „napoleoniene” — ce au urmat revoluției franceze, iar apoi în multe conflicte ce s-au succedat. După primul război mondial, în Anglia, Franța și Germania s-a trecut la investigații metodice, existînd numeroși subiecți ale căror reacții, studiate inițial separat, au fost reunite în categorii și alte subdiviziuni după criteriile oferite de psihologie și sociologie, cu adaptările de rigoare. Al doilea război mondial a dat și el mulți subiecți de acest gen, chiar cu unele agravări provocate de manifestări antisociale violente ale respectivilor, de unde s-a ajuns la clasări precise prin raportare la un lung șir de origini îndepărtate, cauze imediate, manifestări în epocă și acțiuni ulterioare. Au existat asemenea cazuri și printre militarii români.

În linii generale, numărul subiecților a crescut de la puțin în rîndurile trupelor la ceva mai mulți subofitieri și la mulți ofitieri, mai rar superiori de la maior în sus și mai des subalterni. Aceștia au acceptat greu sau deloc ideea încetării ostilităților, simțind nevoia psihic fizică a continuării luptei („berserk” — în limba engleză). În majoritatea cazurilor, își aleg un fel înțeles pe un proces cvasi-logic și reușesc să-și adune prozeții, mulți sau puțini în funcție de prestigiul „șefului”, nu atât pe temeiul scopului obiectivului urmărit cît mai ales din considerente de apartenență militară (armă, unitate), acționînd în sectoare „calde” — unde aveau loc evenimente economice și/sau politice, fie în sectoare „originare” — care erau localități de naștere, copilărie sau sedii ale fostelor garnizoane. Integra-

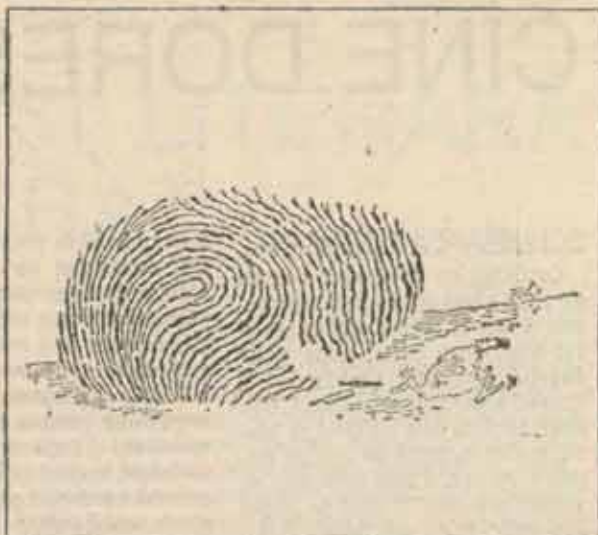
rea în cauze generale, sociale, naționale sau socio-naționale, avea loc în funcție de evoluția situației la datele respective sau ceva mai târziu, cu motivații variînd de la caz la caz. Așa s-a întâmplat și cu diverși militari români, imediat după demobilizare sau după un oarecare interval de timp, amele de proveniență fiind mai rar infanteria de linie, ceva mai des vițătoarii de munte, mult mai des cavaleria și uneori chiar aviația. Aproape deloc din artilerie, blindate și marină.

Fiind ercnat informații sau fiind conștienți că așa trebuie procedat, unii au ajuns la București și au căutat să ia contact cu americani, nu cu legația ci cu misiunea militară. Nu au fost — trimiși la plimbare — ci primii în forme discrete. Acei (foști) militari au venit cu un bagaj bogat de informații exacte privind trupele sovietice din unele zone ale teritoriului, pe care le-au oferit americanilor arătînd totodată că intenționează să acționeze — și întrebînd ce sprijin ar putea primi. Reacția a fost aceea logică: un duș rece. Un ofițer superior american, om cu responsabilități precise, le-a spus cu ajutorul translatorului: „Oricît s-ar înțelege de ce și ce vreți să faceți, trebuie să vă anunțați nu ne amestecăm în nici un fel. S.U.A. nu au în prezent probleme conflictuale cu U.R.S.S. Poporul american vrea pace, a cerut și cere insistent demobilizarea ostașilor, ceea ce se și face, nici reușind destul de greu să păstrăm în Europa unități și efective suficiente pentru asigurarea situației actuale. Dacă vreți să luptați împotriva armatei sovietice, riscați enorm și fără nici o șansă de succes. Oricum, trebuie să înțelegeți și să nu contactați pe noi. Vă cer să vă uitați că ne-am întâlnit, după cum vom uita și noi, spre a nu vă atrage dezagrement grave”.

Dar nu mult după aceea, sporind ticloșile comuniste, cei care fuseseră sfătuiți să nu-i atace pe sovietici și-au îndreptat atenția asupra organelor și persoanelor care serveau regimul agresiv în fel și chip populației, mai ales aceea de la sate. După câteva acțiuni au aflat că se constituiau și alte grupuri asemănătoare, formate mai ales în zonele de deal și de munte. Dar aceste grupuri nu au ajuns să fie foarte numeroase și cu atât mai puțin de dimensiuni mari, existînd zone în care n-au fost prezente sau nu au acționat. Erau, într-un anumit sens, actualizări ale vechilor tradiții halducești, dar apar și anumite tendințe de organizare (între grupuri? n. red.).

Se vehiculează acum expresia „rezistența națională anticomunistă”, dar așa ceva, în înțelesul corect al unui „cuprins național” și a anumitor criterii de gândire și de acțiune, nu a existat. În anumite regiuni autoritățile au exagerat pericolozitatea acestor grupuri pentru justificarea măsurilor represive și pentru a impresiona masele. Este adevărat că acestea din urmă au ajutat grupurile înarmate, cînd și cum puteau, cu alimente, eventual cu materiale medicale-sanitare, dar nu cu mult. Denunțările erau destul de rare, iar adăposturile în funcție de conjuncturile locale. După cum lupta pentru renașterea justă, deplină, a informației istorice falsificate de comuniști după orientări moscovite este o datorie națională, tot la fel nu se pot admite afirmații implicate dar false despre o „rezistență” care în realitate s-a limitat la câteva arși teritoriale restrînse, nu foarte numeroase și care, mai ales, au avut efecte ale căror utilități pentru adevărata luptă eficientă anticomunistă au fost și rămîn cu totul discutabile.

Pentru orice mișcare de rezistență pe prîmul pian se află valoarea sau

lipsa de valoare concretă, practică, pentru servirea țelurilor de apărare sau eliberare a populațiilor și țărilor respective. Din octombrie 1939, polonezii au pornit lupta împotriva cotropitorilor germani și ruși, înamici oficiali ai statului polon. Dar polonezii aveau contacte permanente cu guvernul lor din exil, cu Aliații occidentali, legăturile regulate pe apă, prin aer sau prin unde. Era o organizare autentică la nivel național, participarea populară fiind conștientă, unanimă și decisă. Numărul polonezilor intrați în slujba ocupanților a fost infim. La cehi situația a fost într-un totul similară, fiind însă deosebită la slovaci unde existența unor grupuri etnice diferite a făcut ca rezistența să nu fie generală. La iugoslavi rezistența a obținut, fie și temporar, apropierea tuturor etniilor, iar Tito a avut tactul — prepoșt de sovietici — de a nu impune un comunism de tip și organizare moscovită. El și-a asigurat totodată acces sigure pe litoralul adriatic, deci contacte directe cu Aliații occidentali, pe lângă legăturile aeriene. La francezi, belgieni, olandezi, danezi și norvegieni, pe lângă o reală „ridicare națională”, contactele concrete spre exterior erau curente, întreținute metodic. În toate acele țări populația a suferit, adeseori crunt, de pe urma acțiunilor represive îndreptate împotriva rezistențelor, fiind totuși cvasi-unanim alături de ei, iar datorită faptului că aceștia aveau motivații totale, naționale, inclusiv posibilități reale pentru obținerea eficienței, mai nimeni nu s-a plîns. Există peste tot conștiință națională și solidaritate civică.

Unii dintre componenții grupului nostru (grupul semnatărilor anonimi? n. red.) au avut contacte nenulocite cu mișcările de rezistență din Polonia, Cehia, Iugoslavia, Franța și Olanda. Cu toate acestea, la noi nu s-au produs acțiuni comparabile. Dimpotrivă. Au fost mai degrabă acțiuni minore dimensionale, cu rare încercări de coordonare, atrăgînd represalii inumane asupra unei populații mai degrabă neparticipante, victimă în întreg înțelesul cuvîntului.

În anul 1951 a fost contactat (de către cine? n. red.), înfîmptător un asemenea grup în poalele masivului Pietra Craiului, la vest de satul Peștera Branului și sud-vest de Zărnești. Din convorbirile avute s-a impus concluzia slabei consistențe a grupului și a lipsei obiectivelor care în mod realist să li fundamenteze acele activități și să combată eficient situațiile create de regimul comunist, situații care atunci și acolo nu atinseseră încă gravitatea ulterioară.

Majoritatea participanților au ajuns eroi prin forța împrejurărilor, răsunețul acelor mișcări a ajuns uneori la rezonanțe destul de largi, s-au executat acțiuni adeseori eficiente împotriva represaliilor comuniste, toate acestea sînt adevăruri. Dar de aici și pînă la a afirma ceva despre „lupta anticomunistă a (întreg) poporului român” este cale lungă ce se pierde în hățșur. În fapt și din păcate, majoritatea românilor au îndurat tăcînd, ba au oferit nu puține dovezi de loșitate și egoism...

Sînt poate unele pasaje sau mai degrabă accente, în paginile din nr. 25/1991 al revistei noastre, care îndreptățesc în parte reacția din rîndurile precedente. Mi se pare totuși că în linii mai generale semnele de iritare nu sînt justificate, deoarece reacția nu s-a gîndit să demonstreze existența unei „lupte anticomuniste a întregului popor român”, ci doar să readucă în lumina istoriei un capitol din evoluțiile anilor de după 1947. Ceea ce se pare că — judecînd și după reacția „grupului de cercetători” — a reușit.

(R.P.)

SIMPLE OMISIUNI SAU FALSIFICAREA VOITĂ A ISTORIEI?

Onorată redacție,

Am ascultat cu multă atenție, în seara zilei de 16 iulie 1991, interviul acordat de d-l avocat Pamfil Ripoșanu din New York, luat de d-l Emanoil Valeriu. Am reținut observația d-lui director general al TVR că precedentul interviu realizat cu d-l Ripoșanu a suscitât vîl ecouri și controverse, mare parte dintre cei care au luat poziție, declarîndu-se nemulțumiți de afirmațiile avocatului american de origine română, ne situăm, cu părere de rău, printre acești nemulțumiți, pentru motivele pe care le arătăm mai jos.

Îl cunoaștem îndeaproape pe d-l avocat Ripoșanu, alți din perioada tinereții domniei sale în țară, cît și din contactele personale pe care le-am avut în America, cu ocazia unor vizite făcute în '80.

Este cunoscut că d-l avocat Ripoșanu a avut relații foarte strînse

cu familia dr. Petru Groza, pe care nu e cazul să le detaliez aici. Nu ne miră așadar că domnia sa a căutat să apere personalitatea dr-ului Groza, al cărui partener politic a devenit în anul 1945, cînd a fost numit secretar general al Consiliului de Miniștri, detașîndu-se, printr-un viraj spectaculos, de Partidul Național Țărănesc.

Acesta este omul Dincolo de împrejurările sau accidentele biografiei sale, ni se pare intolerabil ca pentru considerente personale, un om, care se declară rîspicat ca bun român și creștin „catolic” (adăugăm noi, „greco-catolic”), făcînd parte dintr-o veche familie greco-catolică de preoți din Transilvania, să sacrifice adevărul istoric, făcînd jocul actualei puteri.

Despre ce este vorba? Despre întrebarea d-lui Valeriu adresată d-lui Ripoșanu, în legătură cu raportul de „amicizie” între Regele Mihai I și dr. Petru Groza. Sînt cu-

noscute, de către toți, cei mai în vîrstă, comportarea exemplară, linuta morală ireproșabilă, educația alioasă de spirit românesc a Majestății Sale, calitățile pe care le-a manifestat atît în viața sa particulară, cît și ca Suveran al Țării. Spre deosebire de Majestatea Sa, dr. Petru Groza, era un om vechnic bine dispus, jovial și cu apucături de gentleman, dar avea serioase tare de caracter, trădînd partidele politice prin care a trecut, pentru ca în 6 martie 1945, cînd a fost impus de sovietici ca prim-ministru, să accepte jocul lor perfid și să fie propul și călăul neamului său.

În legătură cu împrejurările în care s-a produs actul „abdicării” la 30 decembrie 1947, d-l Ripoșanu, deși n-a fost în țară, face afirmații care seamănă perfect cu versiunea oficială a propagandei comuniste și cu argumentele antimonarhice de azi, invocînd depozitia unui singur martor ocular de la acel

eveniment, pe care nu-l deconșpiră, și îi citează afirmațiile din context, că relațiile dintre Rege și dr. Petru Groza și Gheorghiu Dej ar fi fost „amicale”.

Ni se pare ciudată această „amicizie”, dincolo de minime relații protocolare, între Rege, care este un simbol al Neamului Românesc și care s-a împotrivit la bolșevizarea Țării și cel doi demnitari comunisti, unele servile ale lui Stalin și ale dominației comuniste.

Am avut ocazia de a-l revedea, în mai multe rînduri, în America, pe regretatul Mircea Ioanid, secretarul particular al M.S. Regele Mihai I, care a fost alături de Suveran cu ocazia semnării actului de „abdicare”. Mărturia lui concordă cu numeroase alte versiuni reluate de multe publicații istorice sau de specialiști în materie. Regele a fost chemat de la Sinaia, împreună cu Regina Mamă, pentru comunicări urgente, fără a li se da alte explicații.

Palatul Regal a fost înconșurat de trupe comuniste — Divizia Tudor Vladimirescu. Regele și Regina Mamă au fost întimplați de dr. Petru Groza și Gh. Gheorghiu-Dej, care le-au prezentat actul de „abdicare” sub amenințarea că, în caz de refuz al semnăturii un număr de studenți luați ostalici vor fi executați. Pentru a-l determina să semneze, dr. Petru Groza a arătat și pistolul. Aceste împrejurări au fost momente de „amicizie”?

Acesta este adevărul și nu opiniile d-lor Ripoșanu și Emanoil Valeriu, care se străduiesc cu tot dinadinsul să transmită milioanele de telespectatori, parte din ei neinformati, că „abdicarea” s-a produs în împrejurări „amicale”.

Ce ar mai fi de spus?

Dr. EUGEN POP, avocat
PAMFIL IONAȘ, economist

Horatiu Pepine

STRATEGIA POLITICĂ A PROIECTULUI DE CONSTITUȚIE

La ce bun o nouă Constituție, am auzit de altele ori, de vreme ce avem deja un text de înaltă calitate civică cum este Constituția din 1923? Una dintre constituțiile cele mai democratice din Europa, s-a repetat de asemenea cu insistență. Sînt convins însă că entuziasmul pentru un text ce contrastează violent cu normele comuniste a înăbușit în mare măsură spiritul critic. O lectură atentă a acestui corpus suscită, pe de o parte, o nostalgie firească pentru cea mai rodnică epocă a civilizației românești, iar, pe de altă parte, provoacă serioase rezerve. Constituția din 1923 este în mod evident un text datat. El trebuie înțeles și valorizat în contextul epocii și pus în relație îndoișoară cu Marea Unire de la 1918. Valoarea sa stă în primul rînd în faptul de a fi reușit să fie primul ansamblu normativ cuprinzător, legat organic de spiritul public și de realitatea socială românească. Noi putem spune că avem o mai veche tradiție constituțională, așa cum a arătat cu seducătoare lămuriri Nicolae Iorga, și ar fi suficient să amintim proiectul din 1822 sau chiar blamatul Regulament Organic la care au lucrat de fapt comeni ce cunoșteau bine realitatea românească, cum au fost Costache Coșchi, Gheorghe Asachi și Barbu Știrbei. Dar prima Constituție în spiritul democrației burgheze occidentale a fost cea din 1866. În fapt o simplă localizare a Constituției belgiene. Iată de ce textul din 1923 rămîne singura referință importantă, pe care e bine să o avem permanent în atenție, dar față de care se impune o serioasă distanțare. Nu mă refer la mulțimea de reglementări de natură economică, ci la principiile generale. Voi lăsa iarăși de o parte faptul că pe atunci statul român se definea ca monarhie parlamentară, în timp ce acum - cu o legitimitate discutabilă - s-a optat pentru republică. Voi arăta însă că spiritul în care a fost gândită atunci Constituția

conținea elemente discriminatorii întemeiate pe sex, religie și naționalitate:

1. Se restrîngea dreptul femeilor de a participa la viața politică;
2. Biserica ortodoxă trecea drept biserică de stat, iar cea greco-catolică îi urma îndeaproape, fiind privilegiată față de celelalte culte, considerate ca neromânești;
3. O discretă înclinare asimilatorie era conținută în formularea: „România, fără deosebire de origine etnică, de limbă, sau de religie...”

Prin urmare a fost necesară o nouă Constituție care să fie sincronă cu reglementările europene și, în același timp, adecvată la mutațiile de mentalitate produse în chiar societatea românească. Proiectul nou de Constituție, așa cum a ieșit el din prima etapă a dezbaterilor parlamentare, aduce în această privință elemente de noutate. Concepția este în mod consecvent laică, deși acest lucru nu s-a precizat în mod explicit ca în Constituția franceză. Culeta sînt egale, dar nu se oferă în această privință nici o garanție. Biserica greco-catolică rămîne complet fără sprijin. Problema minorităților naționale a fost de aceeași natură în formulările anteproiectului. Libertățile și deplina egalitate în drepturi erau declarate, dar lipseau garanțiile și specificările pe domenii. De aici au izvorât multe dintre tensiunile Constituentei. După îndelungi tratative purtate cu gruparea majoritară, U.D.M.R. obține dreptul de a se folosi limba maternă în justiție, dar deocamdată nu și în administrația locală. O bălăie aspră s-a dat pentru modificarea unui articol cu un evident potențial represiv care incrimina „îndemnul la (...) separatism național, etnic și lingvistic”. În aparență mult mai democratic decît Constituția din 1923, anteproiectul conținea câteva precise restricții și amenințări voalate. Privite retro-

spectiv, hîrtiuile din Constituanta se luminează în chip diferit. E aproape limpede acum, pentru cei care au urmărit cu atenție cursul evenimentelor, că F.S.N. a strecurat cu premeditare câteva prevederi discriminatorii în scopul de a obține mijloacele unui șantaj politic și de a scoate gruparea maghiarilor de pe orbita opoziției. Iar maghiarii mai au câteva lucruri de obținut. Bunăoară, o prevedere cu totul provocatoare pentru minoritățile naționale de la noi este aceea de la Articolul 32: „Învățămîntul de toate gradele se desfășoară în limba română. În condițiile legii, învățămîntul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională”. Deși la punctul imediat următor se garantează dreptul de a învăța în limba maternă, limba engleză, de exemplu, apare în statul român privilegiată față de limba maghiară vorbită de două milioane de autohtoni. Este desigur nefiresc, dar, așa cum am arătat mai sus, Proiectul de Constituție nu trebuie judecat ca un text cu acoperire integrală în principii și opțiuni ideologice, ci de multe ori trebuie citit ca strategie politică. În jocul acesta cîlic, P.U.N.R. și-a asumat permanent rolul spertoare, pe care F.S.N. l-a sancționat cu asprime atunci cînd împrejurările au cerut-o.

În această perspectivă dinamică, noua Constituție se va dovedi în final mai modernă și mai deplin adaptată idealilor contemporane. Dar îngrijorător este faptul că Proiectul conține prevederi greu acceptabile și care nu mai pot fi citite ca obiect al unui posibil șantaj politic. Ele par mai degrabă expresia unei opțiuni ideologice constanțe. La Articolul 42, citim că statul ocrotește proprietatea privată, ceea ce nu e deloc departe de Constituția din 1965 unde, de asemenea, se prevedea că se ocrotește proprietatea particulară. Iată cum se stabilește o ierarhie, care plasează proprietatea de stat în poziție dominantă.

Dacă ar fi să corelăm această formulare cu legea privatizării propusă de guvern, am putea trage concluzii de-a dreptul catastrofale.

Aspectul cel mai strident al Proiectului de Constituție, pe care l-au elogiat doar cei interesați sau cei neatenți, este că principiul separației puterilor în stat nu este respectat în mod riguros, că apar instituții care uzurpă puterea legislativă și pe cea judecătorească, sustrăgîndu-se oricărei supravegheri. Curtea constituțională (inventată după modelul francez) preia atribuțiile puterii legislative, deoarece îi revine dreptul de a aviza propunerile de suspendare din funcție a președintelui României. Pe de altă parte se substituie puterii judecătorești, întrucît hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid. În privința definițiilor clare și riguroase a puterilor în stat, Constituția din 1923 rămîne un model de urmat. Actualul Proiect a preferat însă să preia exclusiv articolele care exprimă ideea națională.

Am putea spori ca pînă la urmă Proiectul să devină o bună Constituție, ceea ce nu este însă de natură să ne mulțumească deplin. În societatea românească a existat mereu o distanță între textul constituțional și practica socială. Lumea interbelică era mult mai democratică și mai tolerantă decît s-ar putea întrevăde din aspectele pe care le-am evidențiat, în timp ce era comunistă a fost mult mai opresivă decît înseși normele constituționale. Noi moștenim acest tip de ecart și, dacă avem în vedere doar ce s-a întîmplat în marșele la Tîrgu Mureș, în Iunie în Piața Universității și instigațiile xenofobe ale unui sector definit din societate, atunci avem motive serioase să ne temem că viitoarea Constituție, poate bună în litera ei, nu va găsi suficient sprijin în spiritul public.

U.M.T.R. - REZULTATUL UNEI NELINIȘTI

Cu o lună în urmă, a luat ființă Uniunea Mondială a Tutoilor Românilor. Trei dintre membrii Colegiului Director al acestei noi organizații au răspuns citorva întrebări adresate de revista noastră, referitoare la statutul și obiectul de activitate ale Uniunii, la poziția față de organizații oarecum similare, precum și la inițiativele cu caracter de noutate.

Valentin Radu, jurist: Uniunea Mondială a Tutoilor Românilor este, dacă vreți, rezultatul unei neliniști. Poporul român care include, bineînțeles, și comunitățile din străinătate, traversează astăzi o perioadă de pulverizare socială mai mult sau mai puțin întîmplătoare. Comunismul, în forma lui cea mai aberantă, ceausismul, ne ținea oarecum laolaltă, dar, din păcate, acest laolaltă se baza pe ură. După revoluție, disensiunile politice, economice, etnice și de curînd cele religioase adîncesc atomizarea societății românești, iar cercurile guvernamentale, puterea în ansamblu, nu fac nimic decisiv pentru ca această periculoasă stare de fapt să fie depășită. Să nu uităm politetea ambiguă față de frații noștri de peste Prut, care sînt dezamăgiți, unii se simt de-a dreptul trădați de recenta semnare a tratatului cu cel care îi asupresc încă. Uniunea noastră - o inițiativă a unui număr important de români din țară și din străinătate - e hotărîtă să militeze în primul rînd pentru ideea de unitate și reconciliere națională.

Constantin Dănășteanu, fost deținut politic, pensionar: Conflictele de origine etnică sînt o falsă problemă în România. Lipsa de discernămint, diletantismul politic au creat-o.

Ionel Lazăr, inginer: Poziția noastră față de Vatra Românească? Patriotismul trebuie pus în slujba rațiunii. Noi întindem mîna tuturor minorităților naționale.

Constantin Dănășteanu: Disputele din interiorul țării sînt proiectate și asupra comunităților românești din străinătate, infiltrate și manipulate, la rîndul lor, de forțe oculte, în scopul la fel de oculte.

Valentin Radu: Nu sîntem, cum s-a spus, adversari ai U.M.R.L., dar considerăm că o organizație de o asemenea anvergură trebuie să-i cuprindă și pe românii mai puțin liberi, ale căror interese trebuie apărate efectiv. În condițiile create de revoluție, România trebuie și poate să facă mai mult

pentru românii din exil. U.M.R.L. exprimă interesele diasporii, dar este, totuși, anormal ca un congres al românilor să aibă loc și astăzi într-o capitală străină oarecare.

Ionel Lazăr: Asta nu înseamnă că nu recunoaștem meritele U.M.R.L., în special ale domnului Ion Rațiu, care a încercat în numeroase ocazii să atenționeze cancelariile lumii libere despre situația noastră, a celor din țară. Nu numai că nu sîntem adversari ai U.M.R.L., ci rămînem deschiși oricărei colaborări.

Constantin Dănășteanu: Mai precis, sîntem gata să primim filiale U.M.R.L. în Uniunea Mondială a Tutoilor Românilor.

Ionel Lazăr: În cadrul U.M.T.R. funcționează câteva departamente - departamentul pentru problemele românești actuale, un departament al comunităților românești din străinătate, departamentul cultural și departamentul pentru investigarea comunismului în România și efectele lui postrevoluționare.

Valentin Radu: În legătură cu departamentul pentru investigarea comunismului, câteva detalii. Nu dorim și nu avem puterea să facem „procesul comunismului”, dar putem și vrem să restabilim adevărul despre ceea ce a însemnat comunism pentru România. Vom alcătui un inventar al vicliimelor și rănilor provocate de comunism, un document istoric bazat pe probe. Vom face apel la toți cei care pot depune mărturie în scris despre implicarea lor directă, a rudelor, a cunoștințelor în abuzurile celor 45 de ani de represaliune. Nu speculații și monografiile, ci - repet - inventarul victimelor colectivizării, al degradării economice, politice, culturale, al societății comuniste în ansamblu. Vom avea nevoie de istorici, politologi, economiști, sociologi care să sprijine această acțiune de interes național. În fond, nu contează niște condamnări penale; trebuie să primeze cunoașterea adevărului, fără de care nu poate exista concilierea națională, o veritabilă pace socială în România.

Constantin Dănășteanu: Uniunea noastră e în plină organizare, sîntem la început de drum. Dacă puterea e interesată într-adevăr de aspirația unității naționale, dacă militează pentru „liniștea noastră”, ne-ar putea ajuta să depășim greutățile acestei faze de organizare.

A consemnat **SORIN FAUR**

DECLARAȚIE DE CONSTITUIRE

Subscrișii membri fondatori ai UNIUNII MONDIALE A TUTOIOR ROMÂNILOR - U.M.T.R.

Constatînd de fapt că „urmasa face puterea”, Constatînd că printr-o politică deliberată, dictatura comunistă a condus la pulverizarea societății românești, la învîlbirea dintre grupurile sociale și chiar dintre indivizi, pentru a-și menține și întări mai ușor dominația, Că aceeași politică a determinat emigrarea unui număr mare de intelectuali, specialiști, muncitori de înaltă calificare, studenți, iar acest proces nu numai că nu a scăzut după revoluția din decembrie 1989, ci s-a amplificat pînă la valori intolerabile, punit și în pericol însăși vigoarea ființei noastre naționale.

Văzînd că, în special, aspirațiile fraților noștri de peste Prut, care înfruntă și azi presiunile aceleiași politici imperiale care i-au smuls de la sînul patriei-mamă, precum și alte comunități românești nu sînt sprijinite printr-o politică externă demnă și clară,

Avînd în vedere că, deși emigrația română dorește să contribuie la redresarea patriei, alți prin aportul spiritualității sale - parte integrantă a spiritualității românești - cit și prin promovarea intereselor României în exterior, totuși aceste eforturi sînt blocate de birocrație și acte politice sau alte manifestări dăunătoare prestigiului nostru în lumea democratică.

Dorînd să restituim românilor unitatea la care au tot dreptul, prietenia, concilierea și respectul minorităților din țară și să le oferim acestora prietenia, concilierea și respectul nostru.

Dorînd să restituim țării și lumii - sub deviza „PRIN ADEVĂR SPRE SOLIDARITATE” - istoria adevărată a ultimilor 50 de ani ai României, confiscată și grosolan falsificată de comunismul intern și extern,

Propunîndu-ne să contribuim la propagarea valorilor democrației autentice și a respectării drepturilor fundamentale ale omului, la renașterea sufletului românesc pe baza valorilor noastre morale tradiționale, ca temelie a reconstrucției societății civile în România,

dorită și meritată de poporul nostru,

Vorînd să contribuim la cunoașterea în lume a adevăratelor aspirații ale poporului nostru, a valorilor sale culturale, politice, juridice și de altă natură, să contribuim la menținerea identității comunităților românești din străinătate și la atragerea acestora într-un schimb continuu de valori cu patria-mamă.

Constatînd că este necesar ca miscarea pentru unitatea tuturor românilor să-și aibă centrul său firesc în România, pămîntul înădîntîntei românilor, indiferent unde se află el în momentul de față,

HOTĂRÎM SĂ ÎNFIINȚĂM UNIUNEA MONDIALĂ A TUTOIOR ROMÂNILOR - U.M.T.R. - ca organizație fără scop lucrativ, cu personalitate juridică de naționalitate română, fără caracter de partid politic și independentă de orice partid,

București, mai 1991

ORTODOXIE ȘI LIBERTATE

Rezervele sau protestele leșite din sticluri rafinate sau din bidinele agresive la adresa introducerii învățământului religios în școli sunt inspirate de spiritul laic contemporan, de clișee înfiprite în minți de orele de învățământ politic, de spaima ale celor care s-au născut obosiți și trăiesc ca să se odihnească. Ele sunt provocate și de abuzul de sfințiri de stat, deși mai benefice se fi fost sfeștaniile în sedile vechii puteri, de revărsare de imagini religioase într-o presă care, concomitent, face apologia violenței, precum și de abundența de luminări care apar periodic pe mesele redactorilor de la Televiziune, puțin familiarizați cu daștile sau gradele bisericesti.

Respingerea învățământului religios în numele libertății se bazează cel puțin pe o dublă confuzie: nu poți pretinde că ești liber dacă nu știi ce alegi, așa cum nu se poate trece cu vederea faptul că întreaga concepție creștină pune accentul pe demnitatea umană: or, libertatea fără demnitate este o iluzie tragică.

De fapt, creștinismul a afirmat, de la începuturile sale, libertatea în fața cultului imperial, făcând o netă distincție între puterea cezarului și puterea divină, așa cum a deplasat problema relațiilor umane cu divinitatea de pe manifestările exterioare pe devoțiune („miă voiesc și nu jertfe”), reliefând puternic responsabilitatea individului față de divinitate, de sine și de ceilalți. De aici, acea afirmație care a dat dimensiuni nebănuite omului în fața cărului nu mai apăreau interdicții imaginare sau dispoziții ce trebuiau respectate habotnic: „Toate fmi sunt slobode, dar nu toate de folos”, cu

scrie Iocurilor Corintului apostolul Pavel atunci cînd îi îndeamnă să nu mai comită fapte care nu concordă cu existența unui om care a început o viață nouă. Nu dispozițiile memorate mecanic asigură apropierea omului de divinitate, de Dumnezeu cel viu, ci alegerea cu grijă a drumului, de unde rolu acordat judecării, discriminării, acea însușire care este elogiată în toate scrierile inarilor dascăli creștini și care este „dreapta socoteală”.

Libertatea a inspirat civilizația catedralilor, aceea care și-a căutat expresia în contactul omului nu cu aparențele, ci cu esența vieții, cu marile întrebări puse de viață și de moarte. De aici și bogăția limbajului care ne-a devenit, în mare parte, străin, pentru că nu ne mai putem transpune în lumea de simboluri care apăreau firesc într-o expresie care trecea dincolo de imediat. Cine a citit cu atenție Paradisul lui Dante, cîntica în care referințele la realitatea imediată se răresc pentru a face loc unei lumi intelectualizate și nu au știut să reziste răului și să înfrîngă violența; concluzia la care ajunge Beatrice, care-i lămurește toate întrebările ridicate de lumea prin care trece Dante, este că omul trebuie să stea ca turnul necălit în foța furtunii, iar, dacă nu poate, să revină la idealul său, după ce a fost călcat în picioare de furia orăbă. Recunoaștem în această expunere teoretică a Beatricei o constantă a gândirii dantești, preocupată de problema libertății umane, mereu asaltată de puterea care dorește să reducă viața colectivă la ceea ce o slujește pe ea, în modul cel mai strict. Putele care iau o parte din lumina lunii reprezintă ezitările și slăbiciunile noastre care nu trebuie să ne birue. Fără întru devenire, omul nu trebuie să se lase biruit de vicisitudinile: un principiu ubi celor care trăiesc, în general, sub apăsarea vicisitudinilor.

Libertatea se află în miezul dezbaterilor deschise de Reformă, precum și în discuțiile purtate de gînditorii care, hrînind curentul laicizării culturii, au dorit să elimine din analiza naturii umane aspirația acestora spre infinit. Secularizarea care face progrese vădite în epoca Luminilor și în secolul 19, transformă misticismul într-o sprieitoare și acceptă doar manipularea politică a religiei, preferînd obturarea ei. În secolul 20, gîndirea aceasta reducționistă merge mai departe, pentru că acum, ne spune Sir Isaiah Berlin, s-a ajuns la concluzia că cel mai bun mod de a aborda marile întrebări ale vieții nu este nici raționalismul și nici intuiția, ci ignorarea întrebărilor. Regimurile totalitare au văzut în religie un dușman și au căutat pe căi subtile sau prin atac frontal, cum a procedat ateismul comunist, să o elimine din viața oamenilor, pentru ca să-i poată transforma mai ușor în roboți. Operația nu a reușit, pentru că puterea totalitară, care a făcut martiri (așa cum au făcut și stăruitorii cultului imperial), a ignorat faptul că omul este o ființă foarte complicată care nu poate fi redusă la o schemă de robot. Adevărata sursă a activității umane, observă pertinent Berdiaeff, se află în interiorul și nu în afara omului: chemarea pe care „activiștii” au adresat-o omului de a participa la „mărețele șantiere” ignora faptul că omul nu ridică un baraj de dragul barajului, ci pentru că îi este de folos și de aceea îl realizează nu în urma „mobilizării” făcute, ci prin efortul spiritual al fiecărui participant la „operă”. Mai înainte de a acționa, omul trebuie să stabilească ce reprezintă pentru el valoarea supremă, scopul și sensul vieții sale”, scrie Berdiaeff, pentru că altfel se mișcă prin

viață ca o moluscă. Evident, trăiește, strigă și asudă, dar nu știe cît de jos a ajuns...

Ortodoxia aduce în acest sfîrșit de secol 20 prospețimea principiilor enunțate de întemeietorii Bisericii, de către apostoli și mari dascăli din primele secole ale erei noastre creștine: ortodoxia păstrează nealterate toate căile de acces spre divinitate (cele șapte Taine), principiul că viața creștină se întemeiază pe o permanentă conlucrare a voinței umane cu cea divină (sinergia), o conlucrare ce se realizează prin aplicarea principiilor la fiecare caz în parte (prin duhovnicie). Sursele filosofiei ortodoxe se află în patristică și nu într-un sistem filosofic, ceea ce conferă gîndirii șansa de a nu se închide într-un sistem rigid. În fața unor biserici care s-au adaptat masiv și excesiv la ritmul vieții politice și sociale prin „aggiornamento”, Biserica Ortodoxă apare ca deținătoare a mesajului inițial, nealterat; ca atare, ea își poate asuma îndatorirea unei regenerări care nu se pune numai în fața societăților devastate de comunism.

Dar Biserica Ortodoxă nu a fost scutită de falsele îndemnuri date de gîndirea secularizată societății moderne și care au adus-o în fața impasului de a rezolva probleme din ce în ce mai grele cu aceleași elemente de calcul. Biserica Ortodoxă a fost „îngrediată” de Statul modern care i-a fixat drept obligație slujirea „neamului”. După ce a favorizat apariția Statului național, Biserica s-a văzut pusă sub controlul Statului, care, în toate țările ortodoxe, a adoptat rapid și necritic forme ale laicismului european. Pentru Statul modern, Biserica a devenit un gen de „bastion național”; de aici și primejdia, care nu a putut fi mereu evitată, de a manipula Biserica în scopuri strict politice, cum s-a înfipmat, de exemplu, sub influența mișcării legionare. Comuniștii au mers mai departe și au redus la minim acțiunea socială a Bisericii, făcîndu-i un singur obiectiv: „lupta pentru pace”.

Libertatea noastră depinde de ieșirea Bisericii de sub controlul Statului: o Biserică întoarsă la menirea ei, de „salva” sufletele, va reduce în existența noastră domeniul sacral profanat de ateii. Această reapariție ar permite o rapidă ierarhizare a activităților umane, distruse de materialismul care a adus în prim plan dependențele: or, nu debaraua formează centrul unei locuințe. Ea ar permite stabilirea unui fericit raport între intimitate și exterior, între privat și public, eliminînd sursele duplicității.

Pentru a reveni la „normă”, Biserica Ortodoxă trebuie să-și regăsească spiritul ecumenic înăbușit de stricta dependență de Statul național: nu este o problemă care-i privește numai pe români, ci și pe sîrbi, ruși sau greci. Creștinismul nu separă oamenii după rasă sau clasă, pentru că pornește de la principiul că în toți oamenii se află chipul lui Dumnezeu și de aceea în fața Lui nu este „nici iudeu, nici elin”. Redobîndindu-și dimensiunea universală, atrofiată de provincialism, Biserica Ortodoxă va putea relua dialogul cu intelectualii care trăiesc patriotismul ca un atașament la o vatră ce aparține unei lumi civilizate, la o țară ce aparține la „podoaba lumii”, care este Europa. Dar ca să ajungem aici, efortul nu trebuie să vină numai din partea Bisericii, dar și a școlii care să-i învețe pe copii că legea romană și gîndirea greacă se află alături de Biblia: baza civilizației europene: este normal să-i studiem pe Platon și să ignorăm Biblia? Dacă vrem ca în soluțiile noastre să introducem elemente durabile, atunci va trebui să introducem în elementele de calcul principii extrase din Biblie. Atunci libertatea își va descoperi adevăratele dimensiuni: pentru că omul nu este deplin liber decît atunci cînd a găsit nu formule de compromis și un gen de resemnare populară (asezonată cu proverbe), ci formule întemeiate pe Adevăr și pe Dragostea care, cum spunea Dante, pune totul în mișcare.

ALEXANDRU DUȚU

MUZICA TĂMĂDUITOARE MARIANA NICOLESCO

Cîntăreață de origine română, cu cetățenie italiană și rezidență în Franța și Statele Unite. Începe studiul muzicii la vîrsta de 5 ani în cadrul Conservatorului din Brașov la clasa de vioară. Concomitent, își însușește primele noțiuni de armonie, compoziție și dirijat de orchestră și ansamblu coral. După 12 ani de vioară se decide brusc pentru studiul canto-ului, înscriindu-se la Conservatorul din Cluj ca mezzosoprană. La sfîrșitul primului an obține o bursă de studii la Academia Santa Cecilia din Roma unde maestra Jolanda Magnoni descoperă că, de fapt, vocea sa este de soprană. În 1972 îi înfipnește la Milano pe faimosul dirijor american Thomas Schippers a cărui cîntăreață favorită devine imediat. Tot atunci cîștigă concursul Voci rossiniene organizat de Radioteleviziunea Italiană. Datorită lui Thomas Schippers, Mariana Nicolesco debutează la Florența în rolul Violettei din Traviata de Verdi, rol pe care îl va interpreta de atunci de sute de ori pe toate meridianele lumii. Mariana Nicolesco cîntă sub baghete, și ele celebre, ca acelea ale lui Riccardo Muti, Carlo Maria Giulini, Wolfgang Sawallisch, Seiji Ozawa, Lorin Maazel etc. Contribuie la reușita citorva spectacole puse în scenă de Visconti, Margerita Wallmann, Franco Zeffirelli, Jean-Pierre Ponnelle, Patrice Chéreau etc. Rolul Elettrei din Idomeno de Mozart, ca și alte personaje feminine din operele mozartiene, sînt pregătite și perfecționate împreună cu neîntrecuta soprană Elisabeth Schwarzkopf. Se distinge atît pe scena vestitei Scala, cît și la Metropolitan Opera, la Semper Oper din Dresda și, în general, este invitată în toate teatrele renumite din Europa, Statele Unite, Japonia. De numele Mariane Nicolesco se leagă și renașterea repertoriului baroc la Scala (Orfeo de Luigi Rossi și Phaeton de Jomelli). În 1990 participă la spectacolul de gală dedicat Românilor la Opera din Viena. În 1991 inaugurează Anul Internațional Mozart la Barcelona, Bruxelles, München. Interpretează cu aceeași pasiune muzica sacră - Requiemul de Verdi, Requiemul de Penderecki - acesta din urmă fiind dedicat centenarului Arthur Rubinstein de la Londra. Guvernul francez i-a oferit în semn de prețuire titlul de Cavaler în Ordinul Artelor și Literelor.

Prin cele trei concerte extraordinare (joi 27, vineri 28 și sîmbătă 29 iunie) cu care ne-a regalat după o absență din țara natală de 21 de ani, Mariana Nicolesco ne-a apărut cu adevărat divină - așa cum o numește ziarul italian „Corriere della Sera” - însușefînd la propriu incanta Ateneului. Împreună cu Orchestra Filarmonică „George Enescu” și cu dirijorul Cristian Mandeal - de care o leagă anii petreciți la Brașov, în adolescență - Mariana Nicolesco a cîntat pentru prima oară publicului nostru cu glasul ei de „autentică violonistă a vocii”, sau cu măiestria ce amînțește de Maria Callas (de altfel, a și fost comparată cu celebra artistă) deopotrivă în favoarea melomanilor, a copiilor din orfelinatele române - cărora le-a donat și genera-

ția sumă de 1.000.000 de lei - și a restaurării Ateneului Român, scop pentru care a oferit, în plus, cu aceeași generozitate, cîteva mii și chiar zeci de mii de dolari.

Asistînd la repetiția generală și apoi la concertul de vineri, 28 iunie, am constatat că Mariana Nicolesco face parte din categoria artiștilor pe care nu trebuie doar să-i ascuți, ci să-i și privești. Cuvintele, frazele, arile par să se transforme în sunet abia după ce au străbătut întreaga sa ființă - atît de puternică este comuniunea dintre chipul, fizicul divel și armonia mîntrică. Uneori, sunetele explodează cu forță aproape telurică pentru ca, imediat, glasul să se înalțe spectaculos, penetrînd spații cosmice, aidoma unor comete, în acele momente cîntul Mariane

Nicolesco reunește într-o singură expresie agonia și extazul creatorului capabil să se abstragă din real pentru a-și epura trîrile de balastul imediatului, rămînd înă de destul de lucid pentru a da „rigoroze sentimentelor”.

În arile din operele Don Giovanni de Mozart, Anna Bolena de Donizetti, Norma de Bellini, ca și în cele din Aida și Traviata de Verdi, sau Tosca și Madama Butterfly de Puccini, frazele Mariane Nicolesco s-au înfipnit într-o impresionantă varietate de nuanțe și intensități, parcurgînd trasee insoțite, de la cele cu accente dramatice și inflexiuni grave de mezzosoprană la atele, diafane, de soprană lirică, pînă la cele cristaline, scilicet, specifice sopranelor de coloratură. Nu înfipmător această „cetățeană a

lunii” - cum îi place să se autodefinească - i-a uimit pe specialiștii prin extinderea neobișnuită a registrului vocal. Despre aria „Mi tradi din Don Giovanni”, cronicarul revistei „Diapason - Harmonia” din Paris nota că: „E unul din acele adevărate miracole din lumea operii în care muzica, devenită acțiune, ne emoționează și ne iluminează”. În 1977, cînd debută pe scena Operei din New York în rolul Violettei din Traviata de Verdi, criticii muzicali se întrecuau în superlative: „Violetta Mariane Nicolesco a fost superbă” („The New York Times”); „Nici un alt cîntăreț n-a creat un eveniment comparabil cu debutul Mariane Nicolesco la New York în Traviata de Verdi. Vocea ei a răsunat cu o extraordinară expresivitate, revelînd semnificații și trăiri pe care nimeni nu le-ar fi crezut posibile” („New York Post”). Cît despre creațiile din operele lui Puccini, ziarul „New York Times” sublinia „controlul perfect al forțelor vocale care per-

mite sunetului să planeze cu neobișnuită ușurință și siguranță în melodia pucciniană”.

Timpe de trei seri, Mariana Nicolesco a electrizat publicul de la Ateneu cu muzicalitatea excepțională, cu prezența și prestația scenică, demnă de aceea a unei actrițe de cinema, cu rafinamentul, subtilitatea, știința, plasticitatea expresiei, cu rezonanțele de catedrală ale glasului pe care știe să îl modeleze cu o abilitatea de sculptor. Orchestra și dirijorul Cristian Mandeal s-au aflat într-o perfectă concordanță, conștinînd într-unul din cele mai noble acte de cultură. Dincolo de orice speculație estetică, prezența la București a Mariane Nicolesco a constituit încă un impuls pentru sufletele noastre de prea mult timp denutate, făcîndu-le să devină mai încrezătoare în forța miraculoasă de tămăduire a muzicii, a Artel.

DESPINA PETECEL

Alina Mungiu

SĂ FII TÎNĂR CU VOIE DE LA PĂRINȚI

Pe data de 7 iulie 1991, teatrul Bulandra ne-a invitat la o dublă sărbătoare: aniversarea zilei de naștere a lui Liviu Ciulea și premiera spectacolului *Deșteptarea primăverii* de Frank Wedekind. Alegerea unui text în care subiectul principal este asasinarea naturaleji de către o lume convențională, prin principalii ei exponenți - familia și școala - nu este, bineînțeles, întâmplătoare. Spectacolul este aproape mai important prin analogia cu societatea românească de astăzi decât în sine. Din cauza aceasta sîntem convinși că ne înscrim perfect în intenția lui Liviu Ciulea dacă ne vom referi în rîndurile care urmează nu atât la performanța teatrală remarcabilă la care am asistat, cît la conotațiile contemporane ale problemelor ridicate de Wedekind-Ciulea în *Deșteptarea primăverii*. Tineretul, familia, școala - iată trei chestiuni fundamentale asupra cărora gîndirea noastră încovoiată de dominanța politicului a zăbovit mult mai puțin decît se cuvenea. Deși impactul lor asupra politicului s-a dovedit fundamental,

ȘCOALA Eroul lui Frank Wedekind, Moritz Stiefel, se sinucide pentru că a rămas un an repetent. La drept vorbind nu numai din cauza asta, ci și pentru că realizează că pentru părinții săi este mai bine să fie mort decît repetent. Într-adevăr, insuccesele școlare ale copilului reprezintă o dramă fundamentală a familiei convenționale. Un copil care nu ține la note și în plus nici la viață este în mod evident un rebut. Nu era fiul meu, va declara tatăl lui Moritz la mormîntul fiului, a cărui moarte nu mai poate adăuga nimic la durerea tatălui că a zămîslit un personaj atât de neconvențional încît școala și viața să nu fie sînte necesare. În sala de la etaj în care vor studia la anul nu sînt decît un număr limitat de locuri în bancă. N-are decît natura să producă 51 de pictori geniali, la Salonul oficial nu sînt decît 50 de culce de care poți agăța un tablou. Și, dacă nu expul la Salonul oficial, nu faci parte din Uniunea Scriitorilor sau nu scrie despre tine la ziari, practic nu există în societate. În lumea convențională nu există valori oculte.

Școala la care studiază Moritz are un aer înconfundabil prusac, și desigur și protestant, o atmosferă care amintește bine de colegiul din Praștia lui Junger. Are școala

pline de profesori care susțin cu înverșunare nazismul deși nu sînt nazisti, sau cel puțin nu au fost la început. Corpul didactic românesc care a votat cu Frontul s-a trezit complice la atentatul mineros împotriva intelectualității și tinereții - cele mai de seamă valori ale noastre. Deci apropierea cu școala lui Wedekind, oricît s-ar vrea de liberală-școala românească, se susține.

Ar face oare însă vreun tînăr român gestul lui Moritz? S-ar zice că nu: adolescentul miop se gîndește la sinucidere dar nu în mod serios, iar Ovidiu Georgescu din Bacalureat de Caragiale declară la rîndul său: Mamito, dacă pierz un an, mă omorîlă însă că atît adolescentul miop cît și Ovidiu nu rîmîn repetenți. O intervenție feminină va face atît pe profesorul Vanciu cît și pe cel al lui Ovidiu să le dea șase la toți. Balcanii au avantajul că numărul locurilor în bancă nu este niciodată fix. În Balcani se poate sta și cîte trei în bancă, nu e obligatoriu să fie doi, cum obligatoriu nu este nimic, de altfel. Lumea balcanică poate fi convențională, dar convenția devine doar în mod excepțional rigidă aici. Această situație excepțională a existat în 1990, în scurta abatere de la Caragiale, cînd adolescenții s-au vrut mai mult decît Ovidiu Georgescu, și a fost necesară o minieră pentru a-i pune la locul lor.

dintre bine și rău. Observația mi se pare fundamentală. În mod normal generațiile nu ajung într-un conflict radical în Balcani deoarece aici compromisul este aspirația tuturor generațiilor, și cine aspiră la compromis nu se poate radicaliza. Survine însă anul 1990, și generația produsă de un autoritarism care depășea limitele balcanismului - să-l recunoaștem lui Ceaușescu asta - refuză compromisul. Ce se întîmplă atunci? Bînda și mediocra familia balcanică se radicalizează. Autoritarismul mascat devine manifest. Părintele conformist se leapădă de fiul aflat în Piața Universității așa cum tatăl Stiefel se leapădă de Moritz. Ce memorabile scrisori ale unor părinți revolțaiți contra propriilor lor copii a publicat ziarul Azi în campania electorală de anul trecut! Ce cutremurătoare scrisoare a scris în *Opinia studentescă* un tînăr părinților săi, intitulată: Ce ați făcut în ultimii 45 de ani? Pusă în fața unei opțiuni, familia a preferat mai curînd să aplaude zdrobirea în bătaie a odraslelor sale de către minei, decît să fie tulburată ordinea conformistă a lumii, în care autoritatea trebuie respectată. Un argument pe care mi l-au repetat la nesfîrșit conlocuțiilor mei frontisti de ocazie și conformiști prin vocație a fost că un student nu are calitatea de a-și da cu părerea despre un președinte.

poate fi de îndată bînuît de toate relele. Neconvenționalismul - implicat deci și tinerețea, care este mai aproape de natură și deci mai departe de convenționalism - este confundat cu imoralitatea.

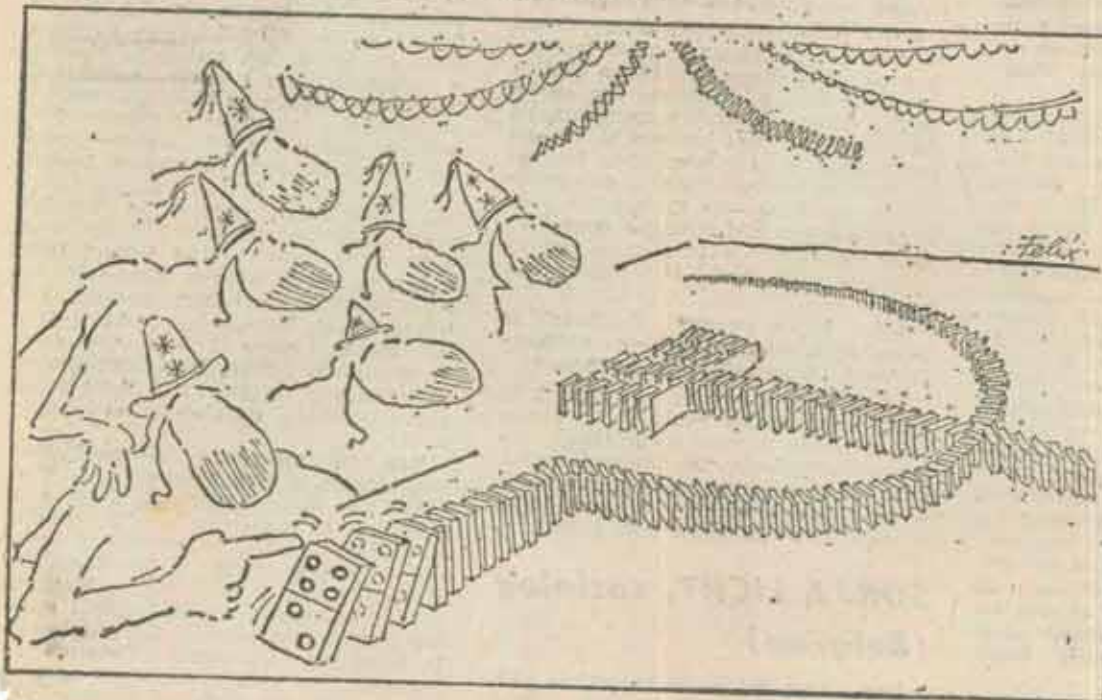
Cu o scurtă excepție, cea din primele săptămîni de după revoluție, societatea românească nu valorizează tinerețea. Într-o lume balcanică, înghețată în conformisme și mediocrități consacrate ca valori, avîntul tinereșc pare destabilizator, agresiv, dezechilibrant (lumea convențională este veșnic într-un echilibru instabil). În lumea balcanică, unde competiția și ierarhizarea valorilor nu au funcționat niciodată din cale afară, avansarea în ecară profesională sau socială nu se face după merit, ci după vîrstă. Liberalul lui Camil Petrescu care spune că mai întîi trebuie să cari oțeta celui dinainte pînă atîngi vîrsta potrivită are mare dreptate. Fără să ducă la inerție și la scăderea dinamismului social. Dar parcă ce contează? Lumea balcanică are o tradiție a existenței în vegetativ, care nu te lasă să mori, dar nu-ți permite decît să supraviețuiești. Tinerii care vor să reușească în această lume trebuie deci să se conformeze. Ilustrul unchi din Caragiale o zice pe sîleau: Nu pot spune că are vreun cusur... dar... dar... oarecare veleități și pretenții de personalitate... de independență... de autoritate... cum s-ar zice, fumuri juvenile... fiindcă așa sînt toți tinerii din ziua de azi... Își închipuiesc că în fața unei diplome cu care vin de pe băncile școlii, are să le cază toată lumea în genunchi ca să-i urce în cap... Asta nu merge! Un tînăr trebuie să fie modest...

TERIBILISM ȘI SINUCIDERE

Generația între treizeci și patruzeci de ani a fost temporar cucerită de către Petre Roman deoarece echipa sa relativ tînără a dat impresia că sparge tradiția gerontocrației conducătoare. Partidele istorice au avut mult de pierdut că nu au făcut același lucru. În perioada în care nimeni nu se îndoaie de calitățile de lider ale lui Marian Munteanu, opoziția nu îi putea totuși admite ca liderul ei, deoarece era prea tînăr. Lumea convențională nu are cum să se uite la ceea ce ești, ci doar la cine ești. Este adevărat că există și un feedback: deosebita inerție a lumii balcanice trezește reacții pe măsură. Tinerețea lui Cioran sau a lui Eugen Ionescu a fost plină de exagerări deoarece entuziasmul moderat și energia temperată nu au șanse să cîntească edificiul convențional balcanic. Într-o lume fluidificată, piatra pe care o arunci în apă nu cade la fund, ci revine la suprafață. Numai demersul teribilist poate eventual sparge conspirația mediocrității și a conformismului, cum este cel al lui Eugen Ionescu din NU. Alternativa este sinuciderea, o soluție poate mai bună decît altele de a sparge convenția. Dar, am mai scris-o, în lumea lui Caragiale e greu să te sinucizi. Singurul care reușește, nenea Anghelache, moare degeaba: nimeni nu înțelege motivul sinuciderii sale. Este o sinucidere fără valoare pedagogică.

Poți fi tînăr în România? Iată o întrebare care se încadrează bine în aceea mai generală dacă poți fi român. Răspunsul pe care l-ar da Caragiale este probabil acela că se poate: dar numai din cînd în cînd, atunci cînd îți îngăduie stăpînirea, familia, vecinii de scară și colegii de serviciu.

P.S. Se înțelege că există destul profesori și părinți în România care nu suferă de simptomele descrise mai sus. La o conferință în Statele Unite la care am fost invitată împreună cu Marian Munteanu cineva a spus: „Înțelegem cît vă este de greu, părinții voștri au votat cu Frontul, și vol...”. Al meu nu a strigat Marian. Și eu aș fi putut spune același lucru.

românească vreo legătură cu această atmosferă? Din păcare are: școala românească este un templu al conformismului. Acest lucru s-a văzut cel mai bine în faptul că majoritatea corpului didactic a votat cu Frontul Salvării Naționale la alegerile din 20 mai 1990. Nu pentru că majoritatea profesorilor din România ar fi comunisti, ci pentru că ei sînt prototipul ideal al conformismului în societatea noastră. Un conformist se aliază întotdeauna cu autoritatea, deoarece numai o autoritate puternică poate face respectată o convenție. Din cauza aceasta, conformistul - implicat profesorul român - poate ajunge la fel de criminal ca și profesorii lui Wedekind. Nenorocirea conformismului constă în aceea că, aderînd cu ușurință la convenție în general, poartă adera la cine stie ce înfrîtoare convenție în particular. Romanele lui Böll sau Siegfried Lenz sînt

FAMILIA Este familia balcanică o familie autoritară? La o primă vedere s-ar zice că nu: madam Georgescu nu-l trimite pe Ovidiu la școala de corecție precum părinții lui Melchior din *Deșteptarea...*, dimpotrivă, se zbate să-i aranjeze examenele. Aranjînd însă examenele lui Ovidiu sau căsătoria lui Ovidiu, madam Georgescu va fi cea care va dirigi veșnic viața lui Ovidiu. În România, familia aranjează nunta tinerilor și se ocupă de nepoți: autoritatea ei, deși în înveliș balcanic ce o face să pară mai atenuată, se întinde asupra a două generații. La o adică familia se va prevala necruțător de ceea ce a făcut pentru tînărul Ovidiu. Cîneva își spune: fesenisti sînt acea categorie de oameni care spun copiilor lor: noi v-am hrănit, v-am îmbrăcat (v-am pus pile la examene), noi v-am spus care este diferența

TINERETUL Renumele mizerabil de care s-a bucurat studenții în 1990 ar trebui să ne pună pe gînduri. Studențimea reprezintă acea categorie a tinereții care reușește pentru o perioadă - cît pleacă la facultate - să scape binevoitului tiranilor familiale. Oricît de fericiți ar fi părinții, că au copii studenți, teama lor cîtă vreme aceștia le scapă de sub control este considerabilă. Părinții, vecinii, rudele tînărului sînt de obicei oameni fără imaginație și fără experiența unei studenții. Campusul universitar este pentru ei sacrificiul care trebuie făcut pentru obținerea diplomei, purgatorul inevitabil pînă la recunoașterea socială. Campusul, din care lipsește unitatea convențională de bază - familia - fiind în schimb locuit doar de un tînăr single - tinerii -, omul convențional presupune ce este mai rău despre acest spațiu. Părintele, care știe că acasă trebuia să-și exercite autoritatea ca să-l împiedice pe fiul său să bea, să fumeze și să aducă femeii - ori cel puțin așa crede - presupune în mod firesc că toate acestea se petrec acolo unde autoritatea sa nu mai ajunge. Minerul care lovește o studentă în tustă scurtă peste picioarele goale este prototipul agresivității convenționale. El o pedepsește pentru acele păcate pe care fantezia sa a presupus că ea le-a făcut zi de zi în viața ei din campus. În gîndirea convențională, unde apare nonconformismul, apare imediat și păcatul. Dacă o femeie locuiește singură, este fie prostituată, fie vrăjitoare. În orice caz, cine refuză o convenție - căsătoria în exemplul nostru -

IUGOSLAVIA: PREZENTUL DEZINTEGRĂRII, VIITORUL INTEGRĂRII

„CEI BUNI” ȘI „CEI RĂI”

Recent, la Belgrad, a avut loc o sesiune specială a delegațiilor Helsinki Citizens Assembly (H.C.A.). Această organizație internațională constituită în 1990 la Praga și compusă din membri ai mișcărilor pacifiste din Occident, reprezentanți ai inițiativelor civice, ai opoziției democratice antitotalitare din țările Europei de Răsărit și avându-i printre membrii fondatori pe Adam Michnik, Václav Havel și György Konrad — și-a asumat un rol specific, de mediator, având în vedere criza iugoslavă. Publicăm mai jos o selecție din opiniile participanților.

MILOVAN DJILAS, istoric și om politic (Belgrad)

Rep.: D-le Djilas, întrezăriți vreo soluție a crizei iugoslave?

M.D.: Cred că, la ora actuală, nu există în Iugoslavia o forță organizată, în stare să propună o cale de ieșire. Forțe democratice se află pretutindeni în țară, dar nu-s prea bine organizate. O încercare de a-i organiza ar putea impulsiona aceste forțe, pentru a crea acel ceva nou în locul Iugoslaviei „populare”, aceasta fiind cu adevărat răposată. Se cuvine a se găsi forma confederativă și a se delimita sfera de influență a centrului, având în vedere, mai cu seamă, reorganizarea armatei iugoslave, care trebuie democratizată pe baze ne-naționale, fiind menită, în exclusivitate, să asigure apărarea în cazul unui atac venit din exterior.

Rep.: Credeți că repubiile ce și-au declarat independența vor accede, după cele petrecute, la o asemenea idee?

M.D.: Desprinderea Sloveniei nu e deplină în sens juridic, iar în ceea ce privește separarea Croației, cred că nu e posibilă, pur și simplu. Regimul actual creat nu poate fi numit democrație, întrucât e cel puțin la fel de autoritar și de naționalist cum e cel din Serbia. Conflictul dintre asemenea regiuni nu poate conduce decât la război civil.

Rep.: Ce opinii aveți despre încercările de mediere venite din exterior, spre exemplu, despre întâlnirea ministrilor de externe ai Italiei, Austriei, Ungariei?

M.D.: N-au produs rezultate concrete, dar sînt inițiative pozitive; s-ar cere să fie mai multe. Situația actuală este gravă; nu sînt suficiente gesturile de bunăvoință.

Rep.: Am auzit vorbindu-se mult, aici, la Belgrad, despre rolul Germaniei în criza iugoslavă.

M.D.: Cred că inițiativa germană se îndreaptă spre o direcție greșită, nu ține seama de posibilitățile de soluționare pe căi pașnice și legale. Din păcate, nici păcerea americanilor nu este, deocamdată, întrutotul împedată.

SLAUKO GABER, sociolog, Partidul Liberal (Ljubljana)

Rep.: Acum, după ce luptele au conținut, care este atmosfera în Slovenia, ce se poate întâmpla în următoarele trei luni?

S.G.: Pot să vorbesc doar în numele meu personal: mi-e mai puțin teamă decât în zilele trecute. Avioanele nu mai zboară, s-au retras și tancurile. Ce va fi în viitor — rămîne un mare semn de întrebare. În cazul în care colectivitatea internațională nu se manifestă, nu cred că urmează o evoluție pozitivă. Vor fi, desigur, câteva încercări pe plan local și după aceea — Dumnezeu știe! Dacă colectivitatea internațională își va asuma vreun rol, există șanse pentru pace în lunile ce urmează și, mai târziu, se poate lăși o soluție liniștitoare.

Nu vorbesc despre Iugoslavia acum, Iugoslavia e un cadavru, miroase ca toate leșurile, și ar fi bine s-o îngropăm cât mai curînd. Există, în schimb, o posibilitate de menținere a unui dialog între locuitorii și popoarele zonei. Cred în ideea că se pot evita evoluțiile totalitariste și naționaliste.

Rep.: E împedată, colectivitatea internațională vede o soluție într-o Iugoslavia Confederativă. Există o deosebire doar în pozițiile Germaniei și ale Austriei.

S.G.: Cred că aceste două țări nu au avut în vedere numai situația actuală. Nu pot să admit că îndărătul pozițiilor exprimate se află ideologia pangermană ori ideea celui de-al IV-lea Reich. Fără îndoială, se poate interpreta și astfel, iar în zilele noastre, la Belgrad, s-au putut auzi opinii că ar exista astfel de prejudecăți și ideologii. Nu, Slovenia nu va deveni Kuveitul Germaniei. E de înțeles, în străinătate se dorște instaurarea păcii, a dialogului. Germania le dorște și ea, a estimat realitatea, dar în calitate de țară membră a Comunității Europene, astfel că eu nu întrezăresc o amenințare germană.

ADAM MICHNIK, istoric, gazetar (Varșovia)

Rep.: Am putut auzi opinii potrivit cărora ceea ce se petrece acum în Iugoslavia ar putea escalada și cuprinde în încălări zone întregi ale Europei Centrale și de Răsărit. Criza iugoslavă reprezintă o primejdie și pentru Polonia?

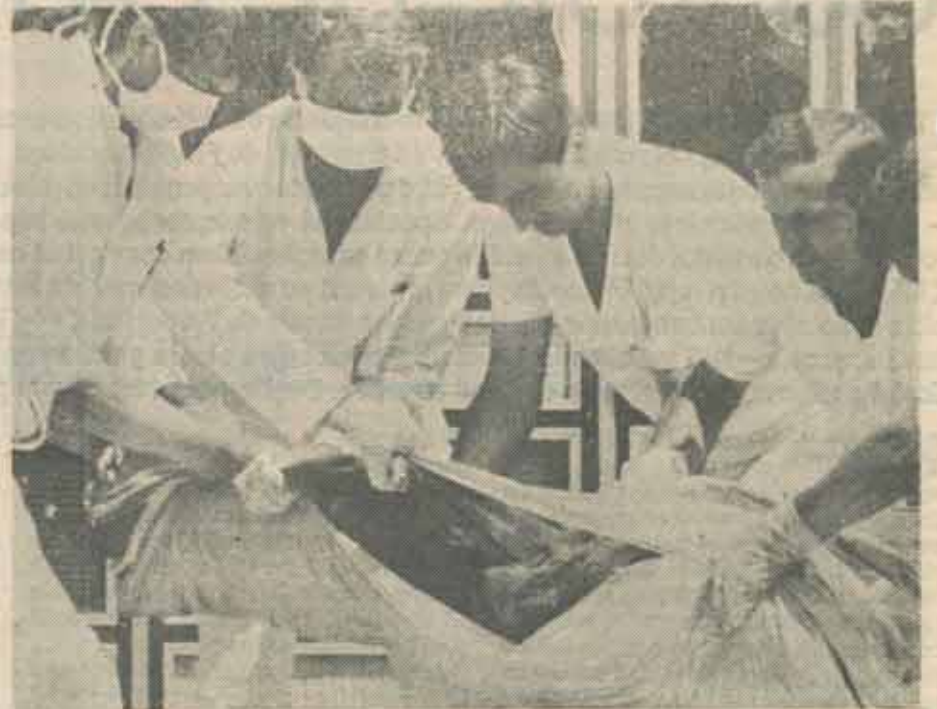
A.M.: Ceea ce se petrece aici și acum e un aspect extrem de regretabil al tranziției spre democrație, proprie sistemelor post-comuniste. Nu e un dat specific numai Iugoslaviei. În Ungaria, Lituania, Cehoslovacia, România, R.S.S. Moldova se petrec lucruri similare. În Polonia, situația e puțin diferită, pentru că minoritățile — bielorușii, ucrainenii, germanii — sînt, numeric, mult mai puțini. În schimb, dușmănia față de țigani e la noi un fenomen care se poate asemeni cu evoluțiile de aici; e un aspect extrem de primejdios. Rezultanta mai generală a evenimentelor din Iugoslavia poate deveni și mai periculoasă pentru Polonia, întrucît manifestările de totalitarism, antisociale, demagogice se stimulează reciproc: e un fenomen pe care-l putem lesne replica în istoria părții acestuia de univers.

Rep.: Ați avut ocazia, în Polonia, să aflați ce se întâmplă cînd armata își asumă un rol politic. Ce opinii aveți despre rolul politic al armatei iugoslave?

A.M.: Îl consider ca fiind doborât de primejdios, pentru că, dacă înțeleg bine, armata iugoslavă se află, în întregime, în mîna lui Miloșević; și nu-mi vine să cred, de-a dreptul, că printr-o lovitură de stat militară se poate face vreun pas spre o prefacere democratică.

Rep.: Care ar fi soluția optimă și ce poate face străinătatea?

A.M.: Intervenția Comunității Europene este categoric necesară. Problema iugoslavă e de sorginte internațională, dezintegrarea atinge interese diferite, ale albanezilor, ale maghiarilor din Voivodina, avem și o problemă a Mace-

Fotografie de RADU SIGHETI

doniei. În Bosnia-Herțegovina se poate naște primul stat islamic din Europa. Reorganizarea federației iugoslave ar trebui făcută, spre exemplu, după modelul de cooperare al țărilor Beneluxului. Existența dreptului la autodeterminare nu oferă șanse doar Iugoslaviei, ci reprezintă și un factor de stabilitate în Europa.

ERNEST GELLNER, istoric (Cambridge)

Rep.: Domnule profesor, sintezi o autoritate în istoria naționalismului. Care este lecția istoriei în rezolvarea unor probleme cu rădăcini naționaliste, cum este prezentată criza iugoslavă?

E.G.: Încercăte, este foarte dificil să tratezi dezintegrarea ce se întemeiază pe naționalism. Avem de-a face cu problema granițelor etnice, dar nu e unicul factor. Idealul naționalismului este statul național omogen și, în situația dată, în care avem de-a face cu o asemenea eterogenitate a grupărilor etnice cum e cea din Europa Centrală și de Răsărit, acel ideal se poate întrupa numai prin exterminarea, asimilarea sau ostracizarea elementelor alogene.

Rep.: În ce perspectivă istorică se poate, oare, rezolva problema naționalismului, în această parte de lume?

E.G.: Ne mai trebuie un răgaz. Evident, prosperitatea egală ar fi factorul economic în stare să anihileze temerile economice ale naționalismului. Dar mi-e teamă că n-aș putea paria — cu o sumă bunicică — pe rapiditatea cu care se va instaura acel belșug.

SONJA LICHT, sociolog (Belgrad)

Rep.: Una din ideile vehiculate aici, la Belgrad, a fost cea potrivit căreia presa străină, cea ne-sirbă din Iugoslavia „demonizează” Serbia numindu-i rasisti pe sirbi.

S.L.: Eu aș spune că e mai cu seamă optica presei din exterior, deoarece în cazul celei din țară avem de-a face cu un alt necaz: fiecare îl demonizează pe celălalt; propaganda de război își are propria logică. E ceea ce se poate constata mai cu seamă în Austria, dar și în S.U.A., unde, nu-i așa, se spune că există „băieți buni” și „răi”, primii fiind slovenii și croații, ceilalți — sirbii, întrucît Miloșević e comunist. Fără-

te interesant; bizar e că atît Kucean, cît și Tudjman sînt foști comunisti. Croația și Slovenia sînt văzute ca regimuri democratice, Serbia nu. Sînt de acord, bunăoară, că Serbia nu e o democrație și, mai ales, că Miloșević nu e un democrat, dar nici Tudjman nu este, iar Kucean se dovedește a fi din ce în ce mai puțin. Atît în Serbia, cît și în Croația are loc același proces. La Zagreb, în parlament, majoritatea o deține Uniunea Democratică a Croaților, aici — Socialiștii. Avînd aceasta în vedere, în Germania și Austria se fac auzite voci care susțin că da, sirbii au fost mereu de acest tip comunisto-bizantin; străinătatea judecă totul prin lentilele Zagrebului și ale Ljubljanei. Cu toate că, în martie, în zilele demonstrațiilor de la Belgrad, imaginea părea că se schimbasesc. Se spunea: vedeți, și în Serbia se poate instaura un oarecare nivel de democrație. Aduug, în trecut, o remarcă: în vremea respectivă, Tudjman îl apăra pe Miloșević pentru că l-a trimis „expertii” la Plitvice, împotriva satelor sîrbești; acțiune care l-a reunit pe sirbi în aceeași tabără. Acum, o vreme m-a și cuprins mirarea: oare de ce nu trece la acțiune propaganda antisirbească? Și-am avut o revelație: atunci cînd Robert Dole a fost aici și la Kosovo, Miloșević l-a bătut în vîzul acestuia pe albanezi, am înțeles că el, într-adevăr, vrea să izoleze Serbia, pentru că doar astfel poate rămîne la putere. Dacă izbuteste să „omogenizeze” poporul sîrb, dacă poate clama: „vedeți, ne sînt cu toții împotriva”.

Rep.: Se cunoaște, e sindromul „sintem singuri și fără prieteni”.

S.L.: Și fără de prihană, și cel mai prigoniți! E lozincă pe care o regăsim în recuzita oricărui naționalist și de la noi, și din Bulgaria, și din România, și din Ungaria. E încă un semn arătînd ce pericol reprezintă naționaliștii pentru propriul lor popor. Intorcîndu-mă la imaginea comentată: Croația și Slovenia sînt văzute, acceptate ca țări democratice, în timp ce Serbia nu este, pentru că sirbii l-au ales pe Miloșević. Nimeni nu continuă raționamentul; nu se are în vedere că votul pentru Miloșević a fost exprimat în momentul în care majoritatea nu voia încă război, cînd el mai pleda pentru statu quo, în timp ce capul opoziției, Drašković, chema la luptă armată.

(Grupaj selectat
din presa internațională)

Traducere și adaptare:
T. SUGAR